B 373/5
13588

A M. KIR. TANÁRKÉPZŐ-INTÉZETI GYAKORLÓ-FŐGIMNÁZIUM ÉRTESITŐJE

AZ 1914–1915. ISKOLAI ÉVRŐL.

SZERKESZTETTE

Dr. PRUZSINSZKY JÁNOS

816

BUDAPEST.

1915.

VÁROSI KÖNYVTÁR
BUDAPEST ❀ KÖZPONT
B 373/1

KÜLÖN GYŰJTEMÉNY
CSAK KÜLÖN ENGEDÉLYLYEL ADHATÓ KI

1914/15
magyar.
Kempis

BUDAPEST
SZÉKES-
FŐVÁROS

1963

A M. KIR. TANÁRKÉPZŐ-INTÉZETI GYAKORLÓ-FŐGIMNÁZIUM ÉRTESITŐJE

AZ 1914–1915. ISKOLAI ÉVRŐL.

SZERKESZTETTE

Dr. PRUZSINSZKY JÁNOS.

BUDAPEST.

1915.

1976

1885

B 373/5

13588

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

A KIRÁLY A GYERMEKEKHEZ.

Monarchiám kedves gyermekeihez.

Ha most, a sír küszöbén, ily komoly órában, hozzátok fordulok, kedves gyermekeim, ugy ezt több okból teszem. Mindig örömöm és vigasztalásom voltatok, sőt hosszú életem rossz napjaiban császártok és királytok egyetlen vigasztalása és egyetlen öröme voltatok. A mikor láttalak benneteket, akkor életem árnyékában újra rám ragyogott a napnak éltető sugara. Ti vagytok azok, gyermekeim, akik legközelebb álltok császártok és királytok szívéhez, ti vagytok birodalmam virága, népeim ékessége, jövőjük áldása. De nem csak császártokhoz és királytokhoz álltok legközelebb, hanem még valakihez, aki előtt a világ leghatalmasabbjai is tehetetlen teremtések, Urunkhoz Istenünkhöz, — a ti szemetekben még ragyog a teremtés reggelének fénye, ti körületek még a paradicsom és a mennyország tündököl. Isten mindenható, az ő kezében van az összes népek sorsa. Az ő akarata előtt meghajol minden, az ő rendelete szerint haladnak a csillagok és az emberek. Hogy Istennek ez a

mindenható keze Ausztriát és Magyarországot megóvja és megtartsa, számos ellensége fölött győzni és a győzelemben megerősödni engedje Isten dicsőségére és fölmagasztalására, ez az egyetlen, a mit fájdalmakban és csapásokban oly gazdag életemnek végén még kívánni tudok. Ez volt kívánságom, a mikor még oly fiatalon és reményekkel eltelve őseim trónjára ültem és ez lesz kívánságom, amely nemsokára elhaló ajkamról, mint az országaimért és népeimért való szeretetem és gondoskodásom utolsó szava fog elhangzani. Isten az ő akarata szerint igazgat mindent. Mi emberek ő kívüle és ő nélküle semmire sem vagyunk képesek. Minthogy ti, kedves gyermekeim, legközelebb vagytok Istenhez, arra kér benneteket császártok és királytok, hogy imádkozzatok és kérjétek Istent, hogy áldjon meg bennünket, nézzen le ránk és könyörüljön rajtunk és engedje meg, hogy igaz és szent ügyünk diadalmaskodjék. Isten meghallgatja az ártatlanok imáját, mert szereti őket és fölismeri bennük a saját képét. Ha a monarchia gyermekei hazájukért imádkoznak, akkor tudom, hogy a mi ügyünk jól áll és hogy a mi csillagunk fényesen ragyog. Igy aztán nektek is lesz részetek a mi győzelmünkben és a mi dicsőségünk számos sugara tirátok fog esni. Ha majd lekönyörögtétek Istennek áldását a mi zászlónkra, a mi hadseregünkre, ne feledkezzetek meg, édes gyermekeim, arról az országról, amelyhez itt a földön tartoztok, ne feledkezzetek meg öreg uralkodótokról.

Őfelségének ezt a levelét német lapok, és egy magyar lap is, közölték az elmult, felejthetlen iskolai év derekán. A kettős monarchia fölött való uralkodásnak súlyos és nyomasztó gondjain felül a legfőbb hadúr felelősségterhes, idegemésztő és lélekmaró gondjai is nehezedtek a patriarcha korát élő királyunk vállaira ebben az ólomlábon járó esztendőben, melynek minden pillanatában tudta és érezte, hogy a végső ítéletre emlékeztető élethalálharcban az Ő nevében és az Ő parancsából harcolnak véreink. A lét és nem lét kérdése ügyében folytatott hősies viadalok és keserves tusák válságos perceiben Őfelsége a serdülő korban álló új emberöltőhöz fordította lelki szemeit, mert a gyermekek látása mindig öröme és vigasztalása volt, sőt — mint írja — hosszú életének rossz napjaiban a császárnak és királynak ez volt egyetlen vigasztalása és egyetlen öröme.

Nem kezdhetjük méltóbb szavakkal ez évi értesítőnket, mint Őfelségének a kettős monarchia gyermekeihez intézett, komolyhangú és nemesszavú parænesise megörökítésével.

VÉR ÉS VAS ÉVE

1914—1915.

Mialatt intézetünk növendékserege az elmúlt 1914—1915-iki iskolai év folyamán, idegen intézeti épületben, elvégezte szerény kisded penzumát, odakünn a harcmezőkön mindnyájunk szabadságáért, létéért, életéért folyt szünet nélkül, szakadatlanúl, a véres birkózás életre-halálra. Az egész ország lakossága, az egész magyar nemzet, a kettős monarchia hatalmas, nagy és dicső fegyveres hadereje olyan próba elé volt állítva, melynek mérhetetlen, nyomasztó súlya szinte elbírhatatlannak látszott. Kilenc hónapra terjedő szorgalmi időnk alatt katonáink örökké emlékezetes erőkifejtésükkel fényesen megoldották a háború nagy iskolájának feladatát Galicia fővárosának elestétől ugyanannak visszafoglalásáig, sőt legutóbb már elmondhatjuk, hogy Krasznikitól Krasznikig. E két határpillér közé egy egész világ van beékelve. A fegyveres tetteknek hosszú láncolatára gondolva, a férfiölő háború minden képzelhető keservének, ezerféle bajának, bánatának, vérözönének és dicsőséges diadaloknak képei vonulnak el lelki szemünk előtt. Az emberi nyelv még soha sem bizonyúlt fogyatékosabbnak, mint ebben a korszakos esztendőben. Mert ha titáni harcokról, heroikus küzdelmekről, vagy akár gigantomachiáról beszélünk, amikor nemeslelkű

hőseink nagy hadi munkáját és vitézi tetteit jellemezni akarjuk, nagyon is érezzük a metaforák halványságát, jeléül annak, hogy a világ népei ilyen háborút még nem láttak, s a népek nyelvei ilyen fogalmakra még nem alkottak megfelelő szavakat. Pedig ez a most érintett, mihozzánk közelebb álló háború csak egyik része a minden emberi képzeletet meghaladó, óriásarányú, világot megrendítő és világot átalakító, a Föld gyermekeinek élettörténelmében emberemlékezet óta páratlanúl álló rettenetes világégésnek, amelyhez képest minden előző háborús esemény csak kezdetleges töredékmunka volt. Ez a háború csak a nagy Végtelennek szemszöge alatt, igazán csak *sub specie aeternitatis* ítélhető meg.

Amidőn a hadüzenetek öldöklő angyalokként végig száguldottak a földgömb egész felületén és csakhamar folyt a vér mint patak, még a múltévi augusztus hó folyamán, a jénai aggastyán természetfilozófus, aki majd három emberöltőn át kutatta a nagy természet titkait, a végtelen mindenség megfejthetlen rejtélyeit és a lét örökké megoldhatlan kérdéseit, magából kikelve — egy XX. századbeli Archimedesként — följajdult és kétségbeesésében az emberiség legnagyobb büntényének nevezte ezt a világháborút.

A rémítő pillanatok hatása alatt úgy látszik túlságosan tudatosnak ítélte a háború kitörését. Talán inkább az emberiség legnagyobb katasztrófájának kell nevezznünk mindama világcsapások közül, a melyek a mythos ködhomályos özönvize óta megcsapták és fojtogatták a földi halandókat.

Még igen sokáig, tán évszázadok mulva is fogják kérdezni a késői utódok, hogy mi módon történhetett és hogyan jöhetett létre ily hirtelenül ez a világrengés, ez a vulkánikus kitörés, ez a megdöbbentő és a szív

erét fagyasztó vérözön, a megvénhedt Európa szárazföldjein és a világtengereken végbemenő rombolásokkal, — a megsűrített emberszorgalom árán, kínos, keserves veríték árán, emberkézzel és emberésszel szerzett javaknak végképen való megsemmisítésével és sok százezernyi emberélet elföldelésével.

Még most is szüntelenül, nappal és éjjel cikkáznak az úgynevezett kulturnépek fejei fölött a bányalégrobbanásokhoz hasonlítható veszedelmek és ezeknek a kulturnépeknek összes intellektuális rétegei elejétőlfogva olyan okozatok elé vannak állítva, melyeknek bonyodalmas okait teljességgel nem bírták és alig bírják megérteni és átlátni. Ezért csak sejtenünk lehet, hogy e rengeteg nagy okozatoknak igazi gyökerei nem máról holnapra keletkeztek, hanem régóta, sok évtized óta termettek és terjeszkedtek lappangva az idők mélyében.

Eddigelé ugyanis elképzelhetetlennek látszott, hogy emberek, arasznyi léttel bíró, efemer-életű lények, halálra keressék embertársaikat a szárazföldi hadakozásnak minden nemével, föld fölött és víz alatt, felhasználva a technika és chemia minden vívmányát, földalatti aknaharcokkal és a felhőkön túl szálló légi járművek gyújtó bombáival...

Deus creator omnium
Polique rector, vestiens
Diem decoro lumine,
Noctem sopora gratia.

Egyetlen nagy vígasztalásunk, sőt határozott önigazolásunk a história ítélőszéke előtt, hogy nem mi rajtunk múlt a háború kitörése. Nem mi voltunk okai annak, hogy valóra vált a költő epigrammatikus meghatározása a modern műveltségre vezető ösvényről; a boldogtalan angol külügyminiszternek és a francia köz-

társaság lelkiismeretlen elnökének nevén fog száradni örökkönörökké, hogy valóra vált a keserű igazság, mely szerint a modern műveltségnek útja elvezet:

Von Humanität durch Nationalität zur Bestialität.

Az önző irigység és féltékenység, a fékevesztett bosszúvágy nem átallotta ráereszteni a kontinens embermillióira a könyörtelen világháború furiáit.

Ma már szinte világhistóriai tény és igazság, hogy a magát boldog és érinthetetlen intermundiumban képzelő Anglia titokban és alattomban Németország megalázására és megrontására törekedett. És ha a tények nem ámítanak, valóban gránitba harapott Anglia épúgy, mint Franciaország. A háború eddigi tanulságai csak megerősítik a költő mondását a nagy német birodalomról: *Deutschland hat ewigen Bestand, es ist ein kerngesundes Land.* A tudomány nagy népe csak diadalokat arathatott a tudomány háborújában, a lélek fölényességével, az erkölcs és jellem erejével, de mindenek fölött a gondolat hatalmával. Olvastuk, hogy egy előkelő angol államférfiú, volt miniszterelnök, *Balfour*, 1903. febr. 13-án Liverpoolban a következő szavakat mondotta: Egy régi eszményről akarunk megemlékezni, mely szerint mindazok a nemzetek, melyek a civilizáció első soraiban állanak, tanulják meg az együvé való munkálkodást a nagy összesség javára; de e magas eszmény megvalósulását semmi sem gátolja meg nagyobb mértékben, mint azok a bizonyos nemzeti kesernyésségek, féltékenykedések és ellenségeskedések; a jövőre nézve teli vagyok aggodalommal és nyugtalansággal, ha elgondolom, mily könnyű dolog az internacionális féltékenység tüzét éleszteni és lángra lobbantani, s mily nehéz azt ismét lelohasztani és kioltani.

Mennyire más hangnemre vallanak ezek a komoly,

őszinte szavak, mint Asquith kijelentései, aki az ezüst- és aranygolyókkal való lövöldözéstől várta Anglia sikerét. A «békeszerző» Edward új irányt akart megnyitni és az ő kreaturái siralomvölggyé tették Európa derekát. Balfournak 1903-ban mondott szavai ma már csak úgy hangzanak, mint kesergő vaticinatio post eventum.

Most egy éve történt az első rettenetes intonácio a nagy világtragédia megindulására. Fényes nappal, mozgalmas ünnepen, Bosznia fővárosában szétvetődött egy bomba és eldördült két revolverlövés. Villámsebességgel repült a rémhír világgá, hogy *ő császári és királyi fensége Ferenc Ferdinánd*, a kettős monarchia trónjának várományosa, és fenséges hitvestársa *Hohenberg Zsófia hercegnő*, életüket vesztették, áldozatul esvén egy pokoli gonoszsággal szőtt összeesküvésnek. Megátalkodott, elvetemedett és emberi lényükből vétkes fanatizmussal kiforgatott, beszámíthatlan gyerkőcök a «nagyszerb» propaganda szolgálatában gyilkoltak, mérhetetlen gyászt okozva egy nagyhatalom dinasztiájának és *casus belli*-t zúditva a sok millió fegyveres katonával rendelkező, hatalmas monarchiára. A váratlanúl elhunyt királyi herceget régebben szintén nagyon tragikus eset állította a trón mellé, hogy egykoron majd a pragmatica sanctio értelmében átvegye a korona díszét, fényét és súlyát. Eleinte betegség majdnem sírba döntötte, később buzgón dolgozva, fáradságot nem kímélve arra törekedett, hogy méltó lehessen a magas polcra, a hatalmas kettős állam trónusára. A beavatottak mondják, hogy a trónörökös mintaképe volt a polgári erényeknek, megvolt benne «a munkának szeretete, a kötelességnek erős érzése, igazi férfiasság, erős meggyőződés, kristálytiszta jellem». — Váratlan halála és megható egyéniséggel megáldott hitvestársának kimulása osztatlan részvétet

és őszinte fájdalmat ébresztettek minden érző kebelben. Napokon át a meghatottság érzése nem engedte szóhoz jutni a komolyan és nyugodt eréllyel ítélő értelmet. Napról-napra nagyobbnak érezték a monarchia nemzetei a fájó bántalmat, hogy az egész fegyveres erőnek főfelügyelője katonai kötelesség teljesítése közben véres áldozata lett gazok elvakult indulatának. És csakhamar kibontakozott a sötét tragédiának világraszóló históriai jelentősége, mert «erkölcsi földrengés» támadt a két lövés visszhangjaként, és mindenki érezte, hogy 1914 június 28. egy rettentő gyásznap, melytől talán milliók szíve fog megszakadni.

Dies irae, dies illa.

Ha érthető kíváncsisággal kutatva keressük és végre megtaláljuk a föld hátán azokat a kis forrásokat, a melyekből csermelyeknek, folyóknak felszívása után az óriási nagy folyam létrejő, úgy hasonlóképen nagyon érdekfeszítő feladat, a multévi július hónap minden egyes napjának eseményeit szemügyre venni, most egy év múlva, a mikor a rideg valóság rémes képeinek hatása alatt már szinte egészen megfeledkeztünk róluk.

Lassan-lassan látjuk, mint dagad a világháború vérfolyamává a Szerajevóban kiontott fejedelmi vér. Senki sem mondta, de mindenki érezte, hogy a véres eset borzalmait gyökeresen kell elintézni és megtorolni, hogy «hideg energiára, nem tántorodó államférfiúi elhatározásokra van szükség». Mindenki fölvetette magában azt a kérdést, vajjon mit tesz és cselekszik s hogyan érez e példátlan eset hatása alatt a kettős monarchia lovagiaslényű uralkodója, aki élő szoborként, mint hullámban a sziklagát, soha meg nem tántorodott.

Hallatszanak suttogó hangok és megjelennek a nagy nyilvánosságnak írásai: «A háttérben meghúzódó

felbújtók céljukat sohasem fogják elérni; gondoskodni fog erről Őfelsége és nagy hazánk iránt mindvégig hű hadseregünk; híven mindhalálig!»

A cselszövényekkel dolgozó ellenségek jól tudták, hogy az aggkorral tapasztaltság, bölcsesség, békeszeretet jár. Ők erre számítottak. Nemes- és nagylelkű királyunk első királyi kéziratában megemlékezik a borzasztó gyászesetről, hogy «a háború iszonyait hozták emberek millióira», de a maga részéről a helyesnek megismert úton népeinek javára utolsó lehelletéig ki fog tartani. «Mindennek ellenére — úgymond — a jövőnek kedvező kialakulásába vetett Reményem nem inog meg és erős a Bizodalmam, hogy mindazon megpróbáltatásokban, melyek Nekünk osztályrészül jutottak, a *monarchia biztos támaszra talál a halálmegvető és rendületlen odaadással működő osztrák-magyar haderőben.*» Ezek a jelentős királyi szavak 1914 július 4-én jelentek meg a nagynyilvánosság előtt.

Három nappal reá összeül Bécsben az első közös minisztertanács, hogy megállapodásra jusson a szerajevói merényletre és a merénylet következtében szükséges intézkedésekre nézve. A határozat értelmében diplomáciai lépések fognak megindulni. Egyelőre semmi egyéb, mint az erősnek nyugalma és higgadtsága. De már ugyanazon a napon megtörtént egy szembeötlő, ma már szinte feledésbe ment esemény. Megjelenik egy kis hír, hogy Franciaország elnöke: *Poincaré*, a párisi kamarában 400,000 frankot szavaztatott meg a maga részére egy Oroszországba, Svédországba, Dániába és Norvégiába teendő útjának költségeire.

Július 8-án már Budapest lesz az események színhelye és központja, ahol a magyar nemzet tanácsházában az összeesküvés szerbiai szálait illető kérdésre azt feleli

a magyar miniszterelnök, hogy «nagy óvatossággal kell ily kérdésben eljárni és mindenesetre meg kell várni az eset földerítését», de annyit a maga részéről mondhat, «hogy az eljárás olyan lesz, *amely a monarchia presztizsének megfelel;* ha kétségtelenül beigazolódik, hogy a szerajevói merénylet szálai szerb katonai körökbe nyúlnak át, akkor az osztrák-magyar monarchia diplomáciai demarsot intéz a szerb kormányhoz.» Ilyen nagy horderejű kijelentés *urbi et orbi* még nem hangzott el soha a magyar képviselőházban.

Látnivaló, hogy a június 28-iki mennydörgésszerű véres eseményt jelentékeny helyekről elhangzó komorhangú mennydörgések zúgása követi. A jelszó pedig ezentúl lesz és marad: a nagyszerb propagandát a monarchia területén lehetetlenné kell tenni; egyébként nyugalom és elszántság. Elmúlik az első hét, mialatt teljes eréllyel folynak a vizsgálatok a rémes merénylet cinkosai fölött. Ámde a világ színpadán megjelenik a másik előkelő idegen. Szinte váratlanul, ködfátyolképszerűen kilép a színre az angol miniszterelnök, Asquith, mondván, hogy *ő aggódik az emberiség sorsa miatt,* és a nyomaték kedvéért még olyasfélét is vet a serpenyőbe, hogy «az emberek vérében gázolnak».

Ilyenféle ravasz és érzéketlenül gonosz kijelentésekről mondották később Grey és társai, hogy *Anglia,* jobban mondva ők, a diplomaták mindent elkövettek, hogy a háborút megakadályozzák, holott valójában csak a háború időpontja volt nekik és a királygyilkosokkal egy húron pendülő szövetségeseiknek kissé korai.

Ausztria-Magyarországban természetesen ügyet sem vetnek Poincaré fenyegető utazására, sem Asquith látszólag őszinte és becsületes aggodalmaskodására. A magyar képviselőházban ezalatt tovább foly a törvénykezési

illetékről szóló törvényjavaslat fölötti vita. La séance se continue, mintha legjobb rendjén volna a dolog.

Július 10-én már teljesen bizonyos, hogy a merénylet tervét Belgrádban szuggerálták lelkiismeretlen emberek, és hogy a szerb fővárosban szerelték fel gyilkoló eszközökkel és pénzzel a gaz cinkosokat; a nevek már ismeretesek. A csalfának bizonyult szerb kormány körjegyzéket intéz a nagyhatalmaknál levő követeihez, melyben kijelenti, hogy úgy a hivatalos, mint nem hivatalos Szerbia elítéli a szerajevói merényletet. Egyébként pedig a már megszokott módon kifogásokhoz nyúl és ravaszúl kertel.

A viszonyok állandóan feszültek, de még nincsen akut válság. Kétségtelen, hogy a messzire elágazó összeesküvés csak egy része a nagyszerb agitációnak, melyet hivatalosan tagadnak, melyet azonban a szerb kormány minden erejével támogat. Most «Európa politikai kultúrája hallatja szavát Bécsben.» Hallatszik rá a visszhang, hogy Németországnak rendületlenül kell szövetségese mellett állnia. Kialakul a vélemény, hogy udvarias, de határozott formában kell Szerbiát rábírni, hogy «tettekkel, még pedig gyors és erélyes tettekkel kell bebizonyítania hajlandóságának komolyságát arra nézve, hogy a féktelen izgatást beszünteti, s hogy békében óhajt-e élni Ausztria-Magyarországgal, vagy nem.» Újra felhangzik a magyar nemzet tanácsházában a szó, melyre az egész világ figyel, hogy a kormány teljes energiával, de teljes nyugodtsággal fog eljárni, miután a bűnrészesség már 18 egyénre rábizonyult és a kézi gránátok Belgrádból, illetőleg Kragujevácból indultak romboló útjukra. Habár még ekkor a békét nem fenyegeti veszedelem s maga az egész kettős monarchia a béke álláspontján van, mégis már nagyon súlyos és bonyolult volt e pillanat,

melyben már izgalom, ideges nyugtalanság mutatkozik Európa politikai firmamentumán. A bűnszerzők méltó megbüntetésére nézve a kettős monarchia diplomáciája ki akarja meríteni minden békés eszközét s nyugalommal és hidegvérrel helyezkedik a várakozás álláspontjára.

A világtörténelem legnagyobb perceinek lehelletét érezte a világ 1914 július 14. és 15-én. Egy nappal reá — ma persze még nem tudni mi okból — egész Európa területére terjeszkedő háború izgalmait emlegetik a nagy nyilvánosság organumai. És azon a napon hangzik el illetékes ajakról — most már harmadszor — a magyar nemzet tanácsházában a hűvös energiával és klasszikus tömörséggel tett kijelentés: «*A kérdés Szerbiával mindenesetre tisztázandó.*» A beavatottak hangoztatják és leírják e komoly szavakat: A háború a legszomorúbb és legvégsőbb eset, melyre azonban készen kell lenni... s minden államnak képesnek kell lennie a háborúviselésre és a háborút mint ultima ratio-t akarnia kell. A nagy punctum saliens: a kettős monarchia tekintélye és létérdeke forgott immár végveszélyben.

Ettőlfogva már Budapest az osztrák és magyar politikának központja.

Ugyanazon a napon, július 16-án Szerbia el meri vetni a kockát és behívja 60,000 tartalékos katonáját. Látszólag aprólékos jelenség, de a lényegben már itt van a világkatasztrófa kezdete.

Egészen világos, hogy Poincaré és Asquith félhónapon át nem a béke érdekében dolgoztak az európai színpad falai mögött. Amikor július 17-én nálunk közzéteszik a merényletre vonatkozó vizsgálat eredményét, az úgynevezett művelt kultúrnépek vezetői nem borzadnak vissza a királygyilkosoktól. Poincaré toronyirányban rohan az orosz cárhoz július 20, 21-én és egy nappal reá

már megnyílik a szegény halandó emberiség előtt «az igen nagy következményekkel járó döntés küszöbe». Krieg in Sicht: *Háború a láthatáron.* Július 23-án — a földön is harag, az égen is harag — megy útjára a süvöltő nyíl egyenességével Belgrádba a jegyzék. Egyik főpontja a vizsgálatról szólva tudatja a szerb kormánnyal, hogy a vizsgálat eredményei lehetetlenné teszik a császári és királyi kormányra nézve, hogy tovább is megmaradjon a várakozó béketűrésnek álláspontján; ellenkezőleg: ezek az eredmények parancsoló kötelességévé teszik, hogy véget vessen a monarchia nyugalmát állandóan fenyegető bűnös mozgalmaknak. – Repült a nehéz kő, ki tudja, hol áll meg.

Az úgynevezett művelt nemzeteknek és egyéb nagyhatalmaknak még mindig lett volna idejük a megfontolásra, Szerbia leintésére és a háború kitörésének meggátolására. De ők azt nem tették. Azért örök időkre Poincaré és Asquith borzalmas vétke lesz és marad, hogy teljes egy hónapon át semmit sem tettek a háború megakadályozására, sőt teljesen bizonyos, hogy a nagy összességnek, az emberiség közösségének érdekeivel soha nem törődő Anglia államférfiai elérkezettnek látták rájuk nézve a nagy történeti momentumot arra, hogy francia és orosz erővel s hatalommal és orosz vérontással és orosz vérhullatással legázolják az emberi tudás és becsületes kultúrának fáklyahordozóját: Németországot, és szövetségesét: Ausztria-Magyarországot.

A folytatás már ismeretes. Mindenki tudja, hogy eljön július 25. és Szerbia csak ügyeskedni iparkodik. Egy nappal reá, július 26-án, megjelenik nálunk a részleges mozgósítást elrendelő legfőbb hadúri parancs. Még mindig lett volna módjuk a művelt ellenfeleknek, hogy az égbekiáltó világháborút lehetetlenné tegyék. De ők újra meg újra nem tették.

Persze, amikor a hatalmas, nagy Németország állami és társadalmi szervezettségével, csodálatraméltó fegyelmezettségével, a kategorikus imperativus vasöklével lesujtott s kolosszális érctestével lenyűgözte Belgiumot és Franciaország 10 megyéjét, ellenségeink férfiatlan, hazug jajkiáltásokba törtek ki és érzéketlen barbárnak merték csúfolni a világ legtanultabb és legmegbízhatóbb nemzetét, melynek militarizmusától kell állítólag megszabadítani és megmenteni az egész világot.

Az idők teljességében megjelent az első hadüzenet 1914 július 28-án, épen egy hónappal a trónörökös és nejének erőszakos halála után. Szerbia ellen volt intézve, de Oroszország védőpajzsa kongott meg tőle. Megjelent királyunk proklamációja.

Mély meghatottsággal olvassuk e sorsdöntő okmánynak minden egyes szavát. Egy igazi békefejedelem, aki mindenkoron a lovagias uralkodó mintaképe fog maradni a világtörténet lapjain, és a ki az emberi élet minden képzelhető szenvedésén, bánatán, csapásán átment a rendületlen lélek és jellem ércpáncélával fölvértezve, e nagy históriai óraütésre minden várakozása és vágya ellenére kénytelen volt a háború mérlegébe vetni kardját, hogy a monarchia jogainak és érdekeinek védelméről gondoskodjék. Mindent meggondolt és mindent megfontolt, amíg hüvelyéből kihúzta ezt a kardot. És a komoly haduri szózatra megmozdult az egész magyar nemzet, megindult a kettős monarchia minden szál embere. «Aki magyar, aki vitéz, mindjárt vitéz, mihelyt magyar.» «Ha lehull a két kezünk is, ha mindnyájan itt veszünk is, előre!» Íme a kérdés komor, vésztsejtető jelleget öltött. Immár tehát a fegyverek döntenek a nemzet és a monarchia sorsáról.

Megkezdődött a vér és vas kemény próbája.

VÁROSI NYILVÁNOS KÖNYVTÁR

Mindenki tudja, hogy az aránylag kis Szerbia csupán csak pionirja volt az angol hadiszekérbe fogott Oroszországnak. A világháborúnak legnagyobb csodája volt és lesz mindvégig, hogy derék katonáink Oroszországnak sok millióra rugó hadait eleinte vissza birták tartani, sőt később egyesült erővel vissza is tudták verni.

Egy háborús krónikában ezeket az emlékezetes szavakat olvassuk az egész magyar nemzet csodásan nagyszerű felbuzdulásával kapcsolatban: Ezernyi érzés viharzott a lelkekben, de valamennyi között a legintenzívebb volt az a szeretet, mely egy ősz, minden erénnyel ékes fejedelmi férfiú, a magyar király fölkent személye felé fordult, aki súlyos betegség után félbeszakította nyári pihenőjét és a bécsi Burg ódon termeiből irányította a háborús készülődések roppant munkáját. Látta a magyar nemzet tettreképességét, megérezte a forró szeretetet, mely milliók szívéből sugárzott feléje, és ide szeretett volna jönni, hogy maga fejezze ki köszönetét és hálaját. De mert orvosai nem engedték meg neki az utazást, elküldötte hozzánk a fiatal trónörököspárt, nem a hivatalos körökhöz, hanem az egész magyar nemzethez, hogy *«nevében az egész magyar nemzetnek megköszönje páratlanul lelkes hazafiasságát, amely a vészes pillanatokban mindig félre tudta tenni panaszait, és világszerte rettegett magyar vitézségét ősi tűzzel tudta oda sorakoztatni a trón és a haza védelmére»*.

A magyar nemzet e korszakos, nagy, világraszóló háború egész folyamán igazán nagynak bizonyult érzésben, lelkességben, hűségben, önzetlenségben s áldozatkészségben. Maguk a háborús események mindenkinek éber emlékezetében vannak. Vér és vér mindenütt! De már is van és még nagyobb mértékben lesz majd e

világmegrengető tragédiának katharsisa, melynek hatása alatt mindnyájan jobbaknak, nemesebbeknek, lélekben, erkölcsben és jellemben megtisztultaknak érezzük magunkat. Hisz «az nem lehet, hogy annyi szív, hiába onta vért, s keservben annyi hű kebel szakadt meg a honért.» Egy szebb és nagyobb és dicsőbb jövőnek érdekében kellett e végtelennek tetsző véres áldozásnak megtörténnie, azért legyen és maradjon mindvégig egy *hostia salutis*, amelyből békesség, üdv, áldás, jólét és boldogság fakadjon e szép ország népére. Amíg csak tart a küzdelem és a nemzet megváltását célzó nagy erőkifejtés, halkan imádkozva hallgassuk áhítattal és bizakodó reménységgel a gyönyörű dallamú régi latin himnusz nemes fohászát:

O salutaris hostia,
Quae coeli pandis ostium,
Bella premunt hostilia,
Da robur, fer auxilium.

Uni trinoque Domino
Sit sempiterna gloria,
Qui vitam sine termino
Nobis donet in patria.

Pruzsinszky János.

ISKOLÁNK A HÁBORÚ ÉVÉBEN.

a) **Iskolánk munkássága.** Gyakorló-főgimnáziumunk épülete és az iskolához tartozó szomszédos bérház a háboru kitörése napjától fogva mind e mai napig katonai célokra voltak lefoglalva. A múzsáknak emelt csendes hajlékban állandóan fegyvercsörgés — et lituo tubæ permixtus sonitus — volt hallható. Nagy szertáraink kivételével összes helyiségeink eleinte az átvonuló katonáknak laktanyául szolgáltak, később pedig egész mai napig az egyre újonnan bevonuló önkéntesek voltak bennük elhelyezve. Mindig körülbelül 600—850 ember tartózkodott falaink között, úgyszólván szünet nélkül.

E rendkívüli körülmények között intézetünk munkássága ugyan nem némult el végképen, de a múzsák természetszerűen kissé elcsendesedtek és az iskolának munkássága az egész év folyamán idegen épületek falai között folyt le. Szeptember havában és október első felében a tudományegyetem bölcsészeti karának termeiben, a régi műegyetem épületében, végeztük napi teendőinket, úgy ahogy lehetett, néha délelőtt, máskor délután. Megkezdődvén a szorgalmi idő az egyetemen, iskolánk újra hajléktalan maradt, úgy hogy csak Budapest székesfőváros tanácsának engedélyével juthattunk tető alá, amidőn ugyanis október 16-án elfoglalhattuk a VIII. kerületi Horánszky-utcai községi főreáliskola helyiségeit, ahol dr. Horváth Cyrill intézeti igazgató nagy hálával fogadott előzékeny szivességgel tíz osztályt és egy tágas tanári termet bocsátott rendelkezésünkre. Amikor ennyire megnehezedett az idők járása fölöttünk, az intézet igazgatója kénytelen-kelletlen belenyugodott a megváltozhatlan, súlyos körülményekbe. Nagy sajnálatunkra az egész év folyamán nem volt nálunk testgyakorlat, sem egészségtan, sem szépirás, sem görögpótló rajz. Helyi és időbeli okok miatt kellett ezekről lemondani.

Azonfelül a tanári testületnek négy tartalékos tiszttagja azonnal zászló alá ment. *Balázs István, Bokor László. Kármán Ferenc* rendes tanárok és *Szervánszky Jenő* rendes tornatanár mindvégig katonai szolgálatot teljesítettek és teljesítenek. Az intézethez kinevezett 15 ösztöndíjas tanárjelölt közül december végén már csak kettő maradt meg az intézet kötelé-

kében, az iskolai év végén pedig már csak egyetlen egy ösztöndíjas rendes gyakorló tanárunk volt. Tizennégyen gyakorló katonák voltak és legtöbben közülök a harcmezőn.

Többi tanárjelöltjeink között voltak nyolcan, akik már megelőzőleg is voltak tagjai intézetünknek, úgy hogy az év végén mindössze csak hat olyan tanárjelöltünk volt, akik az intézeti theoretikum hiányát érezhették. A Nagyméltóságú Vallás- és Közoktatásügyi Miniszter úr ugyanis még az 1914/15. iskolai év kezdete előtt a teoretikumos előadások eddigi vezetőjét: dr. *Waldapfel János* tanártársunkat, az egész évre tartósan szabadságolta, hogy teljes erejét a folyamatban levő középiskolai reformtárgyalásoknak szentelhesse.

Ugyancsak a tanévet közvetlenül megelőző napokban az intézetnek egy másik oszlopos tagja: dr. *Láng Nándor* kinevezte tett a debreceni tudományegyetemre rendes tanárnak. Volt társunknak kitüntetéséről az intézet történetében is meg fogunk emlékezni.

Egész váratlanul, mindnyájunk mély bánatára és őszinte fájdalmára szeptember hó 24-én meghalt szeretett társunk: dr. *Szabó Péter*, a mathematika rendes tanára. A kiváló tudós és lelkiismeretes tanár munkásságát méltató külön megemlékezéssel áldozunk idei értesítőnkben nemes emlékezetének.

Így tehát mindjárt az év elején tanári testületünknek hét tanára hiányzott. Intézetünk sarkaiban volt megrendítve. Nagy és nehéz feladat hárult az iskolának volt nagyérdemű vezetőjére. Dr. *Badics Ferenc* munkát-fáradságot nem kímélve igyekezett segíteni a bajokon, ahogy épen lehetett. Nagy köszönettel fogadta *dr. Beke Manó* egyetemi tanár önkéntes ajánlkozását arra nézve, hogy a hadbavonult Kármán Ferencnek heti három óráját díjtalanul ellátja. Azonkívül gondoskodott négy mathematikus bejáró tanárnak alkalmazásáról. A tartósan szabadságolt Waldapfel János tanártársunk és barátunk óráit, kollégáknak egyenes fölkérésére és a vallás- és közoktatásügyi minisztérium engedelmével az intézet négy tanára vállalta el. A megüresedett klasszika-filológiai tanszék egyelőre szintén csak szakszerű helyettesítésekkel töltetett be.

Mindezeken felül a délutáni órákban való tanítás, nagyrészt légszesz-lámpafény mellett, olyan termekben, ahol már délelőtt öt órán át tanítás folyt, s az esti órákban (7 és 8 ór. között) való hazamenetel főleg kicsi, kényesebb természetű fiúknak nem csekély nehézségeket okozott. Aggódó szülők és növendékek egyaránt tűrtek és szenvedtek abban a reményben, hogy a helyzet előbb-utóbb meg fog változni. Ilyen rendkívül súlyos viszonyok között nem lehet csodálni, ha tanulóifjúságunkon ideges nyugtalanság vett erőt, amely a negyven perces órák miatt igen pontosan kiszabott tízperces szünetek alatt néha a rendes-

nél is nagyobb zajongásban nyilvánult. Lassan-lassan ugyan beletörődött volna már apraja-nagyja a megváltozhatlan nehéz viszonyokba, amidőn egyszerre híre érkezett a karácsonyi vakációban, hogy az intézetnek tizenhat és fél éven át volt igazgatója és vezetője, *dr. Badics Ferenc* működési kört cserél, amennyiben Őfelsége a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium előterjesztésére kinevezte a Budapest-vidéki tankerület főigazgatójává. A nagy háborús év november 7-én meghalt a magyar tanügynek igen érdemes tagja: *Spitkó Lajos;* az ő helyét kellett betölteni és a viszonyok nehéz kényszerűsége, ez a *dura necessitas*, újból is csak megrázkódtatta egész intézetünket. *Badics Ferenc* igazgatónak váratlanul gyors eltávozása — mert új hivatalát már december végén foglalta el — továbbá a kimért helyi viszonyok és a mindnyájunk feje fölött lebegő nehéz és nyomasztó háborús légkör nem engedték meg, hogy olyan módon búcsúztassuk el az intézet nagy érdemű vezetőjét, mint ahogy az kívánatos lett volna. Legyen szabad e helyen utalnunk arra a beható méltatásra, melyet Badics Ferencről avatott toll írt, valamint a jelen Értesítő végén olvasható intézet-történeti szakaszra.

Minthogy az igazgatói teendők ellátásával való megbízás következtében ugyancsak hellén-latin nyelvi katedra üresedett meg, a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium a II. félév elején betöltötte az egyik klasszika-filológiai tanszéket, amikor ugyanis *Bielek Dezső* budapesti VII. ker. állami főgimnáziumi rendes tanárt, az intézetnek egykori jeles gyakorló tanárát osztotta be szolgálattételre. De a tanári testület létszámában történt változások még most sem értek véget, amennyiben *Selényi Pál* tanár, aki néhai Szabó Péter óráinak egy részét mint helyettesítő töltötte be, március végén kénytelen volt bevonulni. Amidőn végre ezen az üresedésen is segítettünk, már tavasz felé járt az idő; növendékseregünk is lassanként mindjobban lecsendesedett és belenyugodott a megváltozhatlan állapotba. Készséggel el kell ismernünk, hogy a tanítás óráiban, az úgynevezett szorgalmi időben, növendékeink ép oly buzgóságot és szinte nagyobb komolyságot tanusítottak, mint bármikor annak előtte. A legérdekesebb megfigyelés szerint épen az egyes osztályok gyengébb és kevésbbé szorgalmas tanulói mutatták aránylag a legnagyobb átalakulást, úgy hogy az iskolai év korábbi befejezésének nehézségét igazán nem éreztük, sőt — tekintve azokat a gyökeres bajokat, amelyeknek mindnyájan ki voltunk téve a háborús iskolai év egész tartamán végig — a felocsudásnak jóleső föllélegzésével fogadtuk a minisztériumnak intézkedését, melynek értelmében az iskolai év folyó évi május hó 22-én véget érhetett. A magántanulók vizsgálatai és az érettségi vizsgálatok írásbeli és szóbeli része természetesen még elég munkát adtak június hó első felében.

Bármennyire sajnálatos, de minden méltányosan ítélő előtt természetes lehet, hogy e teljesen megváltozott körülmények miatt az egész enormis iskolai évben csakis a legszükségesebb és legfontosabb teendőkre szorítkoztunk s ezért szünetelnie kellett minden ifjúsági egyesületünknek. Nem működhetett a Báró Eötvös József-önképzőkör, sem az ifjúsági ének- és zenekör, sem a gyorsírókör, sem a testgyakorló-kör. Nem tarthattuk meg a nálunk szokásos természetrajzi, kémiai és fizikai gyakorlatokat, sem a művészet-történeti külön előadásokat a felső osztályú növendékeink részére. Szüneteltek az összes rendkívüli tantárgyak: francia, angol nyelv és szabadkézi rajz. Sőt teljes lehetetlen volt megtartani a Gyakorló-főgimnáziumi egyesületnek közgyülését május 16-án, amikor hat nappal reá lezártuk az egyes osztályok munkásságát és minden egyes délutánra égető szükségünk volt, hogy az utolsó percig tanítsunk és tanuljunk. A három utolsó napot a rendes összefoglalásokra fordítottuk és május 22-én a délelőtti évzáró isten tisztelet megtartása után, az osztályfőnökök a délutáni utolsó órában kiosztották növendékeinknek az évvégi bizonyítványokat.

A tanári testület tagjai egyenként és összesen, úgyszintén a gyérszámú tanárjelöltek az egész év folyamán rendületlen nyugalommal és néma türelemmel végezték fáradságos munkájukat abban a tudatban, hogy fejünk fölött ég a ház, hogy ezer veszélyben forog mindnyájunk ügye, mindnyájunknak szabadsága és léte. Amikor harcos vitézeink hősiességgel küzdöttek és szívük vérét áldozták fel a haza oltárán, mi, a békés élet katonái, az erkölcsi kötelesség teljesítése közben boldogok lehettünk, hogy az általános, nyomasztó gondok és szenvedések közepette szintén kivehettük a magunk részét.

b) Iskolánk és a háború. Hogy negyvenéves intézetünk volt növendékei és tanárjelöltjei közül kik küzdöttek a világot megrendítő háborúban és kik vesztették el életüket vagy egészségüket, testi épségüket, arról e percben teljesen megbízható képet nem nyujthatunk. Eljön majd annak is az ideje, hogy egészen pontos adatokat közölhetünk. Legyen szabad példa kedvéért, mintegy keresztmetszet gyanánt, ide jegyezni az 1912-ben érettségi vizsgálatot tett 35 növendékünk teljesítményét. Ezek a jó fiúk többnyire 1894-ben születtek és így rendes körülmények között csak most kerültek volna az első állítás alá. De a háború hívó szózatára korábban lettek férfiakká. Közülök épen 25-en teljesítenek katonai szolgálatot, sőt szinte hihetetlennek hangzik, már április haváig 12-en állottak a háború tüzében. Négyen közülök súlyosan megsérültek; egyik tanulótársuk pedig, aki az alsó három osztályban még nálunk és velük együtt tanult, *Rákosi Jenő*, Rákosi Viktor író fia, még mult ősszel halva maradt a grodeki csatatéren. *Wekerle Géza* Satanov mellett lovával

elbukva, bokában eltörte a lábát, de meggyógyulása után ismét visszament a frontra és azóta megkapta az ezüst éremmel való kitüntetést. Herbst Pál, jelenleg *Endre Pál*, az osztálynak legszelídebb növendéke, mint harmadéves orvosnövendék február 18-án Stanislau mellett srapnellszilánktól találva, csak súlyos operációval mentetett meg az életnek. Megsérült még az évfolyamnak két igen derék növendéke: *Jármai Zsigmond* tüzérhadapród és *Zemplényi Imre*, aki mint harmadéves orvosnövendék kolerabetegek gyógykezelése közben kimondhatlanul sokat szenvedett. A harc mezején, a háború forgatagában úgy esett, hogy egykori tanárát, *dr. Szabó Miklóst*, jelenleg a Báró Eötvös-kollégium rendes tanárát ápolhatta, aki szintén beleesett volt e szörnyű betegségbe. Meggyógyulása után is lankadatlan vitézséggel folytatja, mint tartalékos tiszt, a háború nehéz munkáját. Súlyosan megbetegedett *Mayerhofer György* is. Legelőször részesült kitüntetésben a szóban forgó évfolyamból: *Fittler Kamill*, aki ezüstérmet kapott.

Föl kell tennünk, hogy körülbelül ilyen arányban vesznek részt a háború veszedelmeiben a többi évfolyamaink is.

Mindnyájunk nagy szomorúságára és őszinte bánatára elesett egyik igen rokonszenves, derék volt tanítványunk, a mindenben buzgó és lelkiismeretes *Bartoniek Emil*, aki nyolc éven át volt szeretett növendékünk. Édesatyja: *Bartoniek Géza*, a Báró Eötvös-kollégium nagyérdemü igazgatója, egyetlen fiúgyermekét vesztette el benne. Igaz részvéttel osztozunk nagy gyászában, mert a méltó reményekre jogosító fiának hősi halálához fűződő borostyánfüzér az ő számára ez életben mindvégig töviskoszorú marad. A hősi halált halt fiatal vitéznek emléke örökké élni fog és nemes emlékezetét áldó imádság kíséri közöttünk. Nemrégiben elesett még az élte virágjában levő 19 éves *Fialka Béla*, aki a négy alsó osztályban volt igen becsült és szeretetreméltó növendékünk, utóbb pedig katonai pályára lépett. Tanári testületünk egyik tagjának, tisztelt tanártársunknak és barátunknak szintén nagyon súlyos bánatot és fájdalmas gyászt okozott a háború. *Ujházy Tihamér* huszárfőhadnagynak, Ujházy László tanár fiának, végképen nyoma veszett a galiciai csatamezőkön vívott első nagy véres harcok folyamán. Kartársunk e súlyos megpróbáltatás után is rendületlen lélekkel folytatta tanári hivatását, ámbátor számolnia kellett azzal a megrendítő tudattal, hogy a mindig eminens tanuló fiáról, akire, mint hivatásos katonára, szép jövő várt, sohasem fog többé hírt hallani.

Az intézetnek egyik igen jeles volt növendéke: *Staub Károly*, néhai *dr. Staub Mór* királyi tanácsos, gyakorló-főgimnáziumi tanárnak és nejének: *Görög Hermin* úrnőnek nagy gonddal fölnevelt fia, aki a háború kitörésétől fogva mint az 1913—14. év önkéntese szakadatlanul küzdött a háború számos csatájában,

május 13-án egy rendkívül merész haditette közben fejsebet kapott és orosz fogságba jutott. A nagy ezüst érem lett kitüntetése és jutalma a bátor és tettrekész daliának. Balkarját átlőtték *Négyesy György* volt tanítványunknak, Négyesy László egyet. tanár fiának. Volt tanárjelöltjeink közül *dr Lampel* (Lőrincz) *Jakab* részesült a nagy ezüstéremmel való kitüntetésben és jelenleg is vitézül harcol. Súlyosan sebesült meg *dr. Kertész Manó*, az ismert nevű fiatal magyar nyelvtudós, továbbá *Keleti Jenő*, kik mindketten mint tartalékos hadnagyok vettek részt a háborúban. Súlyos hagymázbetegséget szenvedett végig *dr. Mező Ferenc* tartalékos hadnagy, aki Klosterbruckból április havában keltezett levelet intézett hozzánk. Mint gyógyulófélben levő katona megírt egy könyvet: «*Az orosz-osztrák-magyar háborúban 1914/15*» címmel, amelyre előfizetési felhívást küldött nekünk is. A könyv előszavának egyik megható részletét megörökítjük e helyen jeléül annak, hogy egyik volt jelöltünk, mint katona a kardot, mint tanár és író a tollat lelkes hévvel forgatta az édes haza érdekében: «Én is ott voltam — írja Mező Ferenc — ahol harcolni-halni egyaránt dicső. Küzdöttem szívvel-lélekkel, mint annyi sok más jó magyar, *drága hazánkért, ősz uralkodónkért.* Gránát-, srapnell-viharban, ezernyi golyó között sértetlen maradtam, de súlyos betegségbe estem: a kis parányi tifusz-bacillus kiütötte a fegyvert kezemből, ott kellett hagynom a harcteret. *Isten kegyelméből meggyógyultam.* A háborúban átélt eseményeket, az ott szerzett tapasztalataimat e kis munkácskába foglaltam össze. A belőle befolyó haszon a *Vörös Keresztéé* lesz, mintegy hálából azért a gondos ápolásért, melyben betegségem alatt a vörös-kereszt-jelvényt viselő orvosok, apácák, egészségügyi katonák részesítettek.» Örömmel követtük fölhívását és gondoskodtunk arról, hogy felső osztályos növendékeink a műre előfizessenek, minek folytán nálunk 60 példány kelt el.

Őszinte, fájdalmas részvéttel értesültünk egyik régibb jelöltünknek, a széleskörű képzettséggel rendelkező *dr. Borcsiczky Bélának* szomorú sorsáról, akinek a harc hevében teljesen nyoma veszett. Legutóbb ugyancsak egy másik igen jeles, sokoldalú műveltséggel biró fiatal Eötvös-kollégistáról hasonlóan szomorú hírt kaptunk: *Moravcsik Gyuláról*, aki ebben az évben már intézetünkhöz kinevezett ösztöndíjas rendes jelöltünk. És akiről legelőször kellett volna szólnunk, a szintén kiváló Eötvös-kollegista *dr. Gönczy István* három rettenetes sebet kapott a bal állán és mindkét kezén. Csak a leggondosabb ápolásnak és eléggé meg nem hálálható meleg érdeklődésnek és szives gondoskodásnak köszönhetjük, hogy Gönczy életben maradt és felgyógyult. *Báró Korányi Sándor* orvos, egyet. tanár családjában, mint két fiának mentora működött volt most két éve. Mikor a vidéken fekvő Gönczyt az a veszély fenyegette, hogy

mindkét kezét amputálni kell, a rendkívül súlyos sebesült nagy szerencséjére a budapesti Pajor-szanatóriumba juthatott, ahol *dr. Hültl Hümér* csodával határos kezelésének sikerült fiatal barátunkat megmenteni az életnek. Legyen szabad megjegyeznem, hogy életemnek egyik felejthetetlen pillanata volt, amikor az állán súlyosan megsérült, megbénult kezű fiatal tanárral szemtől-szemben állottam. Mintha egy röpke pillanat alatt elvonult volna lelki szemem előtt a nagy véres háborúnak minden hasonló iszonyata és borzadálya. *Dr. Fischer Izidor*, volt kitünő tanárjelöltünk Przemysl elestekor orosz fogságba jutott. A sabáci viadalban súlyosan megsérült *dr. Gyomlay László* volt jelöltünk. Hallomás szerint *Geszti*, *Bányai*, *Czóbel*, *Raabe* volt derék jelöltjeink is szerencsétlenül jártak; *Schuller Lajos*, Schuller Alajos műegyetemi tanár fia legutóbb szintén elesett.

Végül megemlítjük még, hogy négy katonai szolgálatban álló tanártársunk közül hárman tartalékos főhadnagyokká lettek. A negyedik: *Bokor László*, a folyó évi március 29-én Omszkból keltezett levelezőlapján arról tudósított, hogy orosz fogságba jutott. A családjától nyert értesülés szerint jelenleg Semipalatinskban van internálva.

c) **A tanári testület és a tanuló-ifjúság gyűjtései a háborúval kapcsolatos jótékony célokra.**

1. A tanári testület tagjai a hadbavonultak családtagjainak segélyezésére nyolc részletben 930 K-t adományoztak. A «Hadbavonultak családtagjainak orsz. bizottsága» rendelkezésére bocsátott ezen adományért a bizottság nevében Simontsits Elemér, az ügyvezető alelnök, 1915 június hó 25-én kelt átiratában köszönetét és hazafias elismerését nyilvánította.

2. *Hadi kölcsön-alapítvány.* A tanuló ifjúság is igyekezett a hazánk nagy érdekeiért folyó háború költségeihez a maga filléreivel hozzájárulni; ezért az intézet valamennyi osztályában gyűjtést rendezett s ennek eredményét hadikölcsön-járadékba fektetvén, a tőkét intézetünknek ajánlotta fel mint alapítványt, melynek kamatai jó magaviseletű és szorgalmas tanulói jutalmazására fognak szolgálni. A gyűjtés eredménye osztályonként: I. oszt. 168 K — II. oszt. 106 K 50 f. — III. oszt. 162 K 50 f. — IV. oszt. 114 K 20 f. — V. oszt. 134 K — VI. oszt. 198 K — VII. oszt. 180 K — VIII. oszt. 84 K. Összesen begyült alapítványi tőke 1147 K 20 fillér. Ebből az összegből 1121 K 25 f-ért 1150 K névértékü hadikölcsönjáradékot vásároltunk, a fennmaradó 25 K 95 f-t pedig takarékpénztári betétként helyeztük el. Ez alapítványi tőkének 138 K-t kitevő kamatjövedelme minden második iskolai év végén kerül kiosztásra, még pedig 100 K készpénzben mint jutalomdíj, 38 K pedig jutalomkönyvekben. Az «Alapító-levél» szövegét alább közöljük.

3. *A lábadozó betegek tanulói otthona* javára december havában rendezett gyűjtést az ifjúság. E jótékony gyűjtés eredménye osztályonként: I. oszt. 119 K — II. oszt. 26 K 30 f. — III. oszt. 100 K 60 f. — IV. oszt. 36 K 40 f. — V. oszt. 51 K — VI. oszt. 37 K — VII. oszt. 32 K 74 f. — VIII. oszt. 12 K. Összesen 415 K 04 f. Ezt az összeget a Magyar Szent Korona Országainak Vörös Kereszt Egylete lábadozó sebesülteket elhelyező bizottságának adtuk át.

4. *A hadbavonultak szegény gyermekeinek karácsonyfájára* a karácsonyi ünnepeket megelőző hetekben adakozott intézetünk ifjúsága, részint pénz-, részint tárgyadományokkal segítvén elő e nemes célú mozgalmat. Pénzadományok osztályonként: I. oszt. 43 K — II. oszt. 12 K 30 f. — III. oszt. 23 K 25 f. — IV. oszt. 93 K — V. oszt. 5 K 89 f. — VI. oszt. 16 K — VII. oszt. 9 K 16 f. — VIII. oszt. 8 K 34. Összesen — hozzáadva egy volt tanártársunk nejének, *Gyomlay Gyuláné* úrnőnek 4 K adományát — 214 K 94 f. Ezenfelül az intézet 61 tanulója több száz játéktárgyat, könyvet, ruhaneműt stb. gyűjtött össze erre a célra.

5. *A Magyar Szent Korona Országainak Vörös Kereszt Egylete* javára kibocsátott jótékonysági bélyegekből tanulóink 700 darabot vásároltak 70 K árban.

Ily módon növendékeink a tárgyadományokon felül 1847 K 18 fillérnyi összeggel járultak hozzá a háborúval kapcsolatos jótékonycélú mozgalmak támogatásához, jelét adván nemesen érző szívüknek és a mai nagy idők jelentőségét megértő lelküknek.

Pruzsinszky János.

BADICS FERENC

A GYAKORLÓ-FŐGIMNÁZIUM IGAZGATÓJA 1898—1914.

Azt tartja a közhit, hogy az ember csak akkor becsüli meg a szerencséjét, amikor már elvesztette. Amíg mosolyog feléje, addig természetesnek találja a kedvező helyzetet s épen azért nem sokba veszi; csak aztán sírja vissza a múltat, amikor már késő. Reánk, a gyakorló iskola tanáraira, nem illik ez a vád. Mindannyian tudtuk, mit jelent nekünk Badics Ferenc igazgatósága; hálát adtunk a sorsnak, hogy az ő vezetése alatt végezhetjük mindennapi munkánkat, s amint haladtak az évek, egyre fokozódott szorongásunk: mi lesz velünk, ha a nyáj pásztor nélkül marad. Sejtettük ugyanis, hogy a gyakorló iskola igazgatósága nem az utolsó állomása az ő nyilvános pályafutásának. Hova emeli még őt a közoktatásügyi kormány, arról nem gondolkodtunk, de hogy az ő nemes becsvágya talál nagyobbszabású föladatot, páratlan munkabírása kiterjedtebb működési kört, s egyéniségének gazdag adományait, eddig szerzett érdemeit méltányolja a hatalom: az iránt nem volt kétségünk.

Amitől tartottunk, abban már benne vagyunk — mondhatjuk mi is Mikes Kelemennel. Krisztus urunk születésének 1914-ik évfordulóján közölte a Hivatalos Közlöny a vallás- és közoktatásügyi miniszter 168,086. sz. rendeletét, amely szerint őfelsége igazgatónkat a budapestvidéki tankerület főigazgatójává nevezte ki. Nem hisszük, hogy ez a karácsonyi ajándék olyan örömet szerzett a távozónak, mint amekkora szomorúságot keltett az elhagyottak közt. Hiszen Badics Ferenc van olyan egyéniség, hogy nem az állás ad neki díszt, hanem ő az állá-

sának — mi viszont éreztük, hogy alig-alig akad a magyar tanárság sorában olyan férfiú, aki hivatott az ő örökébe lépni.

Egy gimnázium igazgatása sokat jelent: gondoskodást a tanulók százainak erkölcsi életéről, szellemi fejlődéséről, testi megerősödéséről, egy soktagú testület vezetését, irányítását, egy hatalmas intézet és épület anyagi ügyeinek ellátását. Szép feladat, méltó élethivatás a pedagogus számára, de legalább is olyan nehéz, mint amilyen szép. Ember legyen a gáton, aki ennek a sokfelé ágazó, heterogén feladatokból összeszőtt hivatásnak megfelel. Lelkiismeretesség, pedagogiai érzék, finom tapintat, akaraterő, szorgalom — mind elengedhetetlen kelléke, de még együttvéve sem biztositéka az eredménynek, ha nem alapozza meg a vezető egyéni rátermettsége. Nemcsak a művész *születik*, hanem a jó igazgató is; ha valakinek egyéniségében nincsenek meg azok a szóban ki sem fejezhető föltételek, melyek a rendes emberi erényeken kívül az embert igazgatóvá prædestinálják: akkor kárba vész a legönzetlenebb odaadás, a legmegfeszítőbb munka.

S mennyivel nehezebb állás a gyakorló iskola fejének lenni, mennyivel bonyolultabb, kényesebb feladatok hárulnak reá! Három felől is, és köztük van olyan, mely nem következik épen intézetünk sajátos természetéből. Arra célzok, hogy a közfölfogás iskolánk elé megkülönböztető jelzőül nem a hivatalos és tőlünk állandóan, még beszéd közben is használt *gyakorló* szót teszi, hanem nevét *Mintagimnáziumra* változtatta. A *noblesse*, még ha nem is törvényes úton jutottunk hozzá, *oblige*: ez az első. A másik kettőért már nem háritjuk el magunktól a felelősséget. Az egyik, hogy intézetünk régi tradiciója az iskola és család együttműködésének biztosítása a nevelésben. Ez a cél megköveteli egyfelől azt, hogy a szülők minél gyakrabban látogassák iskolánkat, másfelől azt, hogy intézetünk maga is keresse az alkalmat munkájával megismertetni a szülői házakat. Mindez elsősorban az igazgató vállára rak új terhet, különösen azáltal, hogy a szülők bevonásával rendezett ünnepélyek, hangversenyek, mulatságok, értekezletek az igazgatás, vezetés és adminisztrálás hármas kötelessége mellé egy negyediket is csatolnak, a repræsentálását. Végül ami legfontosabb, a gyakorló iskolában az ifjúság tanítása tulajdonképen csak eszköz egy

magasabb rendű cél megvalósítására: iskolánk igazi hivatása az egyetemet elvégzett tanárjelölteknek bevezetése a tanári munkába. Hogy ezt sokan — még az iskolánk iránt érdeklődő szülők közül is — nem tudják vagy nem veszik észre, az nem baj, ellenkezőleg: annak bizonyítéka, hogy minden igyekezetünkkel törekszünk a két célt harmoniába hozni, s a tanárjelöltek kiképzése nem jár az ifjúság tanításának kárával. De épen ez a sajátos hivatásunk próbálja meg igazán a vezetőnk erejét. Nemcsak foglalkoznia kell a tanárjelöltekkel, foglalkoztatnia és irányítani ezeket az ifjú, hivatásuk küszöbén álló tanárokat, hanem velük a tanári személyzet 60—70 tagból álló testületté emelkedik, s ennek a kis hadseregnek szellemi ellátása, a hetenként tartott értekezleteknek s az ott gyakran széles mederben folyó tudományos vagy gyakorlati vitáknak vezetése egészen az igazgató dolga, sokszor igen nehéz kötelessége.

Ez a munkakör várt Badics Ferencre, mikor őfelsége a Gyakorló-főgimnázium élére állitotta. Hivatalát 1898 julius 9-én vette át, épen nem kedvező körülmények között. Előde, Volf György, nem mindennapi ember volt. Elsőrangú tudós elme, az Akadémia rendes tagja, a magyar nyelvtudománynak egyik vezető egyénisége és büszkesége, amellett a megtestesült szivjóság. Csatázó temperamentum a tudományos életben, végtelenül szelíd, engedékeny és türelmes az iskolában és magánéletben. Kitűnő pedagogus, de a formaságok s az adminisztráció apró-cseprő fogásai iránt nem sok az érzéke: amilyen szigorú akribeiával járt el tudományos vizsgálódásaiban és a régi magyar nyelvemlékek kiadásában, ép olyan távol állott tőle az ügyvezetés terén a pedanteria. Az intézet szellemi vezetése, amelyben osztozott vele hű munkatársa, a gyakorló iskola megteremtője és lelke, Kármán Mór, mintaszerű volt, s nem ütközött meg senki azon, hogy Volf György a lényeget többre becsülte a formánál, a belső rendet a külsőnél.

Az utódnak meg kellett küzdenie az előd szellemével, azzal a bölcseséggel, tapintattal és szeretetreméltósággal, melyről még ma is, majd két évtized múltán, beszédes emlékek élnek az iskola egykori tanárai, jelöltjei és tanulói körében, másfelől a közvélemény megvárta tőle, hogy mintaszerűvé tegye a külső rendet is. Badics Ferenc világos pillantásával rögtön

fölismerte a helyzetet és hivatásának tudatában fogott a munkához. Nagy igazgatói gyakorlatával, melyet a budapesti I. ker. főgimnázium vezetése alatt szerzett, rendszeretetével és pontosságával, páratlan szorgalmával csakhamar rendbeszedte az intézet gazdasági és pénzügyeit, irattárát és ügykezelését; az intézet vezetésének külső képe átalakult, s mind határozottabban reányomódtak az új igazgató szellemi vonásai. Rend, pontosság, gyorsaság voltak Badics Ferenc jelszavai, s a reá váró, majd mind fokozottabb mértékben reá háruló adminisztrativ teendőket egy nagy-gyakorlatú tisztviselő lelkiismeretességével s egy tudományosan képzett agy biztosságával intézte el. Megmutatta, hogy a jó praetor szemében nincs «minima»: gondját kiterjesztette az intézet épületének legapróbb szögére, s nem restelte ellenőrizni a legkisebb számlát sem. Mindent számba vett, mindennek megállapította helyét, mindenről tudott, s mindent maga intézett, mert tudta, hogy amit ő végez, azon maga Argus sem találhat száz szemével kivetni valót vagy valami mulasztást. Az évvégi számadások, minden hivatalfő legnagyobb réme, amelyeknek beláthatatlan számoszlopaira mi laikusok félő borzongással pillantunk és szinte kétségbe vonjuk, hogy hiba nélkül elkészíthetők — nála mint egy céltudatosan vezetett hadsereg oszlopai a legnagyobb rendben helyezkedtek el s az utolsó tizedesig találtak. Fáradságot nem ismerő kitartással dolgozott: lett is olyan rend az igazgatóság könyveiben és páncélszekrényében meg a szertárakban, hogy nem fért hozzá a legcsekélyebb szó sem. S valamint idejét, akként értelmét sem kímélte: fölterjesztései nemcsak rendes, egyenletes, tetszetős írásukkal váltak ki, hanem tartalmukkal is. Volt alkalmam beletekinteni egyik-másik ügyiratába: okfejtésük világossága, elrendezésük biztossága, stíljük szabályossága által bátran példaképül lehet állítani őket a hivatalos iratok elé.

Kevésbbé fáradságos, de még nehezebb volt a másik föladat. Olyan tanári testületbe került az új igazgató, melynek minden tagja határozott, értékes egyéniség volt, méltó maga is az igazgatói állásra. Elmondhatjuk ezt ma már, anélkül, hogy fejünkre vonnók a dicsekvés vádját, hiszen Badics Ferenc távozását közülük csak ketten érték meg intézetünk kebelében, az akkori testület két legifjabb tagja — az egyikük jelenleg

szeniorunk!* És mégis, az eredmény egy pillanatig sem volt kétséges. Badics Ferenc más szabású igazgató volt, mint elődje, de szintén gazdag értékes vonásokban. Csak egy tekintetben volt teljes közöttük az egyezés: ő is elsősorban és alapjában tudós. Intézetünkhöz már mint az Akadémia lev. tagja került, számos kisebb dolgozaton, tanulmányon, iskolai könyvön és kiadáson kívül két nagyméretű, fölfogásában új, adatokban és eredményekben gazdag monografiának** szerzője s a rendkívül elterjedt *Képes Irodalomtörténet*nek Beöthy Zsolt mellett segédszerkesztője. Tekintély az irodalomtörténetírás terén, s ezáltal tekintély egyszersmind tanártársai előtt, méltó követője az igazgatói székben két elődének, Bartal Antalnak és Volf Györgynek.

De tudott tekintélyt tartani is. Ismerte érdemeit, meg azt a díszt, mely állásával jár, s megkövetelte másoktól is, hogy elismerjék. De mint a világos pillantású, önérzetes emberek, ép oly jól ismerte mások érdemeit is s teljes mértékben méltányolta. A tudós tekintélyén kívül ez az igazságosság és elfogulatlanság volt másik eszköze a hatásának. Irígység és féltékenység, oly gyakori fogyatkozása a vezető egyéniségeknek, egészen hiányzott lelkéből, ellenkezőleg, mások sikereinek épúgy örült, mint a magáéinak. Különösen intézetünk tagjait zárta szívébe. Ha valamelyik tanártársának tudományos vagy közéleti munkásságát kitűntették az illetékes tényezők, ha valamelyik volt jelöltünk vagy növendékünk később, az életbe lépve dicsőséget szerzett nevének — s hála Istennek, mindegyik nemre bőven van példánk — Badics az elsők között volt, aki üdvözletével fölkereste s a dicsőség sugarainak egy részét rávetítette iskolánkra. Olyan szerencsés, közvetetlen formában üdvözölte munkatársait és tanítványait, még a kevésbbé jelentékeny alkalmakkor, egy-egy ünnepi szónoklat, egy-egy sikerült tanítási óra vagy össze-

* A Badicstól 1898-ban itt talált testületnek két, illetőleg Kármán Mórral együtt három tagja egyetemi rendes tanár: Beke Manó és Négyesy László; kettő az Eötvös-Kollegium vezető tanári állásába került: Gyomlay Gyula és Mika Sándor; egy főgimnáziumi igazgató lett: Wagner Alajos, s csak Staub Móric halt meg mint intézetünk tagja.

** *Gaal József élete*, 1881. — *Fáy András életrajza*. 1891; ezt a művét az Akadémia a Lévay-díjjal tüntette ki.

foglalás alkalmával is, hogy mindenki érezte: nem a szokásos, szinte kötelező udvariassági tény az, amit a *föllebbvaló* gyakorol, hanem igaz szívből fakadó együttérzés, *baráti* vagy *atyai* jóindulat.

Ez az együttérzés nem szorítkozott Badicsnál az érzelmek körére, hanem átterjedt gyakorlati térre is: megragadott minden alkalmat, hogy támogassa híveit, főként a gyakorló-tanárokat, akik pályájuk kezdetén legjobban reászorulnak a segítő kézre. Tanítványaink legnagyobb része olyan kedvező körülmények között él, hogy itt ritkábban nyílt alkalma jóindulatát tettre váltani, tanártársaival szemben pedig ha sokszor is, de a tanári állás sajátszerű természete miatt inkább csak kisebb jelentőségű ügyekben érvényesíthette. Minden tanári testület, ha méltán viseli e nevet, alapjában véve egy kis köztársaság, s az igazgató inkább *primus inter pares*, mint igazi ura a közösségnek. Hatalmát nem annyira pozitiv, mint negativ irányban fejtheti ki, inkább megnehezítheti, mint megkönnyítheti munkatársai helyzetét. Kellőleg meg nem becsülhető tulajdonsága volt Badics Ferencnek, hogy ezzel a hatalmával sohasem élt: engedte, hogy mindenki szabadon fejthesse ki egyéniségét, nem állított működésük elé korlátokat, nem terelte meg nem felelő irányba. Sőt amennyiben módjában állt, iparkodott megelőzni tanárai gondolatát, s munkakörüket úgy osztotta be, hogy mindannyian meg legyenek elégedve, jól érezzék magukat a rájuk bízott szerepben.

Másfelől az új igazgató nagy készséggel alkalmazkodott az új viszonyokhoz, melyek közé kinevezése állította. A gyakorló iskola munkája ugyan nem volt előtte ismeretlen — 1880-tól 1882-ig két esztendőt töltött mint gyakorló tanárjelölt intézetünkben — mégis az időközben eltelt másfél évtized alatt sok minden megváltozott, s különösen a tanári kar alakult át, úgy hogy egykori vezető tanárai közül egyedül Staub Móriccal találkozott újra. De Badics fölismerte iskolánk egyik sajátos vonását, az erős konzervativizmust. Bár a Gyakorló-főgimnázium, mint afféle pedagogiumi laboratorium, sem a múltban, sem a jelenben nem köti magát a tanterv betűjéhez, s tág teret enged a pedagogiai újításoknak, sőt amint az 1901 febr. 19-én kelt 11,428. sz. miniszteri rendelet hangoztatja, «egyik fontos rendel-

tetése az, hogy a tapasztalatok hiányában országos érvénnyel még fel nem ruházható, de elvileg megokolható intézkedésekre nézve kisérleteket tegyen és tétessen», mégis féltő gonddal ápolja az intézet régi, nemes tradicióit, s amennyire hajlik részletekben az újításra, annyira ragaszkodik szellemben a meglévőhöz, a múlt értékes hagyományaihoz. Így Badics Ferenc nem abban kereste a dicsőséget, hogy az intézetet a maga képére formálja, hanem hogy egyéniségét a fennálló keretek között, iskolánk szellemében érvényesítse, s tanító és nevelő munkánkban, methodikában és didaktikában, külsőségekben és elvi kérdésekben egyaránt inkább megtartani, mint megváltoztatni törekedett az eddigi hagyományokat.

Érthető, hogy ily körülmények között, ilyen törekvései jutalmául csakhamar megszerezte munkatársai bizalmát, s mihamarabb kialakult a közvélemény, hogy Badics Ferencben intézetünk olyan vezetőt nyert, aki minden tekintetben rátermett erre a díszes, de nehéz állásra. Valóban Badics nemcsak azokkal az adományokkal rendelkezett, melyek minden igazgató és hivatalfő nélkülözhetetlen kellékei, hanem megvoltak egyéniségében azok a sajátos képességek is, melyeket a gyakorló iskola vezetése megkövetelt. Föntebb már céloztam e követelményekre, most egy-két szóval, Badics Ferencre vonatkoztatva, kifejtem.

Badics Ferencnek már a külső föllépése elárulta, hogy vezető szerepre van hiva. Magas, erős termet, egyenes testtartás, nyugodt, biztos modor, mellyel érzelmein uralkodni tudott. A hivatalos érintkezésben figyelmes és korrekt, de kedélyének melegét csak akkor engedte kiáradni magából, ha családja körében — Trefort-utcai otthonában és fonyódi villájában — vagy az iskolán kívül találkoztunk vele. Itt bizalmas közvetetlenséggel tárta föl bensejét, szerette a tréfát, az érintkezésnek könnyed, fesztelen módját, az iskola falai között azonban nem feledkezett meg arról, hogy hivatásunk a munka, s úgy volt meggyőződve, hogy munkánk annál eredményesebb, mennél komolyabban látja el mindenki a neki kiszabott munkakört. Ő maga járt elől jó példával. Kora reggeltől késő délig szinte ki nem mozdult az igazgatói irodából, s akárhányszor nyitottunk be hozzá, ha nem volt hivatalos vendége, mindig tollal kezében, íróasztalánál találtuk.

Ezt a komolyságot és céltudatosságot érvényesítette iskolánk vezetésében befelé és kifelé egyaránt. Befelé elsősorban a tanári értekezletek irányitásában nyilvánult. A tanári értekezletek iskolánkban nemcsak nagyobb számban tartatnak, mint másutt, hanem jelentőségük is jóval nagyobb. A tanárjelöltek gyakorlati képzése érdekében jóformán hetenként tartunk egy-egy nyilvános iskolai leckeórát — a közszólás próbatanításoknak nevezi: ritkábban a vezető-tanárok közül, de rendszerint egy-egy tanárjelölt, az egész tanári testület, sokszor még vendégek jelenlétében is bemutatja valamelyik osztály tanulóival egy rendes iskolai óra lefolyását, s a két nappal később tartott értekezleten megbeszéljük az előadás tanulságait. Ez a megbeszélés nem szorítkozik a tanítás megítélésére, hanem a tárgyalás közben fölmerülő elvi kérdések kapcsán majd mindig elméleti irányt vesz, a tanítás anyagának, módszereinek és technikájának fejtegetéséig és megállapításáig emelkedik. Nem is *ismeretközlés* formája, hanem *vitatkozás:* a vezető-tanárok és tanárjelöltek nem mint tanárok és hallgatók állanak szemben, hanem mint ugyanannak a munkakörnek nagyobb és kisebb tapasztalatú munkásai. A sokszor órákra kinyúló s a pedagogia rengetegének messzebb eső ösvényeire is elkalandozó vitatkozásoknak vezetése annál biztosabb tekintetet, annál nagyobb ügyességet s tapintatot követel, mert a vélemény szabadsága és a bírálat joga nincs korlátozva. Igazgatónk higgadtsága, gyors átfogó képessége, erős akarata, mellyel a maga és mások lelkén uralkodni tudott, a vitatkozásokat mindig meg tudta tartani a kellő tudományos színvonalon s az illő hőfokon, nem engedte, hogy elsekélyedjék vagy szenvedelmessé váljék: egy-egy megjegyzésével visszaterelte a helyes irányba, tompította az akaratlanul kiélezett fordulatot, tovább zökkentette, ha megfenekleni készült. Igazi elemében mégis akkor volt, mikor a tárgy mindenfelől meg lévén vitatva, a vita elpihent, s reá mint elnökre hárult a kötelesség, hogy az eredmények leszűrésével biztosítsa, maradandóvá tegye az értekezlet munkáját. Minden részletre kiterjedő figyelme, nagy emlékező tehetsége és összefoglaló képessége, szabatos kifejező módja a messze és szerte elkalandozó fejtegetésekből ki tudta szedni a legértékesebb megállapításokat

és kereken, világosan fogalmazva — hogy megfordítsam Horatius mondását — *publici iuris* tette a *privata materiest*.

A kifejezésnek ugyanez a biztossága, keresetlensége, könnyedsége jellemezte azokat a beszédeit is, melyekkel iskolai ünnepélyeinket megnyitotta. Némi szónoki készséget minden intézet megkövetel vezetőjétől, annál inkább a mienk, mely az iskolai ünnepélyekben nem a rendtartástól vagy a szokástól megparancsolt alkalmat lát a szünetelésre, hanem az iskola nevelő munkájának egyik fontos tényezőjét. Úgy vagyunk meggyőződve, hogy az ilyen ünnepi alkalmak, mikor az ifjúság, a tanári kar, sőt a szülők szíve egy érzésben dobban össze, nemcsak a lélek nemes érzelmeit hívja életre, hanem újabb meg újabb kötelékkel fűzi össze azokat, akiket hivatásuk egymásra utal. A kapcsoknak kiemelése és megszilárdítása volt Badics Ferencnek is főtörekvése. Az ünnepi szónoklatok megtartását átengedte tanártársainak, esetleg a tanárjelölteknek, sőt néha egy-egy tehetségesebb tanítványunknak is, maga számára csak a megnyitást tartotta fönn, a mely azonban terjedelmével, tartalmasságával gyakran szerves alkotó elemévé vált az ünnepnek. Nem voltak ezek kicirkalmazott, utolsó pontig kidolgozott szónoki művek; csak a gondolatmenetet állapította meg előre, a részleteket rábízta gondolat- és szóbőségére, meg a pillanat ihletére. A szónoki cicomát, a képeket tudatosan kerülte, nem külső csillogással, hanem gondolataival akart hatni. Szerette a nagy világ eseményeit kiindulópontul megragadni s az iskola munkája meg az élet között kapcsolatot keresni, azt a fölfogást vallva és hirdetve, hogy az iskola, a tanítás nem cél, hanem eszköz jellemes, képzett ifjak formálására.

Ép ily biztos, határozott volt föllépése kifelé, akár intézetünk nagy termét, az aulát, később tornatermünket nyitottuk meg hangversenyek alkalmával a nagy közönségnek, akár testületünk kereste föl tisztelgés okáért oktatásügyünk vezetőit. Az előbb említett alkalmakkor nagyszámú vendégünk fogadása, akik között gyakran tisztelhettük közéletünk vezetőit, tudományos világunk legjelesebb képviselőit s társadalmunk legelőkelőbb tagjait, a tisztelgéseknél a tanári kar érzelmeinek tolmácsolása olyan föladat volt, melynek teljesítése egészen hozzásimult Badics Ferenc egyéniségéhez. Mindenütt méltósággal

felelt is meg hivatásának, érezve és éreztetve, hogy nemcsak a maga nevében szerepel, hanem mint egy testület képviselője s egy intézet feje: tetteinek és szavainak súlyát egy nagy közösség erkölcsi ereje fokozza.

Többször nyílt alkalma igazgatónknak arra is, hogy intézetünk falai között tisztelhessen előkelő vendégeket. A gyakorlóiskola kivételes helyzetével állandóan magára vonta mind a magyar tanügyi kormány vezetőinek, mind oktatásunk érdemes munkásainak érdeklődését, sajátságos berendezése pedig, az évenként egymást váltó páratlan-páros osztályokkal, különleges hivatása, a tanárjelöltek képzése, valamint methodikus eljárásunk fölkeltette a külföld figyelmét is. Közoktatásügyi miniszstereink közül ismételten megtisztelte látogatásával intézetünket Wlassics Gyula, aki azzal is kitűntette, hogy mind a két fiát nálunk iskoláztatta, és Apponyi Albert gróf, aki 1906. őszén egy egész délelőttöt szentelt intézetünknek. Megszemlélte összes szertárainkat és helyiségeinket, ellátogatott minden osztályba s végighallgatta a rendes iskolai órákat. Volt szerencsénk Zsilinszky Mihály, Molnár Viktor és Tóth János államtitkárokhoz is, s alig múlt el esztendő, hogy a középiskolai ügyosztály vezetői, Boncz Ödön és Barkóczy Sándor báró, föl ne keresték volna iskolánkat. Hazai közoktatásügyünk érdemes és nagytekintélyű vagy tanulni vágyó munkásain kívül — köztük szerepel egy zágrábi egyetemi tanár — sűrűn megfordultak nálunk külföldi tudósok és pedagogusok is, akik részint pusztán ismereteik bővítése kedvéért, részint kormányuk megbízásából tanulmányozták az előttük idegen nemzetek jelesebb középiskoláinak munkáját. Így Badics igazgatósága alatt vendégeink sorában találunk németországi, párizsi, cambridgei, sőt még laplatai (Argentina) egyetemi tanárokat is, s több izben volt alkalmunk a francia kormány képviselőjének bemutatni épületünket és tanító munkánkat. A magasrangú vendégek fogadása és kalauzolása, magyarázatok és fölvilágosítások nyujtása — noha a tanári kar egyes tagjai is szíves készséggel állottak vendégeink rendelkezésére, — elsősorban az igazgató kötelessége volt, s ő minden izben a nála megszokott figyelemmel teljesítette föladatát. Rajta volt, hogy vendégeink előtt föltárja és kiemelje azt, ami munkánkban a rendestől eltérő vagy becses, hogy iskolánknak jó hírét-

nevét megérdemeltnek tartsa a felsőbbség, s elvigyék messzeföldre a tudós világ képviselői.

Egyéniségének szeretetreméltó vonásait akkor ismerte meg az ifjúság, mikor kivezettük igazgatónkkal az élükön a szabad természetbe, s az iskolai fegyelem korlátai alól magunkat is, tanítványainkat is fölszabadítva, a mindennapi munka szürke komolyságát fölcseréltük a színes, vidám jókedvvel. Intézetünk föntebb említett hagyományai közé tartozik, hogy a tanítás célját szolgáló kisebb kirándulásokon kívül minden évben rendez a felsőbb osztályok több tanulójával egy nagyobb, napokra terjedő körutat hazánk természeti szépségekben és történeti emlékekben gazdag vidékeire, s az iskolai munka befejeztével az egész ifjúság számára, a szülőházak bevonásával, egy nagyszabású majálist a budai hegyekben. Igazgatósága elején maga Badics Ferenc vezette a kirándulásokat, s akik részt vettek bennük, ma is kedvesen emlékeznek vissza azokra a kedélyes napokra, melyeket társaságában tölthettek. A rendezés és vezetés fáradságos munkájából buzgón kivette részét a tanári kar több tagja, de a kitűnő tervezés, a minden aprólékosságra kiterjedő előkészítés — biztos kulcsa a sikernek — az igazgató érdeme volt. Ő adta meg azt a bizalmasabb hangot, mely a kirándulásokon elenyésztette a tanárt és tanítvány, fölnőtt és ifjú között már a korkülönbség miatt is természetszerűleg fönnálló válaszfalat, s ezáltal az évenkinti körutak nemcsak a tanulmányok kimélyítésére, a gyermeki lélek finomodására voltak jó hatással, hanem nagy pedagogiai jelentőséget is nyertek: bensővé, meleggé tették az iskola vezetői és tanulói között a viszonyt. Különösen az 1899-ik év pünkösdi ünnepei alkalmával rendezett aldunai kirándulás marad örökké emlékezetes a résztvevők előtt azáltal, hogy Badics Ferencnek sikerült e kirándulásra megnyerni Heinrich Gusztávot, a tanárképző-intézet akkori igazgatóját, aki «elméjének és kedélyének adományait öt napon át csak úgy szórta a kis társaság tagjai közé, tanulóinkat majd tanította, majd mulattatta és mindig mindnyájukkal együtt érzett, komoly megilletődésben és játszi tréfában egyaránt». Ismerve azt a páratlan közvetetlenséget, természetességet, a szellemnek azt az erejét és gazdagságát, mely Heinrich Gusztáv egyéniségét jellemzi, valóban értjük, hogy a kis társaság tagjai leg-

szebb emlékeik közé sorozzák az aldunai napokat, s mind máig hálásak érte igazgatónknak. A későbbi években, amint igazgatói teendői megszaporodtak s a tudomány is fokozottabb mértékben foglalta le Badics Ferencnek nemcsak erejét, hanem idejét is, a kirándulások vezetéséről le kellett mondania, de a szervezésüket és irányításukat továbbra is maga végezte, azzal a pontossággal, azzal a minden részletre kiterjedő figyelemmel, mely egyéniségétől elválaszthatatlan.

Hasonlóképen az ő égisze alatt zajlottak le júniusi mulatságaink a budai hegyvidék legkiesebb pontján, a Zugliget hatalmas tölgyei alatt (az utolsó évben a Hűvösvölgyben). De már e tavaszi ünnepeink sikerének érdemét igazgatónknak meg kellett osztania: az ott uralkodó kedves hangulat fölkeltésében és ébrentartásában nagy része volt családjának. Kisebb körben, de kedvességben meg nem fogyatkozva, bensőségben meggyarapodva éreztette igazgatónk és családja ezt a szeretetreméltóságát, mikor Ferenc napján vendégül látta magánál az egész tanári kart, vezető-tanárokat és jelölteket, s jókívánságainkat igazi magyaros vendégszeretettel viszonozta.

Mindebben Badics Ferenc működésének csak egyik felét tártam föl, azt, amelyet nem annyira a gyakorló-iskola vezetője, hanem inkább mint *igazgatója* fejtett ki. Szándékosan. Egyrészt azért, mert Badics Ferencnek ez a működése írásban nincs megrögzítve, s ezáltal, ha részben a nagy nyilvánosság előtt folyt is le, ki van téve a gyors feledésnek, akárcsak a színész alkotása, mely bár ezreket ragad magával, feledékenységbe sűlyed s többé újra meg nem konstruálható, ha letűnt a játékának tapsoló nemzedék. Másrészt az igazgatói munka természete s intézetünk sajátos viszonyai miatt a vezető egyénisége sokkal inkább kidomborodik az említett helyzetekben és viszonyokban, mint az iskola rendes életében. Intézetünk gépezetét az alapvetők olyan jól elkészítették, hogy az, ha nem is «évmilliókig», mint Madách gépezete, de évtizedekig mindenesetre «eljár tengelyén». Mégis ki kell térnünk Badics szorosabban vett igazgatói működésére is, mert épen az ő igazgatása alatt a gépezetnek nem egy «kerékfogát újították meg», noha talán nem mindég a kényszerítő szükség hatása alatt.

Badics Ferenc 16 és fél évig állott intézetünk élén, 1898

közepétől 1914 végéig, tehát a gyakorló-iskola négyévtizedes életének jóval több mint a harmad része az ő vezetése alatt pergett le. Ez a másfél évtizedet meghaladó idő nem szűkölködött mozgalmakban. Az egyikre már céloztam: a tanári kar kicserélődésére. Az 1897/98-iki tanév tanári testülete lassan, de állandóan megfogyatkozott, s bár szerencsére — egy szomorú kivétellel — a közoktatásügy érdeke hívta el érdemesebb tanárainkat magasabbrendű állásokba, az eredményen ez nem változtat, igazgatónknak régi, kipróbált munkatársai helyett újakat kellett keresnie. Az idő haladt, és Badics Ferenc, aki 1898-ban az egykét évvel korábban érkezett Geréb Józseffel és Waldapfel Jánossal az intézet legújabb tagja volt, alig egy évtized alatt a legrégibbek közé tartozott. Ekkor már nemcsak állásánál, hanem az iskolánkban eltöltött idő hosszánál fogva is mind jobban reá háramlott a kötelesség, hogy az intézet hagyományait átszármaztassa az új tanári nemzedékre. Majd mindannyian ehhez az új nemzedékhez tartozván, nem volna ildomos fölvetnünk azt a kérdést, sikerült-e Badics Ferencnek úgy betölteni fiatalabb erőkkel az időnként támadt űrt, hogy iskolánk ne sínylelje meg túlságosan régi értékes tanárai elvesztét. De bár érezzük azt a nagy távolságot, mely elődeinktől elválaszt, annyit talán szabad megállapítanunk, hogy legjobb igyekezetünkkel iparkodtunk beleilleszkedni iskolánk szellemébe s mindig tudatában voltunk a reánk bízott föladat nagyságának. Erőnk talán hiányzott, de akaratunk megvolt.

Intézetünk életének Badics Ferenc igazgatósága alatt lefolyt szakaszából négy nagy mozzanatot emelek ki, mindegyik vagy egyenesen az ő kezdeményezésével indult meg vagy ő hajtotta végre.

Időrendben első közöttük a szülői értekezletek intézménye. Intézetünk pedagogusa, Waldapfel János, már 1900-ban megpendítette azt az eszmét, hogy a család és iskola között helyenként fönnálló és időnként kitörő elégedetlenség megszüntetésére, a család és az iskola kölcsönös megismerésének előmozdítására ú. n. szülői értekezleteket kellene tartani, azaz bizonyos, tanítványaink testi-lelki életére vonatkozó kérdéseket a szülőknek és tanároknak együtt, közös tanácskozások során megvitatni. Az iskola is, a szülői ház is előadhatná panaszait, kifogásait a

másik fél ellen, és miközben mind a két fél reámutatna az észlelt hiányokra, módot is kereshetnének az orvoslásra. Másfelől, s ez talán még fontosabb, a szülők előadhatnák nézeteiket a nevelés közérdekű kérdéseiről s a tanárok fölvilágosíthatnák a szülőket a tanítás és nevelés céljáról, eszközeiről, tájékoztathatnák az elérhető eredményekről és útmutatással szolgálhatnának arra a módra nézve, mint támogathatná és egészíthetné ki a szülői ház a maga eszközeivel az iskola munkáját. Igazgatónk fölkarolta az eszmét és megnyerve hozzá a közoktatásügyi kormány támogatását, 1901-től 1904-ig hét szülői értekezletet rendezett. Az értekezletek nagyszámú érdeklődő részvételével, tervszerűen folytak le. Egy vagy több határozottan megállapított pedagogiai vagy gyakorlati kérdés szolgált kiindulópontul s az intézet egyik tanárának — egyízben magának az igazgatónak — előadása alapul, ehhez fűződtek a viták, melyeknek vezetését és összefoglalását mindenkor ő végezte, mint az értekezletek elnöke. A tanácskozások nemcsak eredménnyel jártak — úgy hogy iskolánk belső életében gyakorlati intézkedésekre vezettek — hanem utánzásra is találtak: több, főként vidéki intézet meghonosította példánkra az új intézményt, s még többfelől nyilatkozott készség aziránt, hogy adandó alkalommal kisérletet tesznek megvalósításra.

Messzebbre nyúlnak vissza a *Gyakorló-főgimnáziumi egyesület* megteremtésének előkészületei. Már 1897-ben, mikor az intézet fönnállásának 25. évfordulóját ünnepelte, fölmerült híveiben az az eszme, hogy annak a ragaszkodásnak kifejezésére, mely a gyakorló-iskola tanárait és végzett tanítványait egymáshoz és az intézethez kapcsolja, külső jelentkezési formát kellene találni, valami keretet, mely összetartsa a múltat a jelennel, alkalmat adjon az érintkezésre és eszmecserére az iskola egykori vezetői és végzett növendékei, valamint a gyakorló főgimnázium hagyományainak új sáfárai között. A terv, egy egyesület alakítása, szinte készen pattant ki, de megvalósításának útját állta, hogy a következő esztendőben intézetünk két vezetője kidőlt, Volf György meghalt, Kármán Mórt pedig betegsége távol tartotta az iskolától. Badics Ferenc, alighogy átvette a vezetést, kiterjesztette figyelmét erre a kérdésre is, s az ő céltudatos szívóssága csakhamar életre hívta az egyesületet. Az

1900. május 16-án tartott előkészítő értekezlet megvitatván a módozatokat, Badics elkészítette az alapszabályokat, s mikor azok nagy késéssel 1903-ban megerősítést nyertek, az év május 16-án megalakult a *Gyakorló-főgimnáziumi egyesület*, melynek ügyvezető elnöke természetesen intézetünk igazgatója s az egyesület megteremtője lett. A fiatal egyesület, bár szükre szabott keretei és anyagi eszközeinek elégtelensége könnyen megbéníthatták volna működését, Badics Ferenc határozott vezetése alatt nemcsak eredeti rendeltetésének felelt meg, hanem iparkodott az egyesülésben rejlő erőt — tagjainak, főként Waldapfel Jánosnak önzetlen munkássága támogatásával — a magyar kultúra szolgálatára fordítani. Közgyűléseit közérdekű tudományos vagy pedagogiai fölolvasásokkal, ünnepi előadásokkal élénkítette, s folyóiratot indított meg, melynek hasábjain nem egyszer tudományos irodalmunkban is számottevő tanulmányok jelentek meg.

Még jelentősebb, sőt az intézet életében korszakalkotó volt a másik két, egymással kapcsolatos változás. Iskolánk, noha a maga szolid, semmi cifrasággal nem hivalkodó épülete egyike fővárosunk régibb tanintézetei között a legkényelmesebbeknek, hosszú időn át egy és más tekintetben messze elmaradt még a vidéki intézetek mögött is: nem volt saját tornaterme, fizikai szertára nem volt méltó a benne folyó tanításhoz, s a szolgák lakása — egyedül álló jelenség fővárosi iskolánál — souterrainben volt elhelyezve. Ezeknek az állapotoknak visszásságát régen érezte és fájlalta a tanári testület, de orvoslásukra nem nyílt mód, noha Badics rögtön hivatalának elfoglalása után s azóta hat éven keresztül minden évben emlékiratban kérte legalább a tornacsarnok s egy pár nélkülözhetetlen helyiség fölépítését, s az 1905. és 1906. költségvetés gondoskodott is a költségek fedezéséről. Mikor azonban abban a kitűntetésben részesült intézetünk, hogy Apponyi Albert gróf, mint közoktatásügyi miniszter, 1906. okt. 3-án meglátogatta, igazgatónk bemutatva a fogyatékos helyiségeket s élénk színekkel ecsetelve a hiányokat meg azok káros következményeit, megnyerte miniszterünk ígéretét, hogy az intézet kibővítéséről azonnal intézkedik. S valóban még az év telén megindultak a tervező munkálatok: elhatároztatott, hogy az intézet épülete, a mellette fekvő üres

telek fölhasználásával, kiegészíttetik oly módon, hogy az új épületrész földszintje a szolgák lakását, az I. emelete a fizikai szertárat és előadó termet, a II. emelete a tornatermet s a hozzátartozó helyiségeket foglalja magában.

Csakhamar megkezdődött a munka technikai része is, az építkezés s ezzel kapcsolatban a régi épületszárny átalakítása, modernizálása: az osztálytermek új padlót s modern felszerelést kaptak. Mesteremberek zajától lett hangos iskolánk, de a tanítás ennek ellenére zavar nélkül folyt. Igazgatónk mint legfőbb munkavezető szinte szünet nélkül látta el az ügyeletes szolgálatot, tárgyalt a minisztériummal, a mérnökökkel, a vállalkozókkal, küzdött a sztrájkkal, a munkálatok közben föllépett betegségekkel és egyéb bajokkal, ellenőrizte a munkásokat. Kért, sürgetett, fenyegetett, csakhogy a munka serényen haladjon, s a tanítás ne szenvedjen fönnakadást. Átélte életének legküzdelmesebb, legfáradságosabb évét, s pihenést nem ismerő szorgalmával, törhetetlen buzgalmával elérte azt, hogy e mozgalmas év terheit tanártársai alig érezték meg, s ami még fontosabb, az iskolai munka s a tanulók nem sínylették meg e különleges állapotok következményeit.

Mialatt intézetünk épülete ilymódon terjedelemben gyarapodott, e külső változással kapcsolatban egy belső változást is megért, a legnagyobbat, legmélyebben járót alapítása óta. Ugyanakkor, midőn az átalakító munkálatokhoz hozzáfogtak, megkezdődött iskolánk kifejlesztése négy osztályúból nyolc osztályúvá, a váltakozó rendszerű félgimnáziumból teljessé. Akkori miniszterünk és igazgatónk e nagyfontosságú folyamat megindításával a szülők és tanárjelöltek érdekeit tartották szem előtt: elejét akarták venni egyfelől annak a visszás helyzetnek, hogy a tanulóifjúságnak csak minden második évfolyama találhat iskoláinkban otthonra, másfelől annak, hogy az intézetünkben egy évig tartózkodó tanárjelöltek egyik része — VIII. osztály hiányában — meg legyen fosztva az érettségi munkálatainak ismeretétől, másik része — I. osztály hiányában — a tanári munka legnehezebb mozzanatának, a tanítás és nevelés megkezdésének szemléletétől. Tanári testületünk egy része, noha teljes mértékben méltányolta azokat a magas szempontokat, melyek a magyar tanügy fejét vezették s osztozott a nagy reform jelen-

tőségének hitében, némi aggodalommal tekintett a következményei elé, úgy látta, hogy intézetünknek ez a kibővítése bizonyos tekintetben veszélyezteti sajátosságát, s a tanári karnak meg a tanulóknak épen kétszeresre való szaporodása meggyöngítheti az iskolai munkának eddigi nagy harmóniáját. Melyik félnek volt igaza, azt ma még, bár a fejlesztés azóta elért a végponthoz, nem lehet eldönteni, s nem is itt van a helye a kérdés vizsgálatának, reánk csak annak a ténynek megállapítása tartozik, hogy intézetünket megnagyobbodott palotájába és kiszélesedett keretei közé Badics Ferenc vezette át. Ő érezte legjobban következményeit: munkájának szerfeletti megnövekedését. Az új épületnek gondozása, mely most már terjedelemben is állta a versenyt bármely fővárosi iskolával, a tanári kar fokozatos kiegészítése és vezetése, a kétszer akkora terjedelemben folyó iskolai munka szervezése és irányítása, az érintkezés tanítványaink hozzátartozóival, adminisztratív és egyéb munkáját annyira megszaporították, hogy lassanként a tanítástól is vissza kellett vonulnia, s míg azelőtt gyakran két tárgyat is tanított valamelyik felsőbb osztályban (fölváltva magyart, történetet, görögpótló irodalmat), ezután minden erejét az intézet igazgatásának szentelte.

Igazgatónk buzgósága, kötelességtudása, az a példás rend, mely működésének minden terén fáradhatatlan kezét dicsérte, széleskörű gyakorlati ismeretei, nagy szaktudománya, általán pedagogiai érdemei már igen hamar a legtekintélyesebb magyar tanférfiak sorába emelték, s a közvélemény szavát szentesítette királyunk őfelsége kettős kitűntetése. Már 1900-ban királyi tanácsosai sorába iktatta, 1913-ban pedig a vaskorona-rend III. osztályával ékesítette föl. Jól tudjuk, hogy ezek a kitüntetések Badics Ferenc személyének szóltak, az ő munkájának és egyéni értékének elismerése volt a legfelsőbb helyről érkezett jutalom, mégis úgy érezzük: fényük átsugárzik intézetünkre is, hiszen Badics Ferenc a maga nagy érdemeit a Gyakorlófőgimnázium igazgatásával szerezte.

Nem kevésbé kedves volt mindannyiunknak az a dicsőség, melyet igazgatónk tudományos téren szerzett. Ebben már iskolánknak semmi része sem volt, sőt ellenkezőleg, az a nagy munkásság, melyet Badics intézetünk vezetésében kifejtett, tudo-

mányos tevékenységét könnyen megbéníthatta volna. Nem lett volna csoda, ha idejének nagy részét, erejének javát iskolánknak áldozván, szépen indult tudós pályája derékban ketté tört volna. De nem úgy történt. Az ő erős akarata, szívós munkabírása megküzdött a nehéz körülményekkel s tudott két oltáron áldozni: az iskoláén és a tudományén. Mikor más eltörődve a napi munkában pihenést vagy szórakozást keresett volna, ő tudományos munkássága folytatásában talált enyhülést és fölfrissülést.

Szellemének ez a rugalmassága annál értékesebb, mert az igazgatói hatáskör egyébként sem kedvez a tudományos munkálkodásnak. Míg a tanár működése mindig tart több-kevesebb kapcsolatot a tudománnyal, s még az elemek tanítása is, ha mást nem, legalább a tudományos képzetek ébrentartását vagy fölújítását szolgálja, az igazgatót hivatalos elfoglaltságának nagyobb, sőt túlnyomó fele, az ügykezelés, a tudománytól idegen területekre ragadja. Nem a mélyenjáró eszmék, hanem a rideg számok világában mozog, s új adatok fölkutatása, eddig nem ismert kapcsolatok megállapítása, eredeti szempontok alkalmazása helyett a mindennapi élet gyakorlati kérdéseit kénytelen megoldani. Badics Ferenc azonban ezt az ellentétet elsimította, sőt tudományos munkakörének szerencsés megválasztásával azt is elérte, hogy tevékenységének ez a két fele, az igazgatói adminisztráció s a tudományos munkálkodás egymást támogatta. Meddő dolog volna kutatni, vajjon azokat az erényeket, melyek igazgatói ügykezelését példássá tették: a lelkiismeretességet, pontosságot, mindenre kiterjedő figyelmet érvényesítette-e a tudományban, vagy fordítva: tudományos módszerének exactságát alkalmazta-e az igazgatói gyakorlatban. A fő az, hogy Badics ép olyan becses munkásságot fejtett ki a tudomány terén, amilyen kiváló volt igazgatói működése.

Bizonyítja az eredmény. Annak a másfél évtizednek, melyet Badics Ferenc iskolánk fejeként töltött, a tudományos alkotások egész sora őrzi emlékét, Jósika munkáinak népszerű kiadásán kivül, melyet még régibb működési körében megkezdett, tudományos kiadások, értekezések és tanulmányok. E helyen csak a legjelentékenyebbekre terjeszkedhetünk ki. Megnyitotta a sort 1900-ban *Bajza József összegyűjtött munkái* c. alatt a

költő és tudós műveinek jóformán teljes, kritikai kiadása. A filologiai akribeiával közölt szövegen kívül két nagy érdeme van ennek a minden ízében tudományos kiadásnak: a rendkívüli gonddal és fáradsággal készített jegyzetek, melyek sok apró kérdésnek megvilágításával, a szövegekhez fűződő adatok földerítésével Bajza műveinek megértését és fölhasználását nagy mértékben megkönnyítették, és a bevezető életrajz, Bajza életének és munkásságának részletes, találó, vonzó képe. Követte ezt 1905-ben Gyöngyösi István *Murányi Venus*ának és *Kemény János*ának népszerű kiadása a *Magyar Remekírók*ban; ez a nagyközönségnek szánt közlés nagy tudományos jelentőséget nyert azáltal, hogy Gyöngyösi főműve, melyet már a XVIII. század kezdete óta állandóan csak megrontott formájában nyomtattak le a kiadók, újra, kétszázötven év után először, a maga romlatlan szövegében jelent meg. Még nagyobb jelentőségű ez a kiadás Badics tudományos pályáján: kiinduló pontja lett egy nagyszabású, már előzőleg megállapított programmnak, mely innen kezdve szünet nélkül foglalkoztatta s régebben szétágazó tudományos munkásságát mindjobban egy cél felé összpontosította. Ez a cél: Gyöngyösi összes költői műveinek közrebocsátása s ezek után a költő életrajzának megírása. Valóban Széchy Károly Zrinyi-kiadásának sajtó alá rendezésén kívül (1906) — sajnos, ennek a kiadásnak organikus fogyatkozásait még Badics sem tudta megjavítani — minden írását e nagy cél szolgálatára rendelte. Egypár értekezésében jelezve a maga elé tűzött feladatot, 1909-ben az Akadémia megbízásából közreadta a *Murányi Vénus*nak szövegben kritikai, kiállításban az eredeti, 1664-es nyomtatást utánzó kiadását olyan gazdag tudományos apparátussal, mely a tízíves költemény terjedelmét épen kétszer haladja meg, s mind a variánsok összeállítása, mind a hozzácsatolt szótár tekintetében eddig párja nélkül áll, kiterjeszkedvén minden, még a legapróbb, legjelentéktelenebb sajátosságra vagy nyomdai hibára is. Majd gyors egymásutánban megjelent egy alapvető értekezése s egy kiadása. Az előbbiben, *Gyöngyösi István ismert és ismeretlen költeményei* (1912), Badics Ferenc hosszú évek búvárlatai alapján meggyőző érvekkel megállapítja, hogy a Gyöngyösi neve alatt járó költői művek közül melyeknek tulajdonjoga illeti meg a legnépszerűbb régi magyar poétát,

másrészt biztos kézzel időrendbe állítva az egyes munkákat, a költő írói fejlődéséről ad képet. Erre az értekezésre, mint erős kövekből rakott alapra, helyezkedik Badics utolsó munkája, Gyöngyösi-kiadása *(Gyöngyösi István összes költeményei)*, melynek eddig megjelent I. kötete 528 lapon a költő ifjúkori műveit, a *Murányi Venus*t és az *Igaz barátságnak tükörét*, foglalja magában, még pedig nem az egyébként fáradságos, de szakértelmet kevésbbé követelő betűszerinti másolatban, hanem igazi kritikai kiadásban, vagyis a költeményeket nem abban a tökéletlen alakban közli, amint a XVII. század gyarló sajtóját elhagyták, hanem szigorú mérlegeléssel, igazi tudományos módszerrel minden egyes esetben megállapítván a helyes szöveget, hogy így nem az esetleges fogyatkozásaival, hanem teljesen a költő intencióí szerint nyujtsa a szöveget.*

Ezt a nagyarányú tudományos működést méltányolta a M. T. Akadémia, mikor Badics Ferencet 1910. április 28-án tartott összes ülésén rendes tagjává választotta. Irodalmi működésének betetőzését, kedvelt költőjének, Gyöngyösinek, kimerítő életrajzát, még várja tőle a tudomány: remélhetőleg új állásában, megszabadulva az igazgatóságnak zaklató, izgató munkájától, több időt talál nagy műve megírására s ezzel kitölti irodalomtörténetírásunk egyik régi hézagát. Hisszük, hogy olyan életrajzot fog adni, mely egyként méltó hősének költői és szerzőjének tudományos egyéniségéhez.

Sajnos, ennek a nagy műnek, mely egy emberélet sikerekben gazdag törekvéseit lesz hivatva megkoszorúzni, befejezését már csak mint Badics Ferenc tisztelői és barátai s nem mint munkatársai érjük meg. Királyunk kegyelme kiemelte őt sorainkból s épen nemzetünk életének legválságosabb idejében. Mindannyiunk szerencséjére, de az ő nagy megpróbáltatására, a nyáron kitört világháborúnak első öt hónapját még intézetünk élén kellett töltenie. Mialatt kint a nagyvilágban elemi erővel zúgott a fergeteg, s megindult a népek igazi csatája, az emberiségnek fönnállása óta legnagyobbszerű, legfélelmetesebb küzdelme, mialatt nemzetünk színe-virága, hű katonáink küzdöttek, szen-

* Az eltéréseket azonban közli a jegyzetekben, úgy hogy azokból a hű, de romlott szöveg könnyen rekonstruálható.

vedtek, vérzettek a hazáért, a mi kis világunkra, iskolánkra is rászakadt a megpróbáltatás. Kisszerű, sőt hazafiatlan eljárás volna, ha panaszra nyitnók ajkunkat s a magunk apró bajait hánytorgatnók akkor, midőn nemzetünk sorsa forog kockán, midőn a köz eddig nem is képzelt nagyságú áldozatokat hozott az emberiség nyugalmáért, mindannyiunk üdvéért. Nyugodt öntudattal mondhatjuk, iskolánk szinte nem is érzi a maga sok kis kellemetlenségét: mindannyiunk lelke annyira el van telve a történeti idők szellemével és hangulatával, pillantásunk annyira a nemzet nagy érdekei felé irányul, hogy magunkkal nem foglalkozunk. Bármilyen fárasztó, idegölő volt az a munka, melyet igazgatónk különösen a nagy háború első hónapjaiban végzett, midőn az éjet is a naphoz kellett toldania, hogy a tanítás zavartalan menetét biztosítani tudja: méltatlan volna hozzá, ha érdemül tudnók be, hogy megállta helyét a reá bízott nehéz hivatásban. Vajha, mire napvilágot látnak ezek a sorok, melyeket diadalmas előnyomulásunk napjaiban írtam, Badics Ferenc úgy tekinthetne vissza igazgatásának utolsó öt hónapjára, mint valami nehéz álomra, vajha fegyvereink hőn óhajtott győzelme hallatlanná, észrevétlenné tenné ezt a szerény megemlékezést, melyben őt egykori munkatársai nevében részesítettem.

Császár Elemér.

Dr. SZABÓ PÉTER

meghalt 1914 szeptember 24-én.

A kitört világháború hullámai nem kerülték el a mi iskolánkat sem. Tanári testületünk több tagja hadbavonult, iskolai épületünket, egy héttel munkánk megkezdése után, a katonaság vette használatba. Kedves otthonunkból kiszorulva, idegenben, csonka testülettel kezdtük meg az 1914/15. tanévet, hazafias kötelességünknek tartva, hogy az itthonmaradt kartársak lássák el a hadbavonultak munkáját is.

Alig fogtunk pihent erővel, de a háború izgalmaitól kétségkívül többé-kevésbbé zaklatott lelkiállapottal, a rendkívüli körülmények között amúgy is több erőkifejtést kívánó munkához, amidőn mélyen megrendítő, súlyos csapás érte intézetünket. A kérlelhetlen halál elragadta körünkből egyik közszeretetben és köztiszteletben álló, kiváló kartársunkat. Dr. Szabó Péter, a sokoldalú, mély tudású, finom lelkületű tanár, néhány napi betegeskedése után, szeptember 24-én, java férfikorában, munkabirásának delelőjén váratlanul elhunyt. Veszteségünk annyival is nagyobb, mert Szabó Péter nemcsak tanár, de minden ízében tökéletes pedagógus volt. Igaz örömét lelte a tanításban, bámulatos türelemmel tanított és fegyelmezett, határtalanul szerette a tanulóifjúságot. A háború kitörése mélyen megrendítette hazaszeretettől és kötelességérzettől áthatott szelíd lelkét. Mint szolgálaton kívüli viszonyban álló m. kir. tartalékos honvédhadnagyot bántotta honmaradása. Otthonában egyre azon tépelődött, hogy e nagy időkben elhagyva békés munkakörét, ő is a harctéren szolgálja hazáját. Közöttünk pedig többször aggo-

dalmaskodott afelett, hogy képes lesz-e a tanítás munkáját e nehéz időkben is a kívánatos türelemmel és lelkinyugalommal ellátni. Ilyen töprengő lelkiállapotban lepte meg végzetes kimenetelű betegsége. Szeptember 18-án, pénteki napon, láttuk utoljára magunk között. Aznap már érezte torokbaját, de kötelességérzete és jó lelke, mely mindég kímélni akarta kartársait a megterheléstől, nem engedték otthon maradni. Bejött az iskolába, megtartotta óráit. Tanítása után ennyit mondott: «ma nagy torokfájással tanítottam». Ezek voltak utolsó szavai az iskolában. Nem ok nélkül panaszkodott, mert hazamenve ágynak esett s rövid öt-hat napi betegeskedés után kifáradt szíve utolsót dobogott. A megelőző tanév október 4-én lelkében mélyen megindulva, bánatos szívvel vezette kis osztályát egy elhunyt, kedves kis deákjának, a felejthetetlen Tóth Jancsikának, ravatalához, ahol láttuk a szeretet könnyeit kicsordulni szeméből. S ime egy évre rá, ki hitte volna, követte kis tanítványát oda, ahonnan nincsen visszatérés. A sors Szabó Péter életét csak 47 évre szabta ki, de ez idő alatt is nemes ambicióval, fáradhatlan szorgalommal és sohasem lankadó munkakedvvel dolgozott annyit a közért, amennyi egy hosszú életnek is dicsőségére válnék. Önzetlen, nemeslelkű s erősen hazafias érzületű ember volt, akinek minden gondolata, minden tette, elsősorban a közjó, nem pedig a saját személyisége felé irányult. Bátran elmondhatjuk, hogy Szabó Péter a közért, hazájáért élt. Utolsó vágyódása, hogy fegyverrel is küzdhessen a harcmezőn, nem teljesülhetett. Ezt a küzdelmet a végzet édes testvéröccsének *Szabó Imre* kolozsvári tanárnak juttatta, aki kevéssel bátyja halála után kapta meg behívóját s igazi hősiességgel küzdött a harctéren, a míg egy roham alkalmával százada élén, golyótól találva, elesett. Az egymást gyengéden szerető két testvérnek rövid időre egymásután bekövetkezett halála igaz fájdalommal töltött el sok ismerőst, sok jó barátot és mélységes gyászba borított egy nagyon kiterjedt, előkelő szellemű magyar családot.

Dr. Szabó Péter született Marosvásárhelyt 1867 május 2-án. Atyja, Szabó Sámuel, a kolozsvári ref. kollégiumnak világlátott, széles látókörű, nagy műveltségű, lelkes tanára volt, akit hazafiúi és családi erényekben gazdag élete és puritán gondolkodása miatt messze terjedő körben tiszteltek és nagyrabecsültek. Szabó

Sámuel a szabadságharcot, melynek kitörésekor éppen hogy középiskolai tanulmányait befejezte, mint önkéntes honvédtüzér Bem hadseregében küzdötte végig s elnyerte a főhadnagyi rangot. A fegyverletétel után az osztrák hadseregbe való besoroztatás elől asztalos műhelyekben dolgozva rejtőzködött. Az asztalosmesterséget kitanulván, bevándorolta Németországot, Svájcot, Franciaországot és Angliát. Az üldözések enyhülése után hazatérve, nevelői állást vállalt a Degenfeld grófi családnál. Neveltjei: a Degenfeld-, Tisza- és Podmaniczky-családok tagjai azután is, egész életében, szives érintkezést tartottak fönn vele. Az ötvenes évek végén németországi egyetemeket látogatott. Kiváló szeretettel foglalkozott a kémiával és a nagy Liebignek kedvelt tanitványa volt. Hazájába visszatérve, a marosvásárhelyi református kollégiumhoz választották meg tanárnak. Itt kedvelt tanulmányaival alig foglalkozhatott, mert tanszékének főtárgya a magyar irodalom volt. De buzgó és lelkes szorgalmával ebben is kitünt. Kiváltképen a székely népköltészet termékeinek összegyüjtésében munkálkodott s több erre vonatkozó közleménye jelent meg Arany János Koszorújában. 1866-ban Marosvásárhelyt nősült és itt született Péter fia, mint első sarjadéka egy derék családnak, mely később nyolc szép és okos gyermeket számlált. Szabó Sámuelt 1868-ban, egy évre Péter fiának születése után, a kolozsvári ref. kollégium választotta tanárává. Ez időtől kezdve a család Kolozsvárt élt a Külső Magyar-utcai házban, egy udvaron Szabó Péter anyai nagyatyjával, Nagy Péter erdélyi ref. püspökkel. A család, mely eddig is a nemzeti kultúra melegében élt, ezután még inkább ilyen légkörbe került a nagyapával való közeli érintkezésben, mert Nagy Péter nem csupán nagyhírű egyházi szónok volt, hanem kiváló irodalombarát is, aki nemcsak irodalmi, de baráti összeköttetésben is állott Gyulai Pállal, Salamon Ferenccel, Brassai Sámuellel és aki gyakran írt Belényesi Gábor írói név alatt Gyulai Pál Budapesti Szemléjében. A kettős család életének irányítására a gyengéd lelkületű anya és a szigorú elvű, erős akaratú apa mellett nagy befolyással volt Nagy Péter második felesége, Wesselényi Krisztina bárónő is, példányképe a régi erdélyi nagyműveltségű asszonyoknak, akik lelkük művelése mellett a háztartásukban is szigorú rendet tudtak tartani. A nagyasszony zokon vette volna a legtávolabbi célzást is arra,

hogy ő a férje unokáinak nem igazi nagyanyjuk. Igaz szeretettel nevelte az unokákat, de rendtartó energiája a legkisebb hibával szemben sem engedett szemet hunyni. A nyári nagyszűnidő aztán évről-évre meghozta a szabadabb mozgást is. Ezt az időt a gyermekek apai nagynénjük, Szentpáli Ignácné aranyospolyáni birtokán szokták tölteni. Ilyenkor az Aranyosmenti virágos rétek, az árnyas ligetek, a tisztavizű folyócska hangosak voltak a virágot szedő, játszó, fürdő gyermekek lármájától. Szabó Péter haláláig megőrizte a szabad természet iránt való szeretetét; a tavasz legelső derült napja már kicsalta a budai hegyekbe s ha ezekhez a kirándulásaihoz nem akadt tanítványa, akkor unokaöccseiből toborzott magának társaságot.

Ebben a harmonikus, lelkileg-testileg fejlesztő családi környezetben érte el Szabó Péter a serdülő kort. De ekkor a szép családot súlyos csapások kezdték látogatni. 1882 december 14-én elragadta a halál az édesanyát nyolc gyermeke köréből, mikor a legifjabb alig egy éves volt. Majd difteritisz lepett meg rövid időközben öt gyermeket, köztük Pétert is. Két viruló fiú esett áldozatul a gyilkos kórnak. A nagyapa szivét megtörték a csapások s 1884 szeptember 16-án elhunyt. Rövid egy esztendőnyi idő után pedig felesége, Wesselényi Krisztina bárónő követte őt a halálba. A család e sok súlyos megpróbáltatás után is együtt maradt az özvegy apa és serdülő leányai vezetése alatt, megőrizve a szép családi szellemet továbbra is. Szabó Péternek ezután mind gyakrabban kellett atyja segítségére lennie, míg végre apjának elbetegesedése és 1905 január 1-én bekövetkezett halála után, mint legidősebb fiú, teljesen ő vezette a család ügyeit. Ezt a sok gonddal és fáradsággal járó munkát mindig az egész lényét jellemző pontossággal és lelkiismeretességgel végezte, bár igazi kedvvel csak a szellemi foglalkozások iránt viseltetett.

Szabó Péter elemi iskolai tanulmányainak javarészét a szülői házban végezte. Apjának elve volt, hogy a gyermek minél tovább maradjon a családban. Ennek az elvnek meghozta azt az áldozatot, hogy gyermekeit ő maga tanította az elemi ismeretekre. Szabó Péter csak a negyedik elemi osztályt járta nyilvánosan a kolozsvári ref. kollégium elemi iskolájában. A gimnázium nyolc osztályát a kolozsvári ref. kollégiumban, mint kiváló tehetségű

és buzgó szorgalmú tanuló, évről-évre szép sikerrel végezte, amihez nagy segítségére volt ritka jó emlékezőtehetsége is. Már mint zsengekorú ifjú nagy kedvvel foglalkozott nehezebb számtani feladatok megoldásával és nagy örömet talált hosszú költemények megtanulásában és elszavalásában. A középiskolai tantárgyak mellett még idegen nyelveket és zenét is tanult. A franczia nyelv elemeibe édesatyja vezette be, zenei kiképzéséről pedig nagyapja gondoskodott. Az érettségi vizsgálatot 1886-ban tette le a kolozsvári ref. kollégiumban. Középiskolai tanulmányainak befejezése után, tudományszeretetétől és egyéni hajlamaitól vezetve, de talán a családi légkör hatásától is befolyásolva, a tanári pályát választotta. Négy éven át (1886—1890) a kolozsvári egyetemen mathematikai és természettani előadásokat hallgatott s 1890-ben a kolozsvári tanári vizsgáló-bizottság előtt mindkét szaktárgyából kitünő eredménnyel vizsgázott. Az 1890/91. tanévben a budapesti egyetemen hallgatott előadásokat, s egyidejüleg intézetünknek rendes gyakorló tanárjelöltje volt. Ekkor ismerkedett meg a budapesti gyakorló iskolával. Ennek az intézetnek hagyományai a tanítás ügye iránt melegen érdeklődő lelkében fogékony talajra találtak, s egész életén át e hagyományoknak hű őrzője s buzgó terjesztője maradt. Tanári oklevelét Kolozsvárt kapta 1891 június 13-án.

Az 1891/92. évben katonai kötelezettségének tett eleget, s mint egyéves önkéntes szolgált a cs. és kir. 51. gyalogezredben. Itt is derekasan megállta helyét, a tisztivizsgát letéve, elnyerte a hadnagyi rangot. Szabó Péternek ekkor már módjában állott, hogy megkezdje a tanári pályán való munkásságot s hogy egyszersmind megszerezze a tudományos képzettség díszes bizonyítványát, a doktori oklevelet is. Ő azonban, akit tárgyilagossága mindig önmagával szemben tett legszigorúbbá, úgy érezte, hogy a tanári pályán való sikeres működéshez még több tapasztalatra, még szélesebb látókörre, a doktori oklevél méltó elnyeréséhez pedig ismereteinek bővítésére és mélyítésére van szüksége. Ilyen célok vezették őt két teljes esztendőig tartó külföldi útjára; az 1892/93. évet a berlini, az 1894/95. évet pedig a párisi egyetemen töltötte. Külföldi tanulmányútjának ideje alatt, 1894. június 30-án kapta meg Kolozsvárt «summa cum laude» fokozattal a doktori oklevelet. «Az algebrai testek elméletének alkal-

mazása algebrai egyenletek redukciójára» című doktori értekezése már tudományos becsű, önálló mathematikai gondolkozásra való dolgozat.

Párisból hazatérve, 1895 szeptember havában kapott első tanári alkalmazást a Kolozsvár városi polgári fiúiskolánál. A komoly élethivatásos munka megkezdésével egyidejűleg megalapította saját tűzhelyét. A mint a maga lábára állott, a természet rendjének engedve, megindult lélekkel elhagyta a szülői házat s követte szíve sugallatát, 1895 október 12-én nőül vette Czirner Laura úrnőt Nagyenyedről, aki férjét mindvégig gyengéd szeretettel vette körül s aki férje munkásságát nemcsak becsülni tudta, hanem aziránt mindig igaz érdeklődéssel viseltetett. Szabó Péternek a kolozsvári polgári iskolánál való működése csak igen rövid időre, mindössze négy hónapra terjedt, mert a vallás- és közokt. miniszter 1895 november 21-én, 1896 január 1-től kezdődőleg a budapesti állami felsőbb leányiskolához nevezte ki tanárnak. Ennél az intézetnél eltöltött négy és fél év alatt Szabó Péter pedagógus egyénisége már teljesen kibontakozott. Methodikus tanításával kiváló sikert ért el s szelid lelkéből fakadó szeretetteljes bánásmódjával elnyerte tanítványainak ragaszkodását. A «Nemzeti Nőnevelés» 1900 évfolyamában megjelent Szuppán Vilmos című megemlékezésében pedig — melyben igazgatójának, Szuppán Vilmosnak, 25 évi működését és a felsőbb leányiskola berendezésére vonatkozó tervezetét méltatja — pedagógiai éleslátása és bírálóképessége mellett írói tehetségének is tanujelét adta.

Szabó Péter, bár jól érezte magát a leányiskolában, abban a légkörben, mely jól illett az ő szelid lelkületéhez, mégis örömmel vette a vallás- és közokt. minisztériumnak 1900 július 26-án kelt rendeletét, mely őt 1900 szept. 1-től kezdve a budapesti tanárképzőintézeti főgimnáziumhoz nevezte ki rendes tanárrá, a dr. Beke Manó egyetemi tanárrá való kinevezése folytán megüresedett mathematikai tanszékre, mert ezután már nemcsak követője, de egyszersmind hathatós terjesztője is lehetett azoknak az eszméknek, melyek tanítói pályájának kezdetén annyira megragadták és áthatották pedagógus hajlamú lelkét.

Szabó Péter 1900 szeptember 1-től a haláláig terjedő 14 teljes éven át intézetünknél működött, mint a jeles előd méltó

utóda. Kiváló szakképzettsége és pedagógiai készültsége, továbbá sok jeles egyéni tulajdonsága biztosították számára a sikert, ugyhogy munkássága minden tekintetben megfelelt intézetünk kettős feladatának.

Óráról-órára jól átgondolt és pontosan kidolgozott tanítása lekötötte a gyengébb tanulók figyelmét is és mintául szolgálhatott a tanárjelölteknek. Mindig örömmel tanított s olyan hévvel, — sokszor a saját egészsége rovására is — hogy szavát a folyósókra is hallhattuk. Fegyelmezésben mindig a szeretet vezette. Kiválasztottjai sohasem voltak, egyenlő mértékben szerette minden tanítványát. A tanulóban a jót észrevette és szívesen méltányolta, a hibát pedig, melyhez ő maga keresgette a mentséget, atyai szeretettel bírálta el. Ha apróbb rendetlenségek néha-néha kihozták sodrából s keményebb hangra fakadt, a következő pillanatban már lecsillapodott s a szokott nyugalmával folytatta tovább lelkes tanítását. Haragot tartani sohasem tudott senkivel szemben sem. Tanításon kívül is sokat foglalkozott az ifjúsággal. Ilyenkor éber figyelemmel kísérte a tanulók lelkivilágának szabadabb megnyilatkozását s a fesztelenebb érintkezésben sem feledkezett meg nevelőképességeinek érvényesítéséről. Időt, fáradságot nem kímélve, évről-évre ő rendezte a tanuló-ifjúság tavaszi mulatságát, a melynek programmját páratlan leleményességgel és kimeríthetetlen változatossággal tudta összeállítani, ebben is jó példát mutatva intézetünk gyakorló tanárjelöltjeinek. Zenei képzettségével megbecsülhetetlen szolgálatot tett intézetünknek. Nagy buzgósággal vett részt az ifjúsági hangversenyek rendezésében, amelyekben ő maga is mint működő tag szerepelt. Az intézeti zenekör haladottabb tagjai pedig az ő vezetése alatt gyakorolták magukat a kamara-zenében.

Nagy lelkiismeretességgel és tapintattal vezette a gyakorlótanárokat. Üres óráit rendszerint velük töltötte, megbeszélve a napirenden lévő tanítási ügyeket, vagy tudományos eszmecserét folytatva. A gyakorlótanárok ú. n. próbatanításait éber figyelemmel hallgatta végig és a tanári konferenciákon a legkülönbözőbb szakok körében is megtette mélyebb jelentőségű megjegyzéseit. A gyakorlótanárok szívesen sereglettek köréje, mert tudták, hogy tőle sokat lehet tanulni.

Sokoldalú képzettségével mindig készséggel szolgálta inté-

zetünket. Éveken át vezette a szűkebbkörű tanári értekezletek jegyzőkönyvét és állandóan ő volt a mértani és szabadkézi rajzszertárnak, továbbá a mathematikai könyvtárnak őre. Működésének két utolsó esztendejében gyorsírást is tanított a kezdők tanfolyamán. Résztvett a m. kir. tanárképző-intézeti gyakorló főgimnázium Testgyakorló-köre alapszabályainak összeállításában, az Ifjusági Zenekör tanárelnöke és a Gyakorló-főgimnáziumi Egyesület pénztárosa volt.

Szabó Péter nemcsak a mi körünkben, de intézetünkön kivül is kiváló tevékenységet fejtett ki. Több tudományos egyesületnek volt munkás tagja; az Országos Középiskolai Tanáregyesületben és a Budai Zenekörben pedig mint választmányi tag szerepelt. Pedagógiai szempontból értékes munkásságot fejtett ki a mathematikai reformbizottságban, s mint a Mathematikai Oktatás Nemzetközi Bizottsága magyarországi albizottságának tagja állami kiküldetés révén résztvett Párisban (1914 ápr. 1—4.) a mathematikusok negyedik nemzetközi értekezletén. Kiküldetéséről beszámoló jelentésében részletesen emlékezik meg dr. Beke Manó egyetemi tanárnak a kongresszuson megtett jelentéséről, melyről a tanácskozáson elnöklő Hadamard professzor is a legnagyobb elismeréssel nyilatkozott.

Sokoldalú képzettségét visszatükröző gazdag irodalmi munkásságának igazi méltatását, már a hely szűke miatt is, nyugodtabb időkre s nálamnál hivatottabbakra hagyom, s csak annak felsorolására szorítkozom, hogy bőséges irodalmi munkásságának termékei időrendben milyen címek alatt jelentek meg:

Az arithmetika axiomáiról. (A Math. és Phys. Társulatban előadva.) — *Szuppán Vilmos.* (Nemz. Nőnevelés.) — *A talpponti háromszögről.* (Középisk. Math. Lap.). — *Az abszolut geometria egyik alaptételéről.* (M. és Ph. L.) — *Elemi számelméleti tétel és alkalmazása, az elliptikus függvények elméletére.* (Előadás a M. és Ph. Társulatban.) — *A háromszög területének egyik képletéről.* (Középisk. M. L.) — *A dodekaéder lapjainak hajlásszöge.* (K. M. L.) — *A háromszög szögeinek meghatározása az oldalokból.* (K. M. L.) — *Az új Tanítástery és az Utasítások összhangjának kérdéséhez.* (Középisk, Tanáregy. Közl.). — *Desargues tételének analitikus bebizonyításához.* (M. és Ph. L.) — *A stereometria tanítása a VII. osztályban.*

(Gyakorló-főgimn. Értesítője). — *Tűzgolyó megfigyelése Budapesten.* (Term. Tud. Közl.). — *Adalékok Gauss és Bolyai levelezéséhez és Bolyai Farkas életrajzához.* (A Magyar. Tud. Akadémia III. osztályának 1907 május 27-iki ülésén bemutatva.) — *Merkur megfigyelése.* (T. T. K.) — *A geometria alsófokú tanításáról.* (A math. reform-bizottságban tartott előadás, megjelent «A középiskolai mathematikai oktatás reformja» című munkában és kivonatban a K. T. E. K.-ben.) — *Beiträge zum Briefwechsel zwischen C. F. Gauss und W. Bolyai und zur Biographie von W. Bolyai.* (Math. und naturw. Berichte aus Ungarn.) — *Bolyai János ifjúsága.* (M. és Ph. L.) — *Jelentés a gyakorló-főgimnázium mathematikai oktatásáról.* (Történeti ismertetés a mathematikai oktatás nemzetközi bizottsága részére). — *Nagy Péter emlékére.* (Erdélyi Múzeum-Egylet 50 éves jubileumi Emlékkönyvében), — *Nagy Péter levelezéséből.* (Erdélyi Múzeum.) — *Der geometrische Unterricht in den unteren Klassen.* (E. Beke u. S. Mikola: Sammlung von Abhandlungen über die Reform des math. Unterrichts in Ungarn c. kötetben.) — *Der mathematische Unterricht am Übungsgymnasium.* Budapest, 1912. (A Math. Oktatás Nemzetközi Bizottsága Magyarországi Albizottságának kiadványa.) — *Képek Budapest százéves multjából.* (Felolvastatott a Gyakorló-főgimnázium 1913 április 11-iki iskolai ünnepélyén és megjelent az intézet Értesítőjében.) — *Bolyai Farkas törekvései az erdészeti pályára.* (A M. T. Akadémia III. osztályában bemutatták 1914 május 18-án, megjelenik az Akadémiai Értesítőben). — *Kármán Mór hetvenéves.* (O. K. T. E. K.) — *Báró Eötvös József levele Szabó Sámuelhez.* (Magyar Pædagogia.) — *Rapport sur l'adoptation du système hongrois A. Nagy aux langues étrangères.* (Előadva a XI. Nemzetközi Gyorsíró Kongresszuson, 1913 aug. 13-án.) E dolgozatokon kívül számos kitűzött mathematikai feladat jelent meg tőle a Középiskolai Mathematikai Lapokban és sok feladatot oldott meg a Mathematikai és Physikai Lapokban.

Ennyit tudott dolgozni Szabó Péter amellett, hogy az intézetünknél elfoglalt állását annyi odaadással és buzgósággal töltötte be. Időnek előtte való elhunytával egy kiváló munkaerő, intézetünknek egyik oszlopos tagja szállt sírba. Elhunytát csa-

ládjával együtt mi is, kartársak és tanítványok, mélyen fájlaljuk. Ő eltávozott közülünk, de hervadhatatlan érdemeinek emlékét itthagyta és ezt mi kegyelettel fogjuk mindvégig megőrizni

Szijártó Miklós.

* * *

A koporsó körül álló tanári testületünk nevében *Dr. Császár Elemér* kartársunk a következő beszéddel búcsúztatta el felejthetlen halottunkat, nemesszívű barátunkat:

Itt állunk lelkünkben megrendülve, mélységes gyásszal szívünkben ravatalodnál, Te, imént még kedves barátunk és most drága halottunk, aki csöndesen, zajtalanul, amint éltél, itt hagytál bennünket bánatban, fájdalomban. Mielőtt azt, ami belőled földi, átadjuk az örök pihenésnek, maradj még egy pár pillanatig körünkben, hogy szívünkből, de nem szívünk szerint elbúcsúzhassunk Tőled holtodban, ha már éltedben ettől a vigasztól megfosztott a rideg sors, a sötét végzet.

Szerető barátaid, hű munkatársaid, a gyakorlóiskola tanárai nevében szólok Hozzád, akiknek sorában majd másfél évtizedet töltöttél, akik legmélyebben pillantottak lelkedbe. Itt, a lélek mélységeiben rejlik minden ember igazi értéke. Nem az emberi lét, az emberi munka, mely mulandó, végtelen csekély életű, csupán a lélek, melyben munkálkodik, tart számot értékre, fennmaradásra (Carlyle). S az a lélek, melyben Te munkálkodtál, nem vész el hamvaddal, csodálatos harmoniája fennmarad s hirdeti emberi értékedet. Az emberi élet két nagy feladatát, a maguk szinte összebékélhetetlen követeléseivel, az egyéni és a közcélok szolgálatát, rövid, óh nagyon rövid pályafutásod alatt olyan tökéletes harmoniába olvasztottad össze, mint kevesen, kik e földi élet zarándokútját végigjárjuk. Nevelted az ifjúságot, elmerültél tudományos problémákba, olyan buzgón, olyan mélyen, annyi lelkesedéssel és kitartással, hogy akik bizalmas, magad építette otthonodban nem ismertek, azt hitték: egészen az iskolánknak s a szaktudománynak

élsz; olyan szeretettel, olyan teljes odaadással éltél a családodnak, s olyan művészi hangokat csaltál ki hegedűdből, hogy akik nem láttak hivatalos munkádban, azt hitték: nincs más célod, mint családod boldogítása s lelked művelése.

S ez a harmonikuslelkű ember, akinek szíve tele volt jósággal, önzetlenséggel, egyszerre, mint a villámsujtotta fa, kidőlt közülünk. Kicsavarta az élet földjéből a fergeteg, melynek zúgó szele végigszánt északról délre, keletről nyugatra. Az ő gyengéd, emberszerető szíve nem bírta ki azokat az izgalmakat, melyek ezekben a rémesen nagyszerű időkben mindannyiunk valóját megrázzák. Legszentebb érzelmeit, hazájának, fajának, családjának szeretetét tövestül felkavarta a nagy idők vihara s olyan lázasan megdobogtatta szívét, hogy lelkének túlságosan megfeszített húrja hirtelen elpattant.

Elpattant, s most itt nyugszol előttünk csöndesen, némán s mi fejünket lehajtva, lelkünkben sírva szánjuk sorsodat, szánjuk szeretteidet, szánjuk magunkat, kik benned iskolánk régi oszlopát, munkánknak társát, érzelmeink osztályosát vesztettük el. Testedet könnyeinkkel öntözzük, lelkedet, mely földi porát lerázva elszállt e halandó világból az örök életbe, áldásunk kíséri, emléked itt marad szívünkben, vigasztalóul. Isten Veled, Isten Veled!

KÖZÉPISKOLAI TANÜGYÜNK HALOTTAI.

Megemlékeztünk a megelőző cikkben intézetünk halottjáról, Szabó Péterről. De nem zárhatjuk le iskolánk lepergett nehéz évének történetét anélkül, hogy meg ne emlékeznénk a magyar tanári rend ezévi felejthetetlen-emlékű más halottairól is. Első sorban azokról, akiket ifjan vagy munkás életük delén, a legnagyobb, legnehezebb polgári kötelesség vérvirágos mezején, az édes haza szent földjének diadalmas hősi védelme közben ragadott el tőlünk napjaink csapása, a rémes háború.

Iskolánk testvérintézetei megtiszteltek minket e hősök halálát elsiratók és dicsőítő gyászjelentéseikkel. Az egymást üző izgalmas napok rendkívüli munkája megakadályozott abban, hogy a hazafiúi búval és reménnyel büszkén gyászoló testületekhez esetről-esetre eljuttathattuk volna a részvét könnyeitől csillogó istenhozzádot s a honfitársi hála és elismerés pálmaágas, babérlombos koszorúját, amelyet velük együtt mi is odaszántunk a hősök sírjára. Fogadják itt most együttesen az összes érdekelt testületek a szives értesítésért köszönetünket és lássák meg e sorainkból őszinte részvevő osztozásunkat mindazokban a tiszteletreméltó érzelmeikben, melyek a *pro patria* hősi halált halt kartársaink elestének döbbenetes hírére megcsendültek magyar szivükben s amelyek a gyászjelentések szövegében oly megkapó melegséggel szólaltak meg minden egyes esetben.

Vajha enyhítene valamit a lesújtott szerető hozzátartozók és a megilletődött jóbarátok és kartársak sajgó bánatos fájdalmán az a meleg részvét, az a honfitársi tisztelet és szeretet, mely mindnyájunk szive mélyéből áradva elkisérte e hősöket a korai sír megszentelt hantjáig, égi vigasz balzsamírját könyörögve le a mindenható Istentől özvegyük, árváik, szüleik, testvéreik, gyámoltjaik számára, nekik maguknak pedig könnyü örök álmot esdve, könnyü és hazánk győzelmét s jövő nagyságát megálmodó édes örökálmot az anyaföld enyhetadó ölében.

A mieink ők, mindnyájunkéi valamennyien; dicső halottai a mi iskolánknak is épúgy, mint az egész magyar tanári rendnek. Hősi önfeláldozásuk, férfias kötelességteljesítésük, szivük vére omlásával megbizonyított hazaszeretetük ragyogó példaképül marad bevésve minden magyar iskola történelmének

aranybetüs érclapjain. Áldott az ő emlékük; áldott, aki vérükből való vér, s aki nemes jellemüknek, becsületes magyar szivüknek szép példájukon lelkesülő örököse lészen.

Deák Ferenc budapesti szobrának mély értelmü feliratát idézve sóhajtjuk feléjük «*Ex tumulo vita*». Ó vajha, amiképen örök életüknek és örök dicsőségüknek kezdetét jelenti sírjuk, úgy sarjadna majdan e vérüktől ázó sírhalmokból mindaz, amiért életüket áldozták őseinkhez méltó vitézséggel, s valóra válnék e hősök reménysége, és meghallgatásra lelne fönn az Égben mindnyájunk remegő könyörgése, amellyel Istenhez fordulunk esdő szóval kérve, vezesse ezt a bús hazát a harcok rémes poklán át egy szebb jövő elébe!

A harcmezőn hősi halált halt középiskolai tanárok tisztes névsora a hozzánk beküldött gyászjelentésekből összeállítva a következő:

Szabó Rudolf makói gimn. tanár (aug. 17. Sabác).
Kolodzey Ferenc lőcsei gyakorló tanár (aug. 30. Rahanie, Oroszország).
Lautner János dr. békéscsabai gimn. tanár (aug. 23. Krasznik).
Czira Dienes kunszentmiklósi gimn. tanár (szept. 10. Zamek, Galicia).
Szabó Béla szentesi gimn. tanár (szept. 11. Janov).
Wagner Ferenc felsőlövői gimn. tanár (szept. 26. Sztropkó).
Klimkó Károly bpesti V. k. reálisk. tanár (okt. 1. északi harctér).
Pintz Mátyás szatmárnémeti gimn. tanár (okt. 2. déli harctér).
Pécsy Béla dr. bpesti VI. k. leánygimn. tanár (okt. 11. Lasci Murovane).
Újvárosi Szabó Gyula dr. debreczeni gimn. tanár (okt. 15. Nove Miasto).
Kellner Rezső dési gimn. tanár (okt. 17. Nove Miasto).
Kövecs Dezső karánsebesi gimn. tanár (nov. 6. Kulistye, Szerbia).
Hauschka Márton dr. pancsovai gimn. tanár (nov. 9. Sabác).
Láng Gyula miskolczi gimn. tanár (nov. 27. Homonna).
Szombathy Kálmán kolozsvári leánygimn. tanár (jan. 21. Kirlibaba).
Kulcsár Gyula zalaegerszegi gimn. tanár (febr. 1. északi harctér).
Járó István lőcsei tornatanár (febr. 1. Turecka, Galicia).
Szabó Imre kolozsvári gimn. tanár (febr. 16. Kolomea).
Hulyák Valér eperjesi gimn. tanár (febr. 25. a Kárpátokban).
Nagy Károly újverbászi gimn. tanár (márc. 21. Stuposiany, Galicia).
Horváth Kálmán csurgói gimn. tanár (ápr. 9. Szlavszko, Galicia).
Bátory József marosvásárhelyi gimn. tanár (ápr. 12. Uzsok).
Sümeghy Ferenc győri reálisk. tanár (ápr. 15. Szedreske).
Derzsi László brassói reálisk. tanár (ápr. 21. Uzsok).
Martinecz Ferenc lőcsei reálisk. tanár (ápr. 22. északi harctér).
Nádasdi Dániel fogarasi gimn. tanár (máj. 18. Lisovice).
Patak Károly losonczi gimn. tanár (máj. 18. Chliple, Galicia).
Isoz de Château D'Oex Emil bpesti VI. k. reálisk. tanár (máj. 19. Lutkov).
Botka József liptószentmiklósi gimn. tanár (máj. 21. Lutkov).
Weber Arnold medgyesi gimn. tanár (máj. 27. a Szan folyónál).
Höfle Győző Rezső bpesti VII. k. polg. isk. tanár (jun. 3. Przemysl).
Raj László bpesti műegyetemi adjunktus (jun. 25. északi harctér).
Vajnóczky Ferenc szatmárnémeti gimn. tanár (máj. 22. Tomasovice, Galicia).

Ezeken kivül még a következő harctéri halottainkról van tudomásunk:

Ágner Béla csíkszeredai gimn. tanár.
Baradlai Bertalan kézsmárki f. keresk. tanár.
Bartók Loránt karánsebesi gimn. tanár.
Bartoniek Emil bpesti műegyetemi asszisztens.
Benedek Áron körmöczbányai reálisk. tanár.
Békési Gyula jászberényi gimn. tanár.
Bodola Gyula dr. pápai gimn. tanár.
Bogdan Sándor dr. brassói gimn. tanár.
Bothár Dániel dr. tanár.
Czira Lajos mezőtúri gimn. tornatanár.
Dobóczky Pál dr. mezőkövesdi gimn. tanár.
Fucskó Mihály dr. selmeczbányai lyc. tanár.
Homor Ernő szegedi gimn. tanár.
Hönigschmied Bódog trencséni leányisk. tanár.
Juga Velimir dr. újvidéki gimn. tanár.
Kiss Ernő bpesti III. k. gimn. tornatanár.
Kiss Ernő hajduböszörményi gimn. tanár.
Kiss Gyula dr. pécsi reálisk. tanár.
Kovács István debreczeni tképző tanár.
Létay Balázs tanár.
Lomniczer Róbert győri reálisk. tanár.
Marschalkó Gusztáv hajduböszörményi gimn. tanár.
Maurer Artur kassai reálisk. tanár.
Mayer Dénes « « «
Mihalovits József szakolczai gimn. tornatanár.
Morvai István dr. szolnoki f. keresk. tanár.
Nagy Sándor tanár, képviselőházi könyvtáros.
Nemes Mór kisvárdai gimn. tanár.
Stieglmár Róbert bpesti tanár.
Szabó Árpád nagyenyedi gimn. tanár.
Székely Ernő szarvasi gimn. tanár.
Turcsek Tádé győri reálisk. tornatanár.
Zalai Béla dr. bpesti tanár.

* * *

Igaz tisztelettel adózunk ama kedves kartársaink emlékének is, akiket tanári hivatásuk teljesítése közben a kathedráról, avagy nyugdíjas éveiknek a háborús zajtól megzavart békességéből ragadott el mindnyájunk közös sorsa: az elmúlás. A hozzánk eljutott gyászjelentések szerint ezek a következők:

Spitkó Lajos bpestvidéki tanker. kir. főigazgató (Budapest).
Veress Ignác c. főigazgató, nyug. gimn. igazgató (Nagyszeben).
Pap Tibor dr. jogakadémiai igazgató (Máramarossziget).
Hassák Vidor nyug. igazgató (Kézdivásárhely).
Barca Albin szakfelügyelő-igazgató (Budapest).
Barabás Ábel dr. (Kolozsvár), (12 szolgálati évvel).
Bartha János nyug. tornatanár (Máramarossziget).

Bárdos Ferenc (Podolin), (11 szolg. év).
Bermüller Ferenc nyug. tanár (Budapest II.).
Besse Dávid (Beregszász), (32 szolg. év).
Bodnár István nyug. tanár (Budapest).
Bournáz Ernő (Nagyszeben), (37 szolg. év).
Erdődi Gáspár (Budapest VIII.), (5 szolg. év).
Ermann Ferenc nyug. tanár (Makó).
Fülöp Adorján dr. (Zenta), (36 szolg. év).
Gerecze Péter dr. (Budapest VI. r.), (34 szolg. év).
Hampel János nyug. hittanár (Ungvár).
Hollós Lipót nyug. tanár (Ujvidék).
Incze Béni dr. (Kolozsvár), (18 szolg. év).
Janikievits Vazul (Székesfehérvár), (13 szolg. év).
Kappel György (Nagyvárad), (34 szolg. év).
Kiss Endre dr. (Pancsova), (30 szolg. év).
Francia-Kiss Károly (Budapest IX.), (31 szolg. év).
Kiss Rezső (Nagykálló), (39 szolg. év).
Kozacsek Sándor (Munkács), (8 szolg. év).
Kurtay Ernő (Magyaróvár), (2 szolg. év).
Lázár István (Nagyenyed), (25 szolg. év).
Lehóczky József nyug. tanár (Szatmárnémeti).
Mosolygó Lambert Adorján nyug. tanár (Jászóvár).
Nagy Károly tornatanár (Kecskemét), (33 szolg. év).
Nemtsák János dr. nyug. tanár (Esztergom).
Nemes Béla dr. (Szarvas), (15 szolg. év).
Nyiredy Géza dr. (Kolozsvár), (25 szolg. év).
Perényi Ferenc (Jászberény), (39 szolg. év).
Pintér Pál (Debreczen), (28 szolg. év).
Polnis János nyug. tanár (Rimaszombat).
Remsey István nyug. tanár (Pozsony).
Sáringer János dr. (Kisujszállás), (20 szolg. év).
Schwarz Aladár dr. (Késmárk), (11 szolg. év).
Serényi Tivadar (Szentgyörgy), (3 szolg. év).
Sirokai Bertalan nyug. tanár (Ungvár).
Somogyi Jenő (Zilah), (30 szolg. év).
Sepsikőröspataki Szinte Gábor (Budapest VIII.), (36 szolg. év).
Sziráczky Gyula (Szarvas), (24 szolg. év).
Takács Gyula (Versecz), (24 szolg. év).
Tattay Ferenc (Budapest VIII.), (18 szolg. év).
Terlanday Emil János (Esztergom), (26 szolg. év).
Theorán János hitoktató (Nagyszalonta), (44 szolg. év).
Tóth Márton (Budapest VIII.), (28 szolg. év).
Való Mihály nyug. tanár (Szeged).
Vízy Ferenc nyug. tanár (Körmöcbánya).
Weber Rudolf nyug. tanár (Budapest).
Nyitrazerdahelyi Zerdahelyi Ödön nyug. tanár (Szeged).

Fogadják az érdekelt testületek ezen veszteségeik alkalmából is legmelegebb részvétünket. Az elhaltak emlékét a mi intézetünk is kegyelettel megőrzi.

Bielek Dezső.

A M. KIR. KÖZÉPISKOLAI TANÁRKÉPZŐINTÉZET GYAKORLÓ-FŐGIMNÁZIUMÁNAK TANÁRI SZEMÉLYZETE AZ 1914–15. ISKOLAI ÉV VÉGÉN.

A) A tanári testület rendes tagjai.

Dr. Pruzsinszky János igazgató, a M. T. Akadémia klasszika-filológiai bizottságának segédtagja, az Országos Közegészségi Egyesület, a Magyar Gyermektanulmányi Társaság, a Budapesti Philologiai Társaság választmányi tagja.

Dr. Balázs István rendes tanár, m. kir. szk. honvéd-huszárfőhadnagy; a természetrajzi és vegytani gyakorlatok vezető tanára; jelenleg katonai kötelezettségének tesz eleget.

Bielek Dezső rendes tanár; a Tanárok Özvegyeit és Árváit Segítő Országos Egyesület számvizsgálója.

Bokor László rendes tanár, a Magyar Rajztanárok Orsz. Egyesületének választmányi tagja; tartalékos hadnagy, mint hadifogoly Omszk-ban, illetőleg Semipalatinskban van internálva.

Dr. Császár Elemér rendes tanár, egyetemi magántanár, a M. Tud. Akadémia lev. s a Kisfaludy-Társaság r. tagja, a Budapesti Philologiai Társaságnak és a Magyar Irodalomtörténeti Társ.-nak választmányi, a Magyar Történelmi Társulatnak igazg.-választmányi és az Erzsébet Népakadémia előadó tagja; az Országos Tanárvizsgáló-bizottság tagja.

Dr. Császár Ernő rendes tanár, a Magyar Irodalomtörténeti Társaság választmányi és az Erzsébet Népakadémia előadó tagja.

Dr. Cserép József rendes tanár, egyetemi c. nyilv. rendkívüli tanár, a M. Tud. Akadémia klassz.-filol. bizottságának segédtagja, a Budapesti Philol. Társaság választmányi, az Orsz. Középiskolai Tanáregyesület és a Turáni Társaság r., az aradi főgimn. «Bódogh-Gyorsírókör»-ének tiszteleti tagja.

Dr. Fest Sándor rendes tanár, az angol nyelv rendk. tanára.

Dr. Geréb József középiskolai igazgató, rendes tanár, a M. Tud. Akadémia klasszika-filológiai bizottságának segédtagja, az Erzsébet-Népakadémiának előadó tagja, a művészettörténet rendkívüli tanára.

Kármán Ferenc rendes tanár, tartalékos tüzérfőhadnagy; jelenleg katonai kötelezettségének tesz eleget.

Pályi Sándor rendes tanár, az Orsz. Szabadoktatási Tanács titkára, a Szabad Lyceum és az Erzsébet Népakadémia alelnöke, az Orsz. Gyorsírói Tanács rendes tagja, a gyorsírás rendkívüli tanára.

Dr. Staud János rendes tanár.

Dr. Szabó Dezső rendes tanár, egyetemi magántanár, a Magyar Történelmi Társulatnak igazg.-választmányi tagja.

Szijártó Miklós középiskolai igazgató, rendes tanár, az Orsz. Pædagogiai Könyvtár és Tanszermúzeum tanácsának rendes tagja.

Ujházy László rendes tanár, a Szt.-István-Társulat igazgató-választmányának, irodalmi és tudományos osztályának rendes tagja, az Orsz. Pædagogiai Könyvtár és Tanszermúzeum tanácsának alelnöke, a Kath. Tanáregyesület igazgatóságának előadó tanácsosa.

Dr. Vértesy Dezső rendes tanár, a M. T. Akadémia klasszika-filológiai bizottságának segédtagja, a Budapesti Philologiai Társaság második titkára.

Dr. Waldapfel János rendes tanár, az Országos Közoktatási Tanács tagja, a Mathematikai Oktatás Nemzetközi Bizottsága magyarországi albizottságának tagja, az Országos Középiskolai Tanáregyesület és a Szabad Lyceum választmányi és a Magyar Pædagogiai Társaság rendes tagja; az elmult iskolai évben az Országos Közoktatási Tanácsban folytatott középiskolai reformtárgyalásokkal kapcsolatos, nagyérdekü tevékenysége miatt állandóan szabadságot élvezett.

Szervánszky Jenő rendes torna-tanár, szolgálaton kívüli honvédfőhadnagy; jelenleg katonai kötelezettségének tesz eleget.

B) A katonai szolgálatra bevonult tanárokat helyettesítették:

Dr. Beke Manó egyetemi ny. rendes tanár az első félévben önkéntes ajánlkozással helyettesítette Kármán Ferenc tanárnak heti 3 óráját a VI. osztályban.

Jeanplong Győző áll. főreálisk. tanár, miniszteri megbizás alapján tanította a II. osztályban a számtant és rajzoló geometriát, heti 6 órában.

Rados Ignác c. középiskolai igazgató, a budapesti VI. ker. áll. főreáliskola rendes tanára, miniszteri megbizás alapján tanította a VII. osztályban a mennyiségtant heti 3 órában.

Juváncz Iréneusz állami főreáliskolai rendes tanár, miniszteri megbizás alapján tanította a mennyiségtant és rajzoló geometriát az I. osztályban és (a II. félévben) a mennyiségtant a VI. osztályban, összesen heti 9 órában.

Selényi Pál miniszteri megbízás alapján tanította a III. osztályban a számtant heti 3 és rajzoló geometriát heti 2 órában, a IV. osztályban számtant heti 3 és rajzoló geometriát heti 2 órában 1915 február hó végéig, összesen heti 10 órában; ez idő szerint katonai kötelezettségének tesz eleget.

Ujj Gyula okleveles középiskolai tanár, 1915. február hó végétől fogva ellátta a Selényi Pál tanár bevonulásával megüresedett órákat, heti 10 órában.

C) A tanári testület külső tagjai.

Bikár Radivoj gör. keleti szerb lelkész, intézetünknél a gör. kel. szerb vallástan tanára.

Demény Dezső esztergom-főegyházmegyei áldozó-pap, pápai kamarás, a lipótvárosi Bazilika karnagya, a «Zeneközlöny» szerkesztője, intézetünknél a róm. kath. vallástan tanára és a róm. kath. vallású tanulók hitszónoka.

Józan Miklós a székesfőv. unitárius egyház esperes-lelkésze, az unitárius vallástan tanára.

Dr. Kaiblinger Fülöp székesfőv. községi főreálisk. tanár és szakfelügyelő, intézetünknél a francia nyelv rendkívüli tanára.*

Dr. Kandel Sámuel az izr. vallástan tanára.

Dr. Lobmayer Géza egyetemi tanársegéd, sebész-főorvos, az egészségtan tanára és iskola-orvos.*

Kemény Lajos az ágostai hitvallásu evangelikus vallástan tanára.

Dr. Schwarz Jakab az izraelita vallástan tanára.

Szabó Károly a református vallástan tanára.

Dr. Szabó Viktor székes-főv. községi főreáliskolai rendes tanár, intézetünkben a szépírás tanára.*

Willmouth Bódog a m. kir. Operaház zenekari tagja, a Filharmoniai Társaság főtitkára, intézetünknél a műének és zene rendkívüli tanára.*

---

* *Jegyzet:* Az összes rendkívüli tantárgyak és az I. és II. osztályu szépírás a lefolyt 1914—1915. iskolai évben szüneteltek.

A VEZETŐ ÉS GYAKORLÓ TANÁROK INTÉZETI MUNKAKÖRE AZ 1914–1915. ISKOLAI ÉVBEN.

Folyó szám	Vezető tanárok	Gyakorló tanárok	Tanítottak
1.	Dr. Pruzsinszky János igazgató	— — — —	III. oszt. az I. félévben latin és német nyelvet. VIII. oszt. görög nyelvet.
2.	Dr. Balázs István* rendes tanár	— —	— —
3.	Bielek Dezső rendes tanár, osztályfő a III.-ban	— — — — — —	III. oszt. a II. félévben latint III. « németet VI. « gör.-pótló irod.
4.	Bokor László* rendes tanár	— —	— —
5.	Dr. Császár Elemér rendes tanár osztályfő az V-ben	Dr. Braun Soma Dr. Braun Soma Dr. Braun Soma — —	III. oszt. magyart V. « « VI. « « VII. « «
6.	Dr. Császár Ernő rendes tanár, osztályfő a IV.-ben	— — — — Kalocsay Ferenc	I. oszt. magyart IV. « « IV. « latint
7.	Dr. Cserép József rendes tanár, osztályfő a VII.-ben	— — Dr. Asztalos Lajos Dr. Kertész Ármin Dr. Asztalos Lajos	V. oszt. görögöt VII. « latint VIII. « latint
8.	Dr. Fest Sándor rendes tanár, osztályfő a VIII.-ban	Schwartz Elemér — — — — — — — —	IV. oszt. németet V. « « VI. « « VIII. « magyart VIII. « németet
9.	Dr. Geréb József középisk. igazgató, osztályfő a I.-ben	— — Dr. Kertész Ármin — —	I. oszt. latint VI. « latint VII. « németet
10.	Kármán Ferenc*	— —	— —

Folyó szám	Vezető tanárok	Gyakorló tanárok	Tanítottak
11.	Pályi Sándor rendes tanár	— —	I. oszt. természetrajzot
		— —	II. « «
		Dr. Vilner Ferenc	III. « földrajzot
		Dr. Paál Árpád	IV. « természetrajzot
		— —	V. « «
		Geduly Olivér	VI. « «
12.	Dr. Staud János rendes tanár, osztályfő a II.-ban	Kilár István	II. oszt. magyart
		— —	II. « latint
		— —	VIII. « filozófiát
13.	Dr. Szabó Dezső rendes tanár, osztályfő a VI.-ban	— —	VI. oszt. történelmet
		Buday Károly	VII. « «
		— —	VIII. « «
		— —	V. « gör.-pótló irod.
		— —	VII. « «
14.	Szijártó Miklós középisk. igazgató	Császár Elemér	V. oszt. mennyiségtant
		— —	VIII. « «
		Fábián Béla	VII. « természettant
		— —	VIII. « «
15.	Ujházy László rendes tanár	Dr. Schuy Gilbert Dr. Vilner Ferenc Dr. Hajnal István	I., II. oszt. földrajzot III.,IV.,V. oszt. történelmet
16.	Dr. Vértesy Dezső rendes tanár	Kiss József	V. oszt. latint
		Orsovai Fülöp	VI. « görögöt
		Révész Amadé	VII. « «
		Dr. Asztalos Lajos	VIII. « gör. pótló irod.
17.	Dr. Waldapfel János rendes tanár	— —	tartósan szabadságolva
18.	Szervánszky Jenő* rendes tornatanár	— —	— —

* Katonai kötelezettségének tesz eleget.

AZ INTÉZET TANÁRJELÖLTJEI

az 1914—1915. iskolai évben.

Ösztöndíjas rendes tagok:

1. **Császár Elemér**, 1891. dec. 6., Gige, Somogym., ref. math. fiz., okl.
Eicher Jakab, 1890. júl. 27., Mőcsény, Tolnam., r. kath. math., fiz., szkv.
Freuszmuth Frigyes, 1892. aug. 27., Pozsony, ág. h. ev. magy., ném., szkv.
Gúta Béla, 1891. szept. 8., Besztercebánya, r. kath. történet, latin, szkv.
5. **Házi Jenő**, a tanév kezdete előtt bevonult katonai szolgálatra.
Heinrich Péter, a tanév kezdete előtt bevonult katonai szolgálatra.
Horváth Endre, a tanév kezdete előtt bevonult katonai szolgálatra.
Kalocsay Ferenc, 1890. okt. 17., Csurgó, Somogym. latin, görög, szkv.
Kántor Lajos, a tanév kezdete előtt bevonult katonai szolgálatra.
10. **Kettmann Károly**, a tanév kezdete előtt bevonult katonai szolgálatra.
Loczka Alajos, a tanév kezdete előtt bevonult katonai szolgálatra.
Márton György, a tanév kezdete előtt bevonult katonai szolgálatra.
Moravcsik Gyula, a tanév kezdete előtt bevonult katonai szolgálatra. (Jelenleg orosz fogságban van.)
Schuller Lajos, a tanév kezdete előtt bevonult katonai szolgálatra.
15. **Zayzon Sándor**, 1892. szept. 15., Kolozsvár, ref. tört. földr., szkv.

Az ösztöndíjas rendes tagok közül eszerint 9-en már a háború kitörése alkalmával vonultak be katonai szolgálatra. Eicher Jakab, Freuszmuth Frigyes, Gúta Béla, Zayzon Sándor, az iskolai év folyamán, Császár Elemér május hó 16-án vonult be.

Rendkívüli tagok:

Dr. Asztalos Lajos, 1890. júl. 29., Pécs, r. kath., latin, görög, okl. (a tanév folyamán helyettes tanári állást foglalt el a budapesti VIII. ker. áll. főgimnáziumban.)

Dr. Braun Soma, 1890. febr. 13., Kecskemét, izr., magyar, latin, okl.

Buday Károly, 1890. júl. 17., Sátoralja-Ujhely, r. kath., történet, latin, okl., (tudori szigorlatot is tett.)

Geduly Olivér, 1889. máj. 19., Budapest. ág. h. ev., természetr., vegytan, okl., (a tisztviselőtelepi X. ker. áll. főgimnáziumban önkéntes ajánlkozásból helyettes tanári állást töltött be.)

Dr. Kertész Ármin, 1879. ápr. 8., Kátymár, Bács-Bodrogmegye, latin, görög, okl.

Kilár István, 1890. aug. 12., Andrásfa, Vasmegye, róm. kath., magyar, latin, okl.

Kárpáti Ernő, 1886. ápr. 1., Alsó-Mecenzéf, Abauj-Tornamegye. ág. h. ev. term. földr. okl.

Dr. Paál Árpád, 1889. ápr. 15., Budapest, ref. természetr. vegytan, okl.

Dr. Vilner Ferenc, 1890. okt. 2., Jászberény, izr., tört., földr., okl. Ezek mind a kilencen az intézetnek már régebben voltak tagjai.

Fábián J. Béla, cist. r. áldozó-pap, 1891. jan. 23., Öttevény, Győrm., math., fiz., okl.

Orsovai M. Fülöp, cist. r. áldozó-pap, 1889. júl. 29., Verpelét, Hevesm., latin, görög, okl., (tudori szigorlatot is tett.)

Dr. Révész J. Amadé, cist. r. áldozó-pap, 1889. jan. 1., Székesfehérvár, latin, görög, okl., (csak az I. félévben.)

Dr. Schuy L. Gilbert, cist. r. áldozó-pap, 1889. márc. 27., Militics, Bács-Bodrogm., történ., földr., okl.

Dr. Schwartz L. Elemér, cist. r. áldozó-pap, 1890. aug. 25., Vörösvár, Vasmegye, német, latin, okl.

Finger Béla, 1886. május 25. Szomolnok, Szepesm., természetr., földr., okl., (csak az I. félévben.)

Dr. Hajnal István, 1892. júl. 3., Nagykikinda, Torontálm., r. kath., földrajz, okl., (csak az I. félévben; a bécsi Theresianumban nyert nevelői alkalmazást.)

Kilczer Gyula, 1892. okt. 16., Ujpest, ág. h. ev., math., fiz., okl.

Kis József, 1890. jan. 18., Kolozsvár, r. kath., latin, magyar, okl., (csak a II. félévben.)

Schmidt Adolf István, 1884. aug. 8., Nezsider, Mosonmegye r. kath., természetr., földrajz, okl. (csak az I. félévben.)

Összesen volt 15 ösztöndíjas rendes tag; 14-en katonai szolgálatot teljesítettek; az év végén maradt 1 ösztöndíjas *rendes* tag.

Rendkívüli tag volt 19, az év végén volt 12; évközben tanári állást nyert 2, más alkalmazást 5.

AZ 1914—1915. ISKOLAI ÉVBEN FELDOLGOZOTT TANANYAG.

Rendes tárgyak.

a) Vallástan. *

I. osztály.

Róm. kath. Tanár: *Demény Dezső.* Heti óra: 2.
Tananyag: A hitről. A parancsolatokról. A malaszteszközökről.
Kézikönyv: Esztergomi kis káté.

Görög-keleti (szerb). Tanár: *Bikár Radivoj.* Heti óra: 1.
Tananyag: Biblia I. és II. része. Ó testamentum: I. Az emberi nem élete Mózes törvényéig. II. Törvény alatti élet. Uj testamentum: I. Jézus Krisztus élete. II. Jézus Krisztus csodatettei. III. Jézus Krisztus tana.
Kézikönyv: Petrovics János: Az ó és új testamentum bibliai története.

Ágost. hitv. evang. Tanár: *Kemény Lajos.* Heti óra: 2.
Tananyag: Az ó-szövetségi könyvek ismertetése.
Kézikönyv: Bereczky: Bibliaismertetés.

Református. Tanár: *Szabó Károly.* Heti óra: 2.
Tananyag: Új-szövetségi bibliai történetek. Bibliaolvasás. Egyházi énekek.
Kézikönyv: Hamar István: Isteni kijelentés.

Izraelita. Tanár: *Dr. Kandel Samu.* Heti óra: 2.
Tananyag: Bibliai történet Mózes haláláig. Biblia- és imafordítás a tankönyv szerint.
Kézikönyv: Dr. Dékány: Bibl. olvasm. I. köt. és Imakönyv.

* Teljesség kedvéért közöljük, megjegyezvén, hogy a vallástani tananyagot az illető vallásfelekezetek főhatóságai szabják meg, s a tanítás is azok felügyelete és ellenőrzése alatt áll.

II. osztály.

Róm. kath. Tanár: *Demény Dezső.* Heti óra: 2.
Tananyag: Az ó-szövetségi szentiratok. A zsidók története Krisztus eljöveteléig.
Kézikönyv: Dr. Pokorny Emánuel: Ó-szövetségi bibliai történetek.

Görög-keleti (szerb). Tanár: *Bikár Radivoj.* Heti óra: 1.
Tananyag: A gör. keleti keresztény-egyház története.
Kézikönyv: Masirevics: Képek a gör. kel. keresztény-egyház történetéből.

Ágost. hitv. evang. Tanár: *Kemény Lajos.* Heti óra: 2.
Tananyag: Az új-szövetségi könyvek ismertetése.
Kézikönyv: Bereczky: Bibliaismertetés.

Református. Tanár: *Szabó Károly.* Heti óra: 2.
Tananyag: Új-szövetségi bibliai történetek. Egyházi énekek. Bibliaolvasás.
Kézikönyv: Hamar István: Isteni kijelentés.

Unitárius. Tanár: *Józan Miklós.* Heti óra: 1.
Tananyag: Újszövetség.
Kézikönyv: Bereczky: Biblia-ismertetés.

Izraelita. Tanár: *Dr. Schwarz Jakab.* Heti óra: 2.
Tananyag: Izrael története a honfoglalástól a templom pusztulásáig. Biblia- és imafordítás a tankönyv szerint.
Kézikönyv: 1. Dr. Weiss M.: Bibliai olvasmányok II. kötet. 2. Imakönyv.

III. osztály.

Róm. kath. Tanár: *Demény Dezső.* Heti óra: 2.
Tananyag: Az új-szövetségi szentiratok. Palesztina földrajza. Jézus élete. Az apostolok cselekedetei.
Kézikönyv: Dr. Pokorny Emánuel: Új-szövetségi bibliai történetek.

Görög-keleti (szerb). Tanár: *Bikár Radivoj.* Heti óra: 1.
Tananyag: Gör. kel. katekizmus.
Kézikönyv: Milovánovics Mihály: Gör. kel. katekizmus.

Ágost. hitv. evang. Tanár: *Kemény Lajos.* Heti óra 2.
Tananyag: Egyháztörténelemből a reformáció előtti kor, a reformáció kora és a magyar egyháztörténelem.
Kézikönyv: Bereczky Sándor: Egyháztörténet.

Református. Tanár: *Szabó Károly.* Heti óra: 2.
Tananyag: Keresztyén hit- és erkölcstan. Bibliaolvasás. Egyházi énekek.
Kézikönyv: Szőts Farkas: Református keresztyén erkölcstan.

Izraelita. Tanár: *Dr. Kandel Sámuel.* Heti óra: 2.
Tananyag: A zsidók története a második templom idejében. Biblia- és imafordítás a tankönyv szerint.
Kézikönyv: 1. Schön Dávid: A zsidók története. I. k. 2. Imakönyv.

IV. osztály.

Róm. kath. Tanár: *Demény Dezső.* Heti óra: 2.
Tananyag: Az egyházi felszerelések, szertartások leírása, jelentése. Az egyházi év felosztása.
Kézikönyv: Dr. Pokorny Emánuel: Szertartástan.
Görög-keleti (szerb). Tanár: *Bikár Radivoj.* Heti óra: 1.
Tananyag: I. Általános szertartástan: az istentiszteletről, templomokról, egyházi személyekről és egyházi felszerelésekről. II. Magán szertartástan: köz- és magánistentiszteletek.
Kézikönyv: Zsivánovics Sándor: Gör. kel. szertartástan.
Ágost. hitv. evang. Tanár: *Kemény Lajos.* Heti óra: 2.
Kézikönyv: Bereczky Sándor: Hit- és erkölcstan.
Református. Tanár: *Szabó Károly.* Heti óra: 2.
Tananyag: Keresztyén erkölcstan. Egyházi éneklés. Bibliaolvasás.
Kézikönyv: Szőts Farkas: Keresztyén erkölcstan.
Unitárius. Tanár: *Józan Miklós,* Heti óra: 1.
Tananyag: Konfirmációi Káté. Szentlélek. Anyaszentegyház. Bűnbocsánat. Örökélet. Szertartások.
Kézikönyv: Ferencz József: Káté.
Izraelita. Tanár: *Dr. Schwarz Jakab.* Heti óra: 2.
Tananyag: A zsidóság története a talmud befejezésétől az újkorig.
Kézikönyv: 1. Büchler: A zsidók története. 2. Imakönyv.

V. osztály.

Róm. kath. Tanár: *Demény Dezső.* Heti óra: 2.
Tananyag: A vallástudomány fogalma és fölosztása. Alapvető és ágazatos hittan az apostoli hitvallás XII ágazata alapján.
Kézikönyv: Demény-Baumann: Katholikus hittan.
Ágost. hitv evang. Tanár: *Kemény Lajos.* Heti óra: 2.
Tananyag: A szentírás könyveinek ismertetése.
Kézikönyv: Batizfalvy—Bereczky: Bibliaismertetés.
Református. Tanár: *Szabó Károly:* Heti óra: 2.
Tananyag: A keresztyén egyház története a reformációtól napjainkig. Bibliaolvasás. Egyházi énekek.
Kézikönyv: Bátori: Egyháztörténelem.
Unitárius. Tanár: *Józan Miklós.* Heti óra: 1.
Tananyag: A keresztyénség fejlődése. Hitviták. Reformáció.

Kézikönyv: Pálffy-Bereczky: A Ker. Anyaszentegyház tört.

Izraelita. Tanár: *Dr. Kandel Sámuel.* Heti óra: 2.

Tananyag: Szemelvények a prófétai könyvekből. A zsidó vallás története az újkorig.

Kézikönyv: Dr. Neumann: Az asszir korszak prófétai könyvei.

VI. osztály.

Róm. kath. Tanár: *Demény Dezső.* Heti óra: 2.

Tananyag: A törvény. Az ember képes Isten akaratát megismerni és végrehajtani. Az erkölcsi jó és rossz. Kötelességeink Isten, önmagunk és felebarátaink iránt.

Kézikönyv: Demény Dezső: Erkölcstan.

Ágost. hitv. evang. Tanár: *Kemény Lajos.* Heti óra: 2.

Tananyag és kézikönyv: mint az V. osztályban.

Kézikönyv: Bereczky Sándor: A keresztyén egyház története. Kis Énekeskönyv.

Református. Tanár: *Szabó Károly.* Heti óra: 2.

Tananyag: A keresztyén egyház története a reformációtól napjainkig. Egyházi énekek. Bibliaolvasás.

Kézikönyv: Bátori Gábor: Egyháztörténet.

Unitárius. Tanár: *Józan Miklós.* Heti óra: 1.

Tananyag: Egyháztörténet.

Kézikönyv: Ferencz József: Unitárius Kis Tükör.

Izraelita. Tanár: *Dr. Schwarz Jakab.* Heti óra: 2.

Tananyag: Szemelvények Jeremiás, Ezekiel, Jezsajás és Maleáchi próféták könyvéből. A zsidó vallás története az újkorban.

Kézikönyv: Dr. Frisch: A babyloniai és perzsa korszak prófétai könyvei.

VII. osztály.

Róm. kath. Tanár: *Demény Dezső.* Heti óra: 2.

Tananyag: Egyháztörténelem. Ókor. Középkor. Újkor.

Kézikönyv: Demény Dezső, Egyháztörténelem.

Ágost. hitv. evang. Tanár: *Kemény Lajos.* Heti óra: 2.

Tananyag: Az egyetemes keresztyén egyház története a vesztfáliai békétől korunkig és a magyar evang. egyház története.

Kézikönyv: Bereczky, Egyháztörténet II. rész.

Református. Tanár: *Szabó Károly.* Heti óra: 2.

Tananyag: Keresztyén hit- és erkölcstan. Egyházi énekek.

Kézikönyv: Szőts Farkas: Református keresztyén hit- és erkölcstan.

Izraelita. Tanár: *Dr. Kandel Samu.* Heti óra: 2.

Tananyag: A bibliai könyvek összefoglaló ismertetése.

Kézikönyv: Dr. Fényes Mór: A biblia tartalmi és eszmei ismertetése.

VIII. osztály.

Róm. kath. Tanár: *Demény Dezső.* Heti óra: 2.
Tananyag: Isten léte. Az ember. A kinyilatkoztatás. Katholikus egyház.
Kézikönyv: Kemény-Baumann: Kath. apologetika.
Ágost. hitv. evang. Tanár: *Kemény Lajos.* Heti óra: 2.
Tananyag: mint a VII. osztályban.
Kézikönyv: mint a VII. osztályban.
Református. Tanár: *Szabó Károly.* Heti óra: 2.
Tananyag: Keresztyén hit- és erkölcstan. Egyházi énekek.
Kézikönyv: Szőts Farkas: Hit- és erkölcstan.
Unitárius. Tanár: *Józan Miklós.* Heti óra: 1.
Tananyag: Isten. Ember. Egyház. Confessiók.
Kézikönyv: Ferencz József: Hittan.
Izraelita. Tanár: *Dr. Schwarz Jakab.* Heti óra: 2.
Tananyag: Rendszeres hit- és erkölcstan.
Kézikönyv: Dr. Fényes Mór: Rendszeres zsidó vallás és erkölcstan.

b) Magyar nyelv.

I. osztály.

Előadó tanár: *dr. Császár Ernő.* Heti óraszám: 5. Összes óraszám: 153.

Olvasmány: *a) Költői:* Arany: Rege a csodaszarvasról, Keveháza, Attilát hazavárják, Nyalka huszár. Petőfi: János vitéz, Gyulai: Hadnagy uram. (Nagyrészt könyv nélkül is.) — *b) Prózai:* Magyar népmesék: Fehérló fia. A farkas-tanya. A szürke ló. A róka, medve és a szegény ember. Krisztus és a madarak. A Tisza eredete. A Szerencse és az Áldás. Hún mondák és történet: Attila, Isten ostora (a krónikák nyomán). Attila udvarában. (Priskos Rhétor után). A magyar föld és népe. Görög regék: Apollon. Hermes. Perseus. Herakles.

Nyelvtan: Az egyszerű mondat és nemei; mondatrészek, beszédrészek; igehajlítás, névszóhajlítás és ragozás (a névszó mint alany, tárgy, határozó, jelző); igenevek; helyesírás, interpunctio gyakorlatilag.

Irásbeli dolgozatok a helyesírás és nyelvtan begyakorlására, közös rövid fogalmazások, önálló rövid reproductiók szóbeli vázlat vagy kérdések után.

Kézikönyvek: Négyesy László, Magyar olvasókönyv, I. rész. Négyesy László: Magyar nyelvtan, I. rész.

II. osztály.

Vezető tanár: *dr. Staud János.* Gyakorló tanár: *Kilár István.* Heti óraszám: 5. Összes óraszám: 154.

Olvasmány: *a) Költői:* Kont (Garay), Szibinyáni Jank (Arany), Hunyadi (Czuczor), Hunyadi László (Petőfi Sándor), Mátyás anyja (Arany), Pesti gyermekek utcai éneke (1458), Budai harcjáték (Kisfaludy K.), Mátyás király Gömörben (Garay), Régi dal, régi dal (Jókai), Pécsi deákok éneke (Baksay Sándor), Mohács (Eötvös), A rab oroszlán, A völgy és a hegy, A kutyák dala, A farkasok dala (Petőfi), A keresztútról, Jézus és a nép (Tompa), Egy szegény asszony könyve (Vörösmarty), A jó öreg kocsmáros (Petőfi), Családi kör (Arany), Tamás vitéz, A vámosújfalusi jegyző (Tompa), Az obsitos (Garay), Honfidal (Petőfi). — *b) Prózai:* Nagy-Lajos élete (Küküllei János krónikája nyomán). Nagy-Lajos megsebesülése Aversánál (a dubnici krónikából). Hunyadi János harcaiból (Bonfinius és Heltai nyomán). Mátyás királlyá lesz (Bonfinius után). Mátyás király jeles tettei és mondásai (Galeotto után). A kenyérmezei diadal (Jókai). A mohácsi vész (Brodarics után). Lykurgos élete, Solon (Plutarchos), Numa kormányzata (Plutarchos), Brutus (Livius és Plutarchos után). Mesék Aesopustól és Fáytól. Az arany trombita (Herczeg Ferenc), Az utolsó szó Istenhez (Eötvös Károly), A rokkant szekér (Mikszáth). A versek többnyire könyv nélkül is.

Nyelvtan: Szóképzés, szóösszetétel. Jelentéstan. A határozók tana. Szórend. Az összetett mondat. Mellé- és alárendelt mondatok nemei és kötőszavai. Mondatok átalakítása. Írásjelek.

Írásbeli dolgozatok részint a nyelvhasználat gyakorlására, részint az olvasmányok reprodukálására szolgáltak.

Kézikönyvek: Négyesy László, Magyar olvasókönyv, II. rész, Négyesy László, Magyar nyelvtan, II. rész.

III. osztály.

Vezető tanár: *dr. Császár Elemér.* Gyakorló tanár: *dr. Braun Soma.* Heti óraszám: 4. Összes óraszám: 126.

Olvasmány: *a) Prózai:* Budavár eleste (Szalay-Baróti), Eger ostroma (Horváth M.), Egy ostromnap Egerben (Gárdonyi), Zrínyi M. (Kazinczy F.), Buda visszafoglalása (Acsády), Zrínyi Ilona (Jókai), Török vendéglátás (Takáts S.), A nagyenyedi két fűzfa (Jókai), Coriolanus (Plutarchos után), Az első magyar komikus (Gyulai Pál), A kötél áztatva jó (Jókai), A kis csizmák (Mikszáth). — *b) Költői:* Dobozi Mihály és hitvese (Kisfaludy S.) Török Bálint (Arany), Pókainé (Gyulai), Rákócziné (Arany), A bajusz (Arany), Falu végén kurta kocsma (Petőfi), Csokonai (Petőfi), A peleskei nótárius a Hortobágyon (Gvadányi), Rózsavölgyi halálára (Petőfi),

Rákosi szántó (Kisfaludy K.), Hymnus (Kölcsey), Szózat (Vörösmarty), Mikes (Lévai). — A költemények nagy része könyv nélkül is.

Nyelvtan: A magyar nyelvtan rendszeresen, különös tekintettel a magyar nyelv sajátságaira.

Irásbeli dolgozatok: Az olvasmányok nyelvi anyagának feldolgozása, tartalmi kivonatok, átalakítások, rövid összefoglalások, történeti tények elbeszélése stb.

Kézikönyvek: Négyesy László, Magyar olvasókönyv, III. rész. Négyesy: Rendszeres magyar nyelvtan.

IV. osztály.

Előadó tanár: *dr. Császár Ernő.* Heti óraszám: 4. Összes óraszám: 120.

Olvasmány: Főolvasmány Arany János Toldija. E mellett *a)* Mesék, példák, anekdoták a Példák könyvéből, Pesti, Heltai, Haller, Rozsnyai D., Mikes, Péczeli, Fáy, Czuczor meséiből. Elbeszélések: Dardanus (Faludi), A huszti beteglátogatók (Jókai), A szegedi vár (Mikszáth), A fülemile (Arany). *b)* Leírások: Hortobágyi képek (Jókai), Középkori magyar apácák (Beöthy), Az alföld, A Tisza (Petőfi), A közelítő tél (Berzsenyi). *c)* Erkölcsrajzok, jellemzések: A képmutatás, A nyegleség, A gyávaság (Theophrastos), Perikles (Plutarchos), A magyar faj (Hunfalvy J.), Milyen a magyar iparos (Mikszáth), A megelégedés, Jámborság és középszer, Báró Wesselényi Miklós képe, Wesselényi hamvaihoz (Berzsenyi), Etele, A puszta sír, Szent László, Szigetvár (Vörösmarty), Himfy dalaiból kettő, Az igaz bölcs (Verseghy), Kullancs úrfi (Jókai).

Stilisztika: Stilisztikai, poétikai és verstani alapvetés az olvasmánnyal és gyakorlatokkal kapcsolatban. A nyelv a stílus szempontjából. A stílus nemei és tulajdonságai. Verstan. Polgári ügyiratok.

Irásbeli dolgozatok: Az olvasott mesék átírása mai nyelvre, az eltérések összeállításával; más mesék szabad átdolgozása; reprodukciók és önálló kisebb dolgozatok adott közös tárgyakról.

Kézikönyvek: Arany Toldija, magyarázta Lehr. — Négyesy László: Stilisztika. — Négyesy: Verstan.

V. osztály.

Vezető tanár: *dr. Császár Elemér.* Gyakorló tanár: *dr. Braun Soma.* Heti óraszám: 3. Összes óraszám: 89.

Olvasmányok: Az ifjabb Plinius két levele. Mikes Kelemen Törökországi Leveleiből. Petőfi és Arany levélváltása. A nándor-

fehérvári győzelem (Heltai), Hunyadi János (Salamon F.), Prini Péternek, Majlát Istvánnak és Török Bálintnak fogságokról (Tinódi). id. Wesselényi Miklós báró (br. Kemény Zsigmond), Aristoteles: az indulatok, különösen a haragról. Pázmány P.: Hasznai a teremtett állatokról való elmélkedésnek. Beszédek: Kossuth L.: A nemzeti védelemről, Deák Ferenc első felirati beszéde. Gyulai Pál: Arany János. Eötvös József: Emlékbeszéd Kőrösi Csoma Sándor fölött. Balladák: Szilágyi és Hajmási, Kádár Kata (népballadák). Vörösmarty: Szilágyi és Hajmási. Tetemre hivás. V. László. Szondi két apródja. A walesi bárdok. Ezenkívül több, az iskolában számonkért házi olvasmány.

Elmélet: Szerkezettan és retorika.

Irásbeli dolgozatok: Összefoglalások; tartalomkivonatok, leírás, jellemzés, értekezés, beszéd.

Kézikönyv: Négyesy: Retorika. Greguss-Beöthy: Balladák.

VI. osztály.

Vezető tanár: *dr. Császár Elemér.* Gyakorló tanár: *dr. Braun Soma.* Heti óraszám: 3. Összes óraszám: 94.

Poétika: Elemzett, illetőleg ismertetett művek az epikai költészet köréből: Ilias, Odysseia, Mahá-bhárata, Rámájana, Sáhnáme, Nibelung-ének, Kudrun, Roland-dal, Kalevala; Aeneis, Megszabadított Jeruzsálem, Szigeti veszedelem, Zalán futása, Buda halála; Divina Commedia, Elveszett paradicsom; Két szomszédvár; Toldi-trilógia; Jósika: Abafi; Munkák és napok, Theogonia; Vojtina Ars poeticája; — A lírai költészet köréből: szemelvények a görög lirából; régi magyar egyházi énekek és kuruc dalok, néhány népdal, továbbá nagy költőink lirájából az olvasókönyvek idevágó darabjainak feldolgozása, tekintettel mind a műfaji változatokra, mind a lírának nemzeti fontosságára. — A drámai költészet köréből: Shakespeare Coriolanusa. A költői műfajok és formák ismertetése genetikus alapon.

Irásbeli dolgozatok: Regények, eposzok meséje és szerkezete, tragédiák és vígjátékok cselekménye, egy-egy drámai hős jellemzése; több balladai és lírai költemény méltatása.

Kézikönyvek: Négyesy: Poétika olvasmányokkal, Badics: Magyar irodalmi olvasókönyv II. kötet.

VII. osztály.

Előadó tanár: *dr. Császár Elemér:* Heti óraszám: 3. Összes óraszám: 97.

Irodalomtörténet: A magyar nemzeti irodalom fejlődésének története a legrégibb időktől 1820-ig, különös tekintettel az egyes korszakok műveltségi állapotainak jellemzésére s a kiválóbb

írói egyéniségek és irodalmi művek olvasmányokon alapuló ismertetésére.

Olvasmányok: A régibb irodalomból szemelvények, a XVII—XIX. század kiválóbb termékeiből a kijelölt művek egészben, (házi olvasmányok iskolai számonkéréssel).

Írásbeli dolgozatok: Irodalom- és művelődéstörténeti értekezések a tárgyalt korszakokról, írókról és műveikről. — Rendszeres magánolvasmány.

Kézikönyv: Beöthy: A magyar nemzeti irodalom történeti ismertetése I. rész.

VIII. osztály.

Előadó tanár: *dr. Fest Sándor.* Heti óraszám: 3. Összes óraszám: 93.

Irodalomtörténet: A magyar nemzeti irodalom fejlődésének története a XIX. században, különös tekintettel a kiválóbb írói egyéniségek és irodalmi művek olvasáson alapuló ismertetésére.

Írásbeli dolgozatok: Kisfaludy Károly vígjátékai. — Bánkbán tragikuma. — Vörösmarty hazafias ódái. — A falu jegyzője. — Petőfi és az Alföld. — Az 50-es évek és Tompa allegóriái. — Miért népszerűek Jókai regényei? — Gyulai Pál.

Kézikönyv: Beöthy: A magyar nemzeti irodalom történeti ismertetése II. rész. — Segédkönyvek: Badics: Petőfi válogatott költeményei I—II. rész és Magyar irodalomi olvasókönyv IV. rész. — Szinnyei József: A magyar nyelv.

c) Latin nyelv.

I. osztály.

Előadó tanár: *dr. Geréb József.* Heti óraszám: 6. Összes óraszám: 182.

Olvasmány: Egy római gyermek életét és fejlődését feltüntető latin szöveg. (1—28. fejezet).

Nyelvtanítás: Az olvasmány alapján a declinatiók; a coniugatióknak activum alakjai az indicativusban és imperativusban; passivumok az imperfectumban; a főnevek declinatiója; igenevek, melléknevek, számnevek, névmások, adverbiumok. A legfőbb præpositiók és a mellérendelő kötőszók. A mondattanból az egyeztetés szabályai.

Írásbeli gyakorlatok: Magyar mondatok fordítása latinra.

Kézikönyv: Geréb-Wirth: Kis latin nyelvkönyv.

II. osztály.

Előadó tanár: *dr. Staud János.* Heti óraszám: 6. Összes óraszám: 179.

Olvasmány: Az első osztályban megkezdett olvasmányok folytatása: Mare. Naves longæ. — Toga virilis (Marci litteræ). Poetæ recitatio. Sexti carmen. (Veris amœnitates). — Vesuvii incendium, Marci mors. Domus Romana. — Második rész (Quintus története): Triclinium. Quintus. Picturæ parietinæ. Cenantium nomina et mores. Cicero et Milo. De Orpheo fabula. Aeneæ arma.

Nyelvtan: Az alaktan kiegészítése; a teljes passivum, coniugatio periphrastica, verba deponentia, tőváltoztató igék, verba impersonalia et defectiva. A participialis és infinitivusos szerkezetek (participium coniunctum et absolutum, accusativus cum infinitivo).

Írásbeli gyakorlatok: Az olvasmányokkal párhuzamosan haladó magyar gyakorlatok latinra fordítása az olvasmányok szókincsének és az alaktani ismereteknek begyakorlására.

Kézikönyvek: Geréb-Wirth: Kis latin nyelvkönyv.

III. osztály.

Előadó tanár az első félévben: *dr. Pruzsinszky János*, a második félévben: *Bielek Dezső.* Heti óraszám: 6. Összes óraszám: 178.

Olvasmány. A kis *Sextus* élettörténetéből: Sextus inter sodales. Consilia. Septicius Sexto suo salutem dicit. Novus Sexti amicus. Studia historica. Invitatio ad circenses. De recitationibus. Apud bibliopolam. *Livius*-ból: Képek a római köztársaság idejéből: Horatii et Curiatii. Brutus. Primi consules. Coniuratio iuvenum. Horatius Cocles. Mucius Scævola. Clœlia. Menenius Agrippa. C. Marcius Coriolanus. Fabii. Clades Alliensis. Capitolium liberatum. — Latin *közmondások* és *szállóigék.* — *Phaedrus*-ból: Lupus et agnus. Vacca, capella, ovis et leo. Cervus ad fontem. Vulpes et ciconia. De vitiis hominum. Graculus superbus et pavo. Calvus et musca. Vulpes et corvus. Lupus ad canem. De vitiis hominum. De vulpe et uva. Canes famelici. Viatores et latro. Rana rupta et bos. — Magyarból latinra *a)* a Liber Sexti-nek Livius-szal kapcsolatos gyakorlatai; *b)* az osztály mondattani tananyagát felölelő részletes földolgozása *a róka és holló* meséjének («Cave adulatores!» címmel).

Nyelvtan: Az esetek használata.

Írásbeli gyakorlatok: Magyar mondatok fordítása latinra.

Kézikönyvek: Fodor-Székely: Liber Sexti. II. kötet; Cserép József, Latin olvasókönyv:

IV. osztály.

Előadó tanár: *dr. Császár Ernő.* Gyakorló tanár: *Kalocsay Ferenc.* Heti órák száma: 6. Összes óraszám: 179.

Olvasmány: *a) Prózai:* Gallia és lakói; Cæsar háborúja Ariovistus ellen; a gall és germán nép szokásai. Cæsar élete és művei; Gallia meghódításának jelentősége. — *b) Költői:* Ovidiusból: Az emberiség korszakai. Philemon és Baucis. Dædalus és Icarus. Midas.

Nyelvtan: Az egyszerű mondat tanára vonatkozó ismeretek rendszerezése. Az összetett mondatok, különösen az alárendelt mondatok kötőszavai, modusai és tempusai. Oratio obliqua. Verstani alapismeretek; — a hexameter.

Írásbeli gyakorlatok: Az olvasmány alapján szerkesztett szövegek fordítása magyarból latinra.

Kézikönyvek: Kempf: C. Julius Cæsar De bello Gallico című művéből szemelvények. — Cserép: Szemelvény P. Ovidius Naso költeményeiből. — Csengeri János: Latin mondattan.

V. osztály.

Előadó tanár: *dr. Vértesy Dezső.* Gyakorló tanárok: *dr. Kertész Ármin, Kiss József.* Heti óraszám: 6. Összes óraszám: 181.

Olvasmány: *a) Költői: Ovidius* Fastijából: Lupercalia; Róma alapítása; Remus halála; nőrablás; Romulus halála; Terminalia; a Fabiusok hősi vállalata; Hercules és Cacus. Tristia: A költő önéletrajza. *b) Prózai: Livius* XXI. és XXII. könyvéből való szemelvények.

Nyelvtani összefoglalások.

Írásbeli gyakorlatok: Fordítások magyarról latinra az olvasmányokhoz szerkesztett szöveg alapján.

Kézikönyvek: Kalmár Elek: Szemelvények Livius művéből. — Cserép József: Szemelvény P. Ovidius Naso költeményeiből. — Csengeri János: Anthologia Latina, Stílusgyakorlatok és Latin mondattan.

VI. osztály.

Előadó tanár: *dr. Geréb József.* Gyakorló tanár: *dr. Kertész Ármin.* Heti óraszám: 5. Összes óraszám: 163.

Olvasmány: *a)* Vergilius Aeneiséből I. ének 1—209; II. 1—369; 634—804; IV. ének 1—128; 331—449; 521—553; 584—671. *b)* Ciceronis oratio pro Archia. (Több tanuló magánszorgalomból olvasott részleteket Liviusból, Vergiliusból és Ciceróból).

Írásbeli dolgozatok: *a)* Iskolai fordítások magyarról latinra és latinról magyarra az olvasmányokkal kapcsolatban. *b)* Házi dolgozatok: fordítás magyarról latinra.

Kézikönyvek: dr. Cserép József: Szemelv. Vergilius Aeneiséből, Geréb József: Ciceronis pro Archia poëta oratio.

VII. osztály.

Előadó tanár: *dr. Cserép József.* Gyakorló tanárok: *dr. Asztalos Lajos* és *dr. Kertész Ármin.* Heti óraszám: 5. Összes óraszám: 159.

Olvasmány: *Költői:* Vergilius Aeneiséből a VI. ének 42—155; 264—330; 384—425; 450—476; 679—901; a VII. ének 37—106; a VIII. 306—368; 608—731; a XI. 532—586 s a XII. 887—951. versei. Plautus *Captivi*-ja. *Prózai:* Szemelvények Cicero bölcseleti műveiből: Cato Maior de senectute, Lælius de amicitia, Somnium Scipionis; ezeken kívül a tanév kezdetén a Cic. or. pro Sestio 45—69. (befejezésként). Mem.: Verg. Aen. VI. 42—76; 450—476; 724—751; VII. 68—70; 96—101; XI. 532—586.

Írásbeli dolgozatok: Fordítás latinról magyarra s kétszer magyarról latinra.

Kézikönyvek: dr. Cserép József: Szemelvény Vergilius Aeneiséből és Cic. or. pro Sestio. — Gerevics: T. M. Plauti Captivi. — Boros Gábor: Szemelvények Cicero bölcseleti műveiből.

VIII. osztály.

Előadó tanár: *dr. Cserép József.* Heti óraszám: 4. Összes óraszám: 121.

Olvasmány: A) *Költői:* Horatius. Carm. I. 1., 3., 4., 9., 10., 11., 14., 20., 22., 24., 34; II. 2., 3., 7., 10., 13., 15., 20; III. 2., 13., 30. — Epod. 2., 4., 7. — A sermókból: sat. I. 1., 4., 10; II. 4., 8; epist. I., 7., 10. — B) *Prózai: a)* Cicero Tusc. disp. V. 10—25 (befejezésképen); *b)* Tacitus Annaleséből több részlet. — Hor. epist. II. 3. magánolvasmányul volt kitűzve. — Könyvnélkül néhány óda.

Írásbeli dolgozatok: Fordítások latinról magyarra és magyarról latinra.

Kézikönyvek: Cserép József: Horatius válogatott költeményei; Boros Gábor: Szemelvények Cicero bölcseleti műveiből; Gyomlay Gyula: Szemelvények P. Cornelius Tacitus történeti műveiből.

d) Görög nyelv.

V. osztály.

Vezető tanár: *dr. Cserép József.* Gyakorló tanár: *dr. Asztalos Lajos.* Heti óraszám: 5. Összes óraszám: 143.

Olvasmány: A forgalomban levő vagy egyébként ismeretes görög szók eredeti alakjain az írás és olvasás begyakorlása. Homeros Odysseia-jából az I. 1—205. és V. 1—191. nyelvtanilag is feldolgozva. Könyvnélkül: I. 1—143., V. 1—20., 55—90.

Nyelvtan: Az olvasmány alapján a görög hang- és alaktan.

Írásbeli dolgozatok: A szöveggel kapcsolatban álló gyakorlatok: magyarról görögre fordított mondatok. Házi feladatok (40).

Kézikönyvek: Csengeri Odysseia-kiadása. Cserép: Homerosi görög nyelvtan.

VI. osztály.

Vezető tanár: *dr. Vértesy Dezső.* Gyakorló tanár: *dr. Orsovai Fülöp.* Heti óraszám: 5. Összes óraszám: 144.

Olvasmány: Homeros Odysseiájából folytatólag a VI—XXIV. énekekből, a kézikönyv közölte szemelvények szerint (cursorius olvasással és tartalmi ismertetéssel összekötve) összesen 1000 vers, nyelvtanilag is feldolgozva. Az eposz tartalmi összefoglalása; a homerosi világ kulturájának ismertetése. Herodotos művéből: Xerxes és Demaratos. Thermopylaei csata.

Nyelvtan: Az igék alakjainak képzése; az igék osztályozása; a nyelvtani ismeretek kiegészítése.

Írásbeli dolgozatok: Magyar szöveg fordítása görögre és görög (homerosi) szöveg fordítása magyarra.

Kézikönyvek: Homeros Odysseiájának Csengeri János-féle kiadása és a hozzávaló jegyzetek. Cserép József: Homerosi görög nyelvtan. Geréb József: Görög prózai szemelvények.

VII. osztály.

Előadó tanár: *dr. Vértesy Dezső.* Heti óraszám: 5. Összes óraszám: 140.

Olvasmány: *Költői:* Homeros: Ilias I—XXIV. ének. A kézikönyv közölte szemelvények szerint (cursorius olvasással és tartalmi ismertetéssel összekötve), összesen 2000 vers nyelvtanilag is feldolgozva. Tartalmi összefoglalás és a homerosi kultura ismertetése. — *Prózai:* Xenophon Apomnemoneumatáiból: A politikai pálya kellékei. Sokrates hatása az ifjúságra. A Sokrates előtti görög bölcselet. Sokrates tanítása és egyénisége.

Írásbeli dolgozatok: Görög szöveg fordítása magyarra.
Kézikönyv: Csengeri: Homeros Iliasa bő szemelvényekben és a hozzávaló jegyzetek. Geréb József: Görög prózai szemelvények Herodotos, Xenophon és Platon irataiból.

VIII. osztály.

Előadó tanár: *dr. Pruzsinszky János.* Heti óraszám: 4. Összes óraszám: 102.
Olvasmány: *a)* Költői: Sophokles *Antigone*-ja a kardalok kivételével. *b)* Prózai: Szemelvények Platon Apologiájából és Kritonjából.
Írásbeli dolgozatok: Fordítás görögről magyarra.
Kézikönyvek: Csengeri János: Sophokles Antigoneja. — Geréb József: Görög prózai szemelvények.

e) Görög-pótló tárgyak.

V. osztály.

A) **Irodalmi olvasmányok.** Előadó tanár: *dr. Szabó Dezső.* Heti óraszám: 3. Összesen: 87.
Olvasmány: a) *A görög irodalomból:* Válogatott részletek Homeros Odysseiájából és Iliasából (tartalmi kapcsolatokkal), különös tekintettel a szereplő személyek tetteiben és beszédeiben nyilatkozó lélektani jelenségekre s ezek okaira; a homerosi kor világnézetére, erkölcsi felfogására, gondolat- és érzelemvilágára vonatkozó adatok összeállítása, végül a homerosi kérdés ismertetése. Válogatott fejezetek Herodotos történeti munkájából (perzsa, egyiptomi és skytha szokások, a görög-perzsa háborúk stb.), tekintettel a nomád életmódra s Herodotos történetírói felfogására. — b) *A magyar irodalomból:* Költői olvasmányok: Tinódi Buda veszéséről s Terek Bálint fogságáról, válogatott részletek Gyöngyösi Kemény Jánosából és Arany János Buda halála című eposzából, különös tekintettel a leírás, szerkesztés, jellemzés és költői előadás fejlődésére, a párhuzamos görög-magyar költői részek összehasonlításával. Történeti olvasmányok: válogatott fejezetek Heltai, Kemény J., Bethlen M., Cserei M. és Apor P. munkáiból, a régi magyar életmód és szokások, másrészt a történeti előadás fejlődésének feltüntetésével. Egy iskolai és egy házi dolgozat.
Kézikönyvek: Homeros Odysseiája és Iliasa Gyomlay és Csengeri fordításában. Válogatott olvasmányok Herodotosból, ford. Geréb. — Badics: Magyar irodalmi olvasókönyv. I. kötet.
B) **A görögpótló szabadkézi rajz** ebben az évben szünetelt.

VI. osztály.

A) **Irodalmi olvasmányok:** Előadó tanár az első félévben: *dr. Badics Ferenc*, a második félévben: *Bielek Dezső*. Heti óraszám: 3. Összesen: 85.

Olvasmány: Az I. félévben: a görög lírai költészet fejlődésének ismertetése szemelvényes fordításokból; a politikai és társadalmi élet átalakulása kapcsán az egyéni és közérzés megnyilatkozásának költői formái. — A klasszikus versformák meghonosodása a magyar irodalomban; szemelvények a klasszikus költői iskola műveiből, hatásuk a nemzeti szellem s a magyar költői nyelv és verselés fejlődésére. — A II. félévben: a görög dráma eredete, a Dionysos-kultuszhoz való viszonya és főbb irodalmi képviselői; a görög színház és színjátéki szokások ismertetése. Olvasmányok: Aischylos *Leláncolt Prometheusa*; Sophokles *Oedipus király*, *Oedipus Kolonosban* és *Antigone* c. drámája; Euripides *Iphigeneia Aulisban* c. drámája.

Kézikönyvek: Badics Ferenc: Irodalmi Olvasókönyv. II. k. Sophokles drámái Csiky Gergely fordításában. Aischylos Prometheusa Zilahi Károly fordításában; Euripides drámája Radó Antal fordításában.

B) **A görögpótló rajz** ebben az évben szünetelt.

VII. osztály.

A) **Irodalmi olvasmányok:** Előadó tanár: *dr. Szabó Dezső*. Heti óra: 3. Összesen: 88.

Olvasmány: a) *A görög irodalomból:* Részletek Thukydides történelmi művének I., II., VI. és VII. könyvéből; kapcsolatosan a görög attikai próza megalakulása, Thukydides élete, pragmatikus módszere és művészete. Demosthenes művei közül az olynthosi beszédek és a koszorúról tartott beszéd. b) *A magyar irodalomból;* részletek Virág Benedek Magyar Századaiból; Horváth Mihály, A pragmatica sanctio története; Szalay László: Néposztályok Szt.-István idejében; Teleky József gróf: A vaskapúi diadal és Hunyadi János jellemzése. Jászay Pál: Magyarország napjai a mohácsi vész után. Kölcseynek a magyar nyelv ügyében tartott beszéde, valamint Széchenyinek a szólásszabadságról és Kossuthnak az országgyűlési teendőkről tartott beszéde.

Kézikönyvek: Szilasi: Szemelvények Thukydidesből; Földi: Demosthenes válogatott beszédei és Badics: Magyar irodalmi olvasókönyv III.

B) **A görögpótló rajz** ebben az évben szünetelt.

VIII. osztály.

A) **Irodalmi olvasmányok:** Előadó tanár: *dr. Vértesy Dezső.* Heti óraszám: 2. Összesen: 61.

Olvasmány: Platon: Sokrates védőbeszéde; Kriton; részletek a Politeiából és a Phaidon gondolatmenete. Részletek Aristoteles Ethikájából. A görög filozófia fejlődése Aristotelesig. A görög művészet fejlődésének áttekintése: a kiválóbb emlékek ismertetése.

Kézikönyvek: Alexander-Gyomlay-Péterfi: Platon és Aristoteles. Zsámboki: A görög művészet kiválóbb alkotásainak ismertetése.

B) **A görögpótló rajz** ebben az évben szünetelt.

f) Német nyelv.

III. osztály.

Előadó tanár: az első félévben *dr. Pruzsinszky János,* a második félévben *Bielek Dezső.* Heti óraszám: 4. Összes óraszám: 111.

Olvasmány: *a)* 40 olvasmány (próza és költemény) az Olvasókönyvből. Könyvnélkül: Sturm: Gott grüsse dich. Goethe: Die Frösche. Claudius: Der Esel. Hoffmann von Fallersleben: Die Sonne sank. Spiellust im Frühling. Uhland: Die Kapelle. *b)* Közmondások és szállóigék. *c)* Magánszorgalomból megtanult költemények szavalása.

Nyelvtan: Kiejtés és helyesírás. Az olvasmánnyal kapcsolatban az alaktanból: coniugatio és declinatio; a mondattanból: a szórend elemei. — Tárgyi szócsoportok. — Beszédgyakorlatok az olvasmány és a tárgyi szócsoportok kapcsán; a tanítás nagyrészt német nyelven folyt.

Írásbeli dolgozatok: Az olvasmánnyal kapcsolatos mondatok fordítása magyarról németre; dolgozatok a helyesírás begyakorlására és a nyelvtani ismeretek biztosítására.

Kézikönyv: Timár Pál: Német nyelv- és olvasókönyv I. rész.

IV. osztály.

Vezető tanár: *dr. Fest Sándor.* Gyakorló tanár: *dr. Schwartz Elemér.* Heti óraszám: 3. Összes óraszám: 95.

Olvasmány: *a)* Uhland: Die Einkehr. Siegfrieds Schwert. Der gute Kamerad. Rückert: Die sechs Wörtchen (Első- és utolsó versszak). Barbarossa. Heine: Die Grenadiere. Lorelei. Körner: Gebet während der Schlacht. Goethe: Die wandelnde Glocke. *b)* Herder: Aus Tirol. Wolff: Siegfried. Klee: Walter und Hildegunde.

Witzschel: Die heilige Elisabeth von Ungarn. Tschudi: Graf Rudolf von Habsburg. Grimm: Der Rattenfänger von Hameln. Frau Holla und der getreue Eckart.

Nyelvtan: Az alaktan kiegészítése. A mondattan elemei.

Irásbeli dolgozatok: Az olvasmányok tartalmának feldolgozása kisebb mondatokban. Dolgozatok a nyelvtani ismeretek biztosítására.

Kézikönyvek: Timár Pál: Német nyelv- és olvasókönyv I.

V. osztály.

Előadó tanár: *dr. Fest Sándor.* Heti óraszám: 3. Összes óraszám: 90.

Olvasmány: *a)* Lenau: Die drei Zigeuner. Goethe: Der Sänger. Der König von Thule. Der Fischer. Schiller: Der Ring des Polykrates. Platen: Das Grab im Busento. Scheffel: Normannenlied. — *b)* Die Nibelungensage. Der grimme Hagen. Aus der Götter- und Heldenwelt.

Nyelvtan: A nyelvtani ismeretek kiegészítése.

Irásbeli gyakorlatok: Az olvasmánnyal kapcsolatos szöveg fordítása magyarról németre; olvasmányok tartalma és magyarázatok reprodukciója németül.

Kézikönyvek: Heinrich: Német balladák. Timár: Német olvasókönyv II. Timár: Rendszeres német nyelvtan.

VI. osztály.

Előadó tanár: *dr. Fest Sándor.* Heti óraszám: 3. Összes óraszám: 92.

Olvasmány: *a)* Schiller: Der Alpenjäger. Der Graf von Habsburg. Der Taucher. Der Kampf mit dem Drachen. Néhány kisebb dal Goethetől, Heinetől. Herder: Der Cid. *b)* Die Sagen von den Schweizer Befreiungskriegen. Tierfabeln (szemelvények). Meier Helmbrecht. Die Schildbürger.

Nyelvtan: A mondattan kiegészítése (a dolgozatjavítás kapcsán).

Irásbeli dolgozatok: Az olvasmányok tartalmának feldolgozása. Fordítások magyarról németre.

Kézikönyvek: Heinrich G. Német balladák I. Heinrich G. Német tan- és olvasókönyv III. Timár P. Német olvasókönyv II. Herder: Cid (magy. Hoffmann). Timár P. Rendszeres német nyelvtan.

VII. osztály.

Előadó tanár: *dr. Geréb József.* Heti óraszám: 3. Összes óraszám: 84.

Olvasmány: Schiller: Der Graf von Habsburg. Der Kampf mit dem Drachen. Der Taucher. Der Handschuh. — Goethe: Der Sänger, Der Fischer, Erlkönig, Der Zauberlehrling. Ballade. — Schiller: Wilhelm Tell. — Goethe: Dichtung und Wahrheit (szemelvények). — Goethe: Hermann und Dorothea.

Irásbeli gyakorlatok: Az olvasmánnyal kapcsolatos szöveg fordítása magyarról németre; olvasmányok és magyarázatok összefoglaló reprodukciója németül.

Kézikönyvek: Heinrich: Német balladák. Goethe: Dichtung und Wahrheit (magy. Tiber). Goethe: Hermann und Dorothea (magy. Weber).

VIII. osztály.

Előadó tanár: *dr. Fest Sándor.* Heti óraszám: 3. Összes óraszám: 76.

Képek a XVIII. és XIX. század irodalmának történetéből.

Olvasmány: Goethe: Heidenröslein. Iphigenie auf Tauris. Epilog zu Schillers Glocke. Grenzen der Menschheit. Das Göttliche. Szemelvények a «Dichtung und Wahrheit»-ból. — Lessing: Die Parabel von den drei Ringen. — Schiller: Der Spaziergang. Das Lied von der Glocke. Néhány költemény a romantikusokból.

Irásbeli dolgozatok: Szabad dolgozatok kapcsolatban az olvasmánnyal. Fordítás magyarról németre.

Kézikönyvek: Heinrich G. Német balladák. Heinrich G. Német tan- és olvasókönyv, III. és IV. kötet. Goethe: Iphigenie auf Tauris (magy. Maywald). Goethe: Dichtung und Wahrheit (magy. Tiber).

g) Történelem.

III. osztály.

Előadó tanár: *Ujházy László.* Heti óraszám: 3. Összes óraszám: 94.

Magyarország története a magyarok bejövetele előtt. A magyarok eredete, őshazája és költözései. A honfoglalás és a kalandozások. A kereszténység és a királyság megalapítása. Szt. István intézményeinek bomlása és a hűbéri alapon való szervezkedés. Magyarország mint Kelet-Európa nagyhatalmassága. Küzdelem a törökök ellen és az ország hanyatlása 1526-ig. Az ország alkotmánya és intézményei, fejlődésük folytonos szemmeltartásával.

Kézikönyv: Ujházy: A magyar nemzet történelme. I. Mika: Történelmi Olvasókönyv. I.

IV. osztály.

Vezető tanár: *Ujházy László.* Gyakorló tanár: *dr. Schuy Gilbert.* Heti óraszám 3. Összes óraszám: 94.

Magyarország története a mohácsi vésztől 1867-ig. Magyarország politikai földrajza. Ausztria. Magyarország és Ausztria közjogi viszonya.

Kézikönyv: Ujházy: A magyar nemzet történelme. II. k. Mika: Történelmi Olvasókönyv. II.

V. osztály.

Vezető tanár: *Ujházy László.* Gyakorló tanárok: *dr. Hajnal István* és *dr. Vilner Ferencz.* Heti óraszám 3. Összes óraszám: 93.

Egyetemes történelem: Az ó-kor története.

A keleti népek kulturális és politikai történelmének ismertetése után a görögök őstörténelmének, műveltségük, állami és gazdasági életük általános fejlődésének tárgyalása. Az ion és dór államalakulás sajátos vonásai. Athén vezető szerepe a görögök kulturális életében és szabadságharcaiban. A hegemoniáért lefolyt küzdelmek és hatásuk a görög nemzeti élet megromlására. A makedon uralom és a hellenizmus.

A rómaiak történelméből Itália őstörténelme, a római királyság állami és vallási intézményeivel. A köztársasági Róma belső élete s a rendek küzdelmei, figyelemmel a görög analogiákra és a jogfejlődésre. Róma külső politikája és világuralmának megalapítása. A politikai, szociális és gazdasági ellentétekből származó polgárháborúk. A köztársaság bukása és a császárság megalapítása. A császárság történelme a népvándorlásig.

Kézikönyv: Ujházy, Egyetemes történelem I. Mika, Történelmi Olvasókönyv III.

VI. osztály.

Előadó tanár: *dr. Szabó Dezső.* Heti óraszám: 3. Összes óraszám: 87.

A középkor története és az újkor történetéből: A reformáció és az ellenreformáció kora 1648-ig. Főszempont volt az állami, társadalmi és gazdasági élet fejlődésének megismerése.

Kézikönyv: Ujházy, Egyetemes történelem. II. Mika, Történelmi olvasókönyv. IV.

VII. osztály.

Vezető tanár: *dr. Szabó Dezső.* Gyakorló tanár: *Buday Károly.* Heti óraszám: 3. Összes óraszám: 97.

Az új-kor története 1648-tól napjainkig.

Kézikönyv: Ujházy: Egyetemes történelem III. Mika: Történelmi olvasókönyv V.

VIII. osztály.

Előadó tanár: *dr. Szabó Dezső.* Heti óraszám: 3. Összes óraszám: 84.

A magyarok története a történeti élet kezdeteitől hazánkban a kiegyezésig. Főszempont volt, az események biztos áttekintésén kívül, a nyugati és a keleti befolyások találkozása hazánkban és az állami élet fejlődése e hatások alatt.

Kézikönyv: Ujházy, Magyarország oknyomozó története; Mika: Történelmi olvasókönyv VI.

h) Földrajz.

I. osztály.

Előadó tanár: *Ujházy László.* Gyakorló tanár: *dr. Schuy Gilbert.* Heti óraszám: 3. Összes óraszám: 92.

Térkép-olvasás. Magyarország földrajza részletesen, különös tekintettel hegy- és vízrajzára.

Kézikönyv: Jákó-Ujházy: Földrajz I. Kogutowicz: Középiskolai földrajzi atlasz.

II. osztály.

Előadó tanár: *Ujházy László.* Heti óraszám: 3. Összes óraszám: 93.

Ausztria részletes tárgyalása után Európa többi országai. Ázsia és Afrika általános ismertetése.

Kézikönyv: Jákó-Ujházy: Ó-Világ. Kogutowicz: Középiskolai földrajzi atlasz.

III. osztály.

Vezető tanár: *Pályi Sándor.* Gyakorló tanár: *dr. Vilner Ferenc.* Heti óraszám: 2. Összes óraszám: 74.

Földrajz: Amerika és Ausztrália földrajza, továbbá a sarkvidékek, különös tekintettel a fölfedezésekre.

Math. és fizikai földrajz: A föld mint égitest. A föld forgása és keringése. A nap. A hold. A nap- és holdfogyatkozás. A bolygók. Az állócsillagok. Az üstökösök. A meteorok. A Föld felszine. Világrészek és világtengerek. A szárazföld vízszintes és függőleges tagosultsága. A szárazföld vizei. A tenger. A víz munkája. A légkör, a levegő tulajdonságai. Csapadékok. A víz körútja. Vulkánosság.

Kézikönyvek: Jákó-Ujházy: Az Új-Világ földrajza. Balog Mór: A physikai és mathematikai földrajz alapismeretei.

i) Természetrajz és vegytan.

I. osztály.

Előadó tanár: *dr. Pályi Sándor.* Heti óraszám: 2. Összes óraszám: 65.

Növény- és állattan. A virágos növények gyűjtése és konzerválása. Hazai és külföldi gyümölcsök. Virág (beporzás), gyümölcs és termés. A termések csoportosítása. A szüret. Must, törköly és seprő. Aratás, hordás, cséplés. A liszt és a kenyér. Házi emlős állatok. A közönségesebb fenyők. Az ember lakása közelében, a mezőn és az erdőn élő nevezetesebb emlős vadállatok. Nehány tavasszal virító egy- és kétszikű vadnövény. A nevezetesebb gabonafélék: búza, rozs, árpa, zab, kukorica. A nevezetesebb hüvelyes vetemények és takarmánynövények. A tanúlt növények leírása és rajzolása. A növények szervei az összefoglalás kapcsán.

Tankönyv: dr. Szterényi Hugó: Természetrajz I.

II. osztály.

Előadó tanár: *dr. Pályi Sándor.* Heti óraszám: 2. Összes óraszám: 63.

Növény- és állattan. A virágos növények gyűjtése és konzerválása. Nehány ősszel virító vadnövény. Majmok, tengeri emlősök, erszényes emlősök. A ház körül, a mezőn, az erdőben és a vizeken élő madarak. Csúszó-mászó állatok. Kétéltűek. Halak. Puhatestű állatok. Rovarok (bogarak, lepkék, hártyásszárnyúak, egyenesszárnyúak, recésszárnyúak, kétszárnyúak). Pókok. Százlábúak. Rákok. Férgek. Gyümölcsfák. Erdei fák és bokrok. Konyhakerti, takarmány- és egyéb gazdasági növények. A tanúlt növények leírása és rajzolása. Az összefoglalás alkalmával a növényi és állati életműködések áttekintése.

Tankönyv: dr. Szterényi Hugó: Természetrajz II.

IV. osztály.

Vezető tanár: *dr. Pályi Sándor.* Gyakorló tanárok: *dr. Paál Árpád.* Heti óraszám: 3. Összes óraszám: 88.

Természetrajz. Egyes növények leírása útján a növény szerveinek és a szervek életműködésének ismertetése. A növény testét felépítő anyagok megbeszéléséből kiindulva a növénytan tanításához szükséges chemiai ismeretek tárgyalása. A természetes rendszert követve, egyes növényalakok leírásával a növényi szervezet kialakulásának ismertetése és ez ismertetés kapcsán növénybonctani áttekintés. Az élettanból a növényi élet legfőbb megnyilvánulásai.

Kézikönyv: dr. Szterényi Hugó: Növénytan.

V. osztály.

Előadó tanár: *Pályi Sándor.* Heti óraszám: 3. Összes óraszám: 86.

Állattan. Az élet jelenségei. A növényi és állati élet jelenségeiben mutatkozó különbségek és ennek alapján az élőlények csoportosítása a növények és állatok világára. Egysejtű állatokon az életjelenségek beható megfigyelése, egyes jellemző alakok leírása útján. A természetes rendszert követve, a soksejtű állatok állatköreinek ismertetése, egyes tipikus alakok leírása útján. A gerinces állatok és az ember szervezete behatóbban.

Tankönyv: dr. Szterényi Hugó: Állattan.

VI. osztály.

Vezető tanár: *Pályi Sándor.* Gyakorló tanár: *Geduly Olivér,* Heti óraszám: 3. Összes óraszám: 86.

Ásványtan és vegytan. Kémiai előismeretek. Nevezetesebb fémek és nem — fémek. Oxidáció és redukció. Hidrogénium, oxigénium és nitrogénium. A szén. A szén oxidjai. A kén. A kén oxidjai. Kénessav és kénsav. Hidrogéniumszulfid és karboniumdiszulfid. A foszfor. A foszfor oxidjai. A halogén elemek: khlór, jód, bróm és fluor. Nátrium, kálium, lithium, kálcium, magnézium és e fémek oxidjai. Szilicium. Aluminium. Az ammoniagáz. A nevezetesebb lúgok: nátrium-, kálium-, lithium-, kálcium-, ammoniumhidroxid. Az ammoniumkhlorid. A nevezetesebb haloid- és oxisavak: sósav, kénsav, kénessav, salétromsav, salétromossav, foszforsav, foszforossav, szénsav. Haloid- és oxisók; normális só, savanyú só, lúgos só, kettős só. A hat (harminckét) kristályrendszer részletes tárgyalása. A terméselemek mint ásványok. A nevezetesebb fémek és nem-fémek szulfidjai, mint ásványok.

A nevezetesebb fémek oxidjai, mint ásványok. Nehány fém khloridja és fluoridja, mint ásvány. Az aluminium oxidjai, mint ásványok. A nevezetesebb haloid- és oxisavaknak különböző fémekkel alkotott haloid- és oxisói (khloridok, szulfátok, szulfitok, nitrátok, nitritek, foszfátok, foszfitok, karbonátok). Az ásványsók tüzetes tárgyalása. Kvarc és opál. Különböző szilikát ásványok. Üveg- és porcellángyártás.

A nevezetesebb organikus vegyületek. A föld és az universzum szférái: piro-, litho-, organo-, hidro-, aëro-, asztroszféra. A levegő, víz és tűz geologiai munkája. A kőzetek felosztása és a nevezetesebb kőzetek. A vulkanizmus és a vele rokon tünemények rövid ismertetése.

A geologiai őskor és kőzetei. A geologiai elsőkor, másodkor, harmadkor és negyedkor üledékes és eruptív kőzetei és nevezetesebb állat- és növénykövületei. A geologiai jelenkor.

Tankönyv: dr. Szterényi Hugó: Ásványtan és chemia.

j) Természettan.

VII. osztály.

Vezető tanár: *Szijártó Miklós.* Gyakorló tanárok: *Fábián Béla* és *Császár Elemér.* Heti óraszám 4. Összes óraszám 125.

Az egyenletes mozgás s a szabad esés. Kisérletek az Atwood-féle ejtőgéppel. A sebesség s a gyorsulás mérése. A mozgás első törvénye. A tömeg és a sűrűség. A mozgás második törvénye: az erő és a súly mérése. A mozgás harmadik törvénye: az erőparallelogramm; a lejtő s a ferde hajítás. Az egyenletes körmozgás, a rezgő mozgás; szögsebesség, centripetális gyorsulás. A tömegközéppont. A testek forgása; szöggyorsulás. Az inga. A szabad esés gyorsulásának mérése. A munka, energia, effektus, tehetetlenségi nyomaték. A szilárd testek sztatikája; a deformáció. A folyékony és légnemű testek mechanikája. A hullámmozgás. Hangmagasság, hangszerek. Fényvisszaverődés, fénytörés. Színszóródás. Spektroszkóp.

Kézikönyv: Szijártó: Fizika. I. rész.

VIII. osztály.

Előadó tanár: *Szijártó Miklós.* Heti óraszám: 4. Összes óraszám: 115.

A thermométer, a térfogatváltozás, a fajmeleg, a halmazállapot változása. A meleg terjedése, a munka és a meleg, gőzgépek. Az anyag szerkezetére, a melegre s a fényre vonatkozó hypothesisek. A mágnesség. Coulomb törvénye. Az elektroszta-

tika alapjelenségei, a potencial, a kapacitás, a sürítők. Ohm törvénye, az áram különböző hatásai. Elektromagnetizmus és indukcio. Elektromos rezgések. Drótnélküli táviró. Tesla-féle áramok. Kosmographia.

Kézikönyv: Szijártó, Fizika. II. r., 2. kiadás.

k) Mennyiségtan.

I. osztály.

Előadó tanár: *Juvancz Iréneusz.* Heti óraszám: 4. Összes óraszám: 88.

Tárgykör: Budapest és az ország egyszerűbb statisztikai viszonyai. Tér- és súlymértékek. Időszámítás.

Formális anyag: Alapműveletek egész és tizedes számokkal.

Kézikönyv: Arany-Szijártó-Dietz, Számtan.

II. osztály.

Vezető tanár: *Jeanplong Győző.* Heti óraszám: 4. Összes óraszám: 94.

Tárgykör: A gazda leltára, gazdasági gépek. A gabonanemüek és a széna beszáradása. Három fordulós gazdálkodás: takarmány, gabona és kapás növények termelése. A szükséges gazdasági munkák és a művelési költségek. Magyarország gazdasági statisztikájának egyszerűbb adatai.

Formális anyag: Műveletek törtszámokkal. Egyenes és fordított arányosság. Ezeknek grafikus ábrázolása. Hármasszabály. Százalékszámítás. Korlátolt pontosságú szorzás és osztás.

Kézikönyv: Arany-Szijártó-Dietz: Számtan.

III. osztály.

Előadó tanár: Febr. végéig *Selényi Pál,* utóbb *Ujj Gyula.* Heti óraszám: 3. Összes óraszám: 84.

Tárgykör: Tőke gyümölcsöztetése: kölcsönadás, takarékpénztárba tevés, kötvények s részvények vásárlása útján. Az értékpapirok jövedelmezőségének megítélése. Kötvények, részvények, váltók tőzsdei forgalma. A hazai és fontosabb külföldi érmék.

Formális anyag: Százalékszámítás. Kamatszámítás (kamatok tőkésítése). Discont. Aranyra és ezüstre vonatkozó számításmódok.

Kézikönyv: Arany-Szijártó-Dietz: Számtan.

IV. osztály.

Előadó tanár: 1915 febr. végéig *Selényi Pál*, utóbb *Ujj Gyula*. Heti óraszám: 3. Összes óraszám: 94.

Egyszerű grafikonok készítése. Algebrai kifejezések ábrázolása. A négy alapművelet pozitív egész, tört és negatív számokkal. Elsőfokú egyenletek egy ismeretlennel. Arányok és viszonyok.

Kézikönyv: Arany-Szijártó, Algebra.

V. osztály.

Előadó tanár: *Szijártó Miklós*. Heti óraszám: 3. Összes óraszám: 89.

a) Algebra: Az elsőfokú egy ismeretlenes egyenletek megoldásával kapcsolatban a mult évi anyag áttekintése. Egyenletek több ismeretlennel. Négyzetgyök és köbgyök.

b) Geometria: A rajzoló geometriában tanultak összefüggő áttekintése: a háromszög, négyszög és sokszög fontosabb tulajdonságai. Szerkesztések. Egybevágóság. Hasonlóság.

Kézikönyvek: Arany-Szijártó: Algebra, Wagner: Geometria.

VI. osztály.

Vezető tanár: első félévben *dr. Beke Manó*, a második félévben *Juvancz Iréneusz*. Gyakorló tanár: *Császár Elemér*. Heti óraszám: 3. Összes óraszám: 81.

Két- és többismeretlenű egyenletrendszer. Másodfokú egyenlet. Köbgyökvonás. Negativ- és törtkitevős hatvány. Logarithmus. A háromszög nevezetes pontjai. Szabályos húr- és érintő sokszög, továbbá a kör kerülete és területe. Középponti és kerületi szög. Szögmérés. Szögfüggvények. Derékszögű háromszög megoldása. Sinustétel és alkalmazása.

Kézikönyvek: Arany-Szijártó: Algebra, Wagner: Geometria.

VII. osztály.

Előadó tanár: *Rados Ignác*. Heti óraszám 3. Összes óraszám: 93.

a) Algebra: A hatvány fogalmának általánosítása. A logarithmus. A logarithmus görbe ábrázolása, a logar-léc használata. Geometriai sor. Kamatos-kamat és járadékszámítás. Államkölcsönök. Jelzálogkölcsönök.

b) Geometria: A síkbeli trigonometria részletesen. A trigonometriai függvények ábrázolása.

Kézikönyvek: Arany-Szijártó: Algebra, Wagner: Geometria.

VIII. osztály.

Előadó tanár: *Szijártó Miklós.* Heti óraszám: 2. Összes óraszám: 64.

A gömb és részeinek köbtartalma. A kapcsolástan elemei. Newton binomiális tantétele. — A mathematika főbb pontjainak áttekintése.

Kézikönyvek: Arany-Szijártó: Algebra. Wagner: Geometria.

l) Rajzoló geometria.

I. osztály.

Előadó tanár: *Juvancz Iréneusz.* Heti óraszám: 3. Összes óraszám: 80.

a) A síkidomok: háromszög, négyszög, sokszög és kör elemezése (egyenes, szög, szögmérés) és tulajdonságai; kerületük és területük mérése.

b) A tárgyalt elemek, síkidomok és a belőlük alakított egyszerű díszítmények rajzolása.

Kézikönyv: Szuppán-Szirtes: Planimetriai alaktan.

II. osztály.

Előadó tanár: *Jeanplong Győző.* Heti óraszám: 3. Összes óraszám: 68.

a) A kocka, hasáb, gúla, henger, kúp szemléltetése és elemezése (élek, lapok, élszög, lapszög, testszög), síkmetszetei, felszine és térfogata. Az egyszerűbb testeknek hálózatukból való előállítása.

b) A tárgyalt testek hálózatának és axonometrikus képének rajzolása.

Kézikönyv: Szuppán-Szirtes: Stereometriai alaktan.

III. osztály.

Előadó tanár: 1915 febr. végéig *Dr. Selényi Pál,* utóbb *Ujj Gyula.* Heti óraszám: 2. Összes óraszám: 52.

Tárgykör: A síkidomok ábrázolása méreteik szerint. Földmérési eszközök megismertetése. A helyszínrajzolás megbeszélése. Területek felmérése és rajzolása.

Formális anyag: Síkidomok congruentiája, hasonlósága. Síkidomok szerkesztésére vonatkozó geometriai tételek.

Kézikönyv: Fodor-Wagner: Constructiv planimetria.

IV. osztály.

Előadó tanár: márc. végéig *Selényi Pál*, azontúl *Ujj Gyula*. Heti óraszám: 2. Összes óraszám: 52.

a) A körre vonatkozó szerkesztések, érintők, két kör viszonya. Az ellipsis, parabola és hyperbola főbb tulajdonságai és szerkesztése.

b) Szabadkézi rajz. Kézügyesítő gyakorlatok színes ceruzával: kör, ellipsis-alakú, majd szögletes zárt formák vázolása. Magyar díszítő elemek rajzolása és színezése kapcsolatban a fő- és mellékszínek megismertetésével. Ecsettel rajzolt elemek és azokból egyszerű alakítások. Díszítő betűk rajzolása.

Kézikönyv: Fodor-Wagner: Constructiv planimetria.

m) Filozófiai propædeutika.

VIII. osztály.

Előadó tanár: *dr. Staud János.* Heti óraszám: 3. Összes óraszám: 90.

Bevezetésül: A gimnáziumi tanulmányok csoportosítása és a filozófiai propædeutika szerepe a tanulmányok végén. A filozófia fogalma, feladata és felosztása.

Psychologia: A testi és lelki jelenségek egybevetése. A lelki jelenségek csoportosítása. Az érzetek; a psychophysika elemei. A képzetek. Associatio és reproductio. Gondolkodás és beszéd. Az érzelmek és osztályozásuk. Indulat és szenvedély. Szükség és vágy. Ösztön. A mozgások. Akarat és cselekedet. Az akarat szabadságának kérdése. Álom és alvás. Lelki betegségek. Tömegpsychologiai jelenségek.

Logika: Ítélet. Fogalom. Következtetés. A logikai módszerek tana vázlatban.

Kézikönyv: Dr. Kornis Gyula: A pszichológia és logika elemei középiskolák számára.

* * *

A **Szépírás** és a **Rendkívüli tárgyak** ebben az iskolai évben szüneteltek.

A M. KIR. TANÁRKÉPZŐ-INTÉZETI

GYAKORLÓ-FŐGIMNÁZIUM TANULÓINAK NÉVSORA

az 1914—1915. iskolai évben.

A rövidítés magyarázata: ö. d. = ösztöndíjas.

I. osztály.

	Baracs János	1905. márc.	16.	Budapest, izr.
	Dezsényi Ferenc	1904. nov.	7.	Budapest, izr.
	Déry György	1904. júl.	2.	Budapest, izr.
	Dominich Vilmos (ö. d.)	1904. jún.	11.	Losoncz (Nógrádm.), r. k.
5	*Ervin Pál*	1904. aug.	8.	Budapest, izr.
	Geréb István	1905. márc.	15.	Rákospalota (Pestm.), izr.
	Govrik Tivadar	1904. jún.	28.	Tót-Aradác, r. kath.
	Hajdú János	1904. szept.	19.	Budapest, izr.
	Heim Ernő	1904. jún.	29.	Budapest, r. kath.
10	*Hlavács Kornél*	1905. febr.	4.	Győr (Győr m.) ág. ev.
	Hönich Miklós	1905. júl.	1.	Budapest, izr.
	Jármay Géza	1904. márc.	23.	Budapest, ág. ev.
	Kasselik László	1904. jan.	1.	Budapest, r. kath.
	Kirchner Sándor	1904. jún.	30.	Pozsony, r. kath.
15	*Kramer Andor*	1904. dec.	2.	Budapest, izr.
	Kultsár Miklós	1904. szept.	22.	Budapest, r. kath.
	Ledofsky István	1905. jan.	25.	Budapest, izr.
	Lossonczy Tamás	1904. aug.	12.	Budapest, ref.
	Major Ottó	1904. febr.	17.	Budapest, izr.
20	*Mayer György*	1905. márc.	23.	Budapest, izr.
	Nagy Jenő	1905. aug.	16.	Budapest, izr.
	Nékám Sándor (kor-eng.)	1905. okt.	10.	Budapest, r. kath.
	Rosenberg Gábor	1904. jún.	8.	Budapest, izr.
	Rózsahegyi László	1904. júl.	5.	Budapest, r. kath.
25	*Schranz Dénes*	1904. júl.	10.	Budapest, r. kath.
	Siklóssy István	1904. júl.	22.	Budapest, r. kath.
	Simon Ferenc	1904. máj.	27.	Bicske (Fehér m.), izr.
	Stern József	1904. aug.	29.	Budapest, izr.
	Szádeczky-Kardoss Jenő	1904. okt.	23.	Andrásfalva, ref.
30	*Téglás Sándor*	1905. ápr.	9.	Budapest, ref.

Tömöry Miklós	1904. júl.	9.	Budapest, r. kath.
Tuzson János	1903. szept.	8.	Selmeczbánya, ref.
Vas Lajos	1904. nov.	29.	Budapest, izr.
Gr. Zichy Dezső	1904. máj.	25.	Tészak, r. kath.
Zimnic Károly	1904. jún.	23.	Freistadt (Szilézia), ág. ev.
Zsilinszky Antal	1905. jan.	3.	Budapest, ág. ev.

Magántanuló:

Gara István	1904. jún.	7.	Budapest, izr.

II. osztály.

Aujeszky László	1903. aug.	23.	Budapest, r. kath.
Beck Lajos	1904. jan.	13.	Budapest, ág. ev.
Bikár Iván	1903. márc.	29.	Zombor, gör. kel.
Br. Brandenstein Gyula	1904. márc.	22.	Budapest, r. kath.
Braun Pál	1903. szept.	28.	Budapest, r. kath.
Dáni Szabolcs	1903. okt.	29.	Budapest, r. kath.
Elek Szilárd Pál	1903. máj.	8.	Budapest, izr.
Fleischl Gyula	1904. márc.	3.	Budapest, izr.
Frankl Ervin	1903. okt.	27.	Budapest, izr.
Fürst Andor	1903. júl.	6.	Balmazujváros izr.
Genthon István	1903. aug.	18.	Budapest, r. kath.
Glósz Lajos	1903. máj.	11.	Budapest, r. kath.
Groák Gyula	1903. okt.	6.	Budapest, izr.
Grűn György	1903. febr.	3.	Budapest, izr.
Hajdufy Károly	1903. febr.	19.	Szabadka, r. kath.
Halászy István	1903. dec.	6.	Budapest, ág. ev.
Illos Endre	1902. dec.	31.	Budapest, r. kath.
Kaiser Emil	1903. júl.	6.	Ságodbekeháza, izr.
Klug Nándor	1903. máj.	29.	Budapest, ág. ev.
Kunos Pál	1902. jún.	8.	Budapest, izr.
Marton Endre	1904. jan.	26.	Budapest, izr.
Medveczky Zsigmond (ö. d.)	1903. aug.	2.	Arad, ág. ev.
Milch György	1903. nov.	5.	Budapest, izr.
Péchy László	1902. dec.	21.	Budapest, r. kath.
Rudan Pál	1903. jún.	10.	Budapest, r. kath.
Schmidl Ernő	1904. márc.	13.	Budapest, r. kath.
Streitman Jenő	1903. jún.	3.	Jászberény, r. kath.
Szinyei Merse Lajos	1903. júl.	15.	Szinye, r. kath.
Szirmai Zsolt	1903. júl.	25.	Budapest, r. kath.
Szomjas György	1903. szept.	24.	Budapest, r. kath.
Szomjas Lajos	1902. szept.	7.	Budapest, r. kath.

Szőke Zoltán (ö. d.)	1903. dec.	29.	Nagyvárad, r. kath.
Szűcs Miklós	1903. okt.	18.	Budapest, izr.
Vas György	1903. ápr.	3.	Budapest, izr.

Magántanuló:

Vermes Géza	1903. máj.	19.	Budapest, izr.

III. osztály.

Beér Bertalan	1902. márc.	1.	Budapest, izr.
Beifeld György	1902. ápr.	11.	Budapest, izr.
Boros Ernő	1903. jan.	17.	Budapest, ág. ev.
Csécsi-Nagy Miklós	1902. febr.	9.	Budapest, ref.
Dezsényi Pál	1903. ápr.	8.	Budapest, izr.
Dick Endre	1902. aug.	15.	Budapest, izr.
Dörschug Tibor	1902. ápr.	14.	Budapest, r. kath.
Erdey Tibor	1902. okt.	27.	Budapest, r. kath.
Fuchs Pál	1902. nov.	2.	Budapest, izr.
Gazdy Tibor	1902. okt.	16.	Budapest, r. kath.
Gál Endre	1902. jún.	10.	Budapest, izr.
Ivády Sándor	1903. máj.	1.	Budapest, r. kath.
Jablonkay Géza	1902. okt.	28.	Budapest, r. kath.
Jankovich Lajos	1901. márc.	29.	Budapest, r. kath.
Jellinek Henrik Gedeon	1902. ápr.	17.	Budapest, izr.
Lukáts Tibor	1902. jan.	17.	Budapest, r. kath.
Malonyai Dezső Tamás	1902. okt.	25.	Budapest, r. kath.
Marinovich László	1902. szept.	7.	Csömör (Pestm.), r. kath.
Marton György	1902. júl.	28.	Budapest, izr.
Nánássy Ferenc	1902. jún.	6.	Budapest, r. kath.
Pályi István	1902. júl.	4.	Budapest, r. kath.
Pályi Sándor	1902. febr.	12.	Budapest, r. kath.
Ritoók Zsigmond	1901. dec.	9.	Budapest, ref.
Rudnay Guidó	1902. dec.	12.	Budapest, izr.
Sándor Miklós	1902. okt.	17.	Budapest, izr.
Sándor Tibor	1902. máj.	27.	Budapest, unitárius.
Schranz András	1902. szept.	4.	Budapest, r. kath.
Sebestyén György	1903. aug.	17.	Budapest, izr.
Siklóssy József	1902. okt.	27.	Budapest, r. kath.
Somogyi-Tóth József	1901. ápr.	13.	Kecskemét, ref.
Stamberger Bódog	1902. okt.	15.	Kassa, izr.
Szádeczky-Kardoss László	1902. máj.	20.	Liptó-Andrásfalu, ref.
Sztrókay László	1902. máj.	27.	Budapest, ág. ev.
Takács Ervin	1902. júl.	2.	Budapest, r. kath.
Vass László	1902. okt.	28.	Budapest, r. kath.
Wolfinger Andor	1902. dec.	25.	Budapest, izr.

Magántanulók:

Gara György	1902. szept.	10.	Budapest, izr.
Br. Kohner György	1903. ápr.	29.	Budapest, izr.
Br. Korányi László	1902. okt.	13.	Budapest, r. kath.

Kilépett:

Erdély Sándor	1902. dec.	5.	Budapest, r. kath.

IV. osztály.

Ascher László	1901. márc.	23.	Budapest, r. kath.
Baumgarten Edgar	1901. máj.	13.	Budapest, izr.
Bikár Sztanoje	1901. szept.	5.	Zombor, g. kel.
Br. Brandenstein Béla	1901. márc.	17.	Budapest, r. kath.
Bujanovics Gyula	1902. jan.	13.	Uszfalva r. kath.
Darányi György	1901. okt.	6.	Budapest, ref.
Fábri József	1901. dec.	6.	Budapest, r. kath.
Gaszner Tibor	1901. júl.	17.	Budapest, r. kath.
Göllner Miklós	1901. febr.	21.	Budapest, ág. ev.
Gyérey Zoltán	1901. dec.	5.	Budapest, r. kath.
Hattyasy Dezső	1901. jún.	15.	Budapest, r. kath.
Hedry Árpád	1901. ápr.	1.	Budapest, r. kath.
Heinrich Gábor	1901. máj.	31.	Budapest, r. kath.
Ignotus-Veigelsberg Pál	1901. júl.	1.	Budapest, izr.
Kopics Imre	1901. okt.	15.	Budapest, r. kath.
Kovács József	1901. szept.	14.	Budapest, r. kath.
Kövess István	1901. decz.	17.	Budapest, r. kath.
Lederer Andor	1901. okt.	24.	Budapest, izr.
Lónyay Ferenc	1900. okt.	31.	Budapest, ref.
Lukachich Aladár	1901. dec.	1.	Budapest, r. kath.
Major Ervin	1901. jan.	26.	Budapest, izr.
Mészáros Károly (ö. d.)	1900. nov.	3.	Budapest, r. kath.
Neményi Albert	1901. okt.	12.	Budapest, izr.
Pál István	1902. ápr.	11.	Máramarossziget, r. kath.
Popper György	1901. nov.	2.	Budapest, izr.
Ráskai László	1901. aug.	27.	Budapest, izr.
Riesz György	1901. szept.	24.	Budapest, izr.
Sándor György	1901. máj.	11.	Budapest, izr.
Steffanits Pál (ö. d.)	1901. ápr.	28.	Budapest, r. kath.
Székely Andor	1901. dec.	3.	Budapest, izr.
Sziklás Endre	1901. nov.	5.	Budapest, izr.
Szinyei Merse György	1901. máj.	15.	Budapest, r. kath.
Takácsy Szilárd	1901. dec.	5.	Tövisegyházpuszta, r. k.
Tóthvárady-Asbóth Miklós	1902. márc.	6.	Budapest, r. kath.

35	*Varjassy József*	1901. nov.	21.	Budapest, r. kath.
	Wolfner László	1901. márc.	16.	Budapest, izr.
	Zemplényi László	1901. jún.	8.	Bia (Pestm.) r. kath.

V. osztály.

	Altai Kornél	1901. márc.	27.	Budapest, izr.
	Altstädter László	1900. okt.	23.	Budapest, izr.
	Badics József	1900. febr.	20.	Budapest, r. kath.
	Baracs Sándor	1900. nov.	17.	Budapest, izr.
5	*Bede Loránt*	1900. jan.	27.	Pécs, unit.
	Bikár Vazul (ö. d.)	1900. jún.	10.	Zombor, gör. kel.
	Corzan-Avendano Béla	1900. máj.	19.	Budapest, r. kath.
	Csiky János	1900. nov.	8.	Budapest, r. kath.
	Dezsényi Gyula	1900. okt.	9.	Budapest, izr.
10	*Farkas Róbert*	1900. ápr.	25.	Budapest, unit.
	Gothárd Zsigmond	1900. okt.	9.	Budapest, unit.
	Groák Béla	1901. aug.	23.	Budapest, izr.
	Jankovich István	1899. dec.	19.	Budapest, r. kath.
	Jármai Sándor	1900. márc.	29.	Budapest, izr.
15	*Kallós László*	1900. márc.	5.	Budapest, izr.
	Kármán László	1900. ápr.	6.	Budapest, izr.
	Br. Kohner István	1900. aug.	7.	Budapest, izr.
	Kozma Jenő	1900. júl.	10.	Rákoscsaba, ág. ev.
	Kúnos István	1901. márc.	9.	Budapest, izr.
20	*Lipthay Imre*	1900. nov.	10.	Budapest, r. kath.
	Lossonczy Antal	1900. júl.	24.	Budapest, ref.
	Madarász Gyula	1900. febr.	8.	Budapest, r. kath.
	Malonyay István	1900. máj.	19.	Budapest, r. kath.
	Marinovich Marcel (ö. d.)	1900. nov.	23.	Budapest, r. kath.
25	*Meller Vilmos*	1899. szept.	9.	Budapest, izr.
	Neumann István	1900. jún.	16.	Budapest, izr.
	Pályi Gyula	1900. márc.	10.	Trencsén, r. kath.
	Pischinger Tibor	1900. jún.	1.	Budapest, r. kath.
	Pulszky Géza	1900. jún.	13.	Zsebefalva, ág. ev.
30	*Reiner Ede*	1900. máj.	12.	Kispest, r. kath.
	Rihmer László	1900. febr.	8.	Budapest, r. kath.
	Rubinek Tibor	1900. okt.	2.	Budapest, r. kath.
	Rudan László	1900. jan.	20.	Budapest, r. kath.
	Seligmann György	1900. júl.	31.	Budapest, izr.
35	*Sõpkéz Sándor*	1900. ápr.	26.	Budapest, r. kath.
	Strasser Béla	1901. febr.	28.	Budapest, izr.
	Szilasi Jenő (ö. d.)	1900. márc.	6.	Budapest, izr.
	Tarjányi Akos	1900. máj.	30.	Budapest, ref.
	Tarjányi Ernő	1899. ápr.	21.	Budapest, ref.

40	*Tóthvárady-Asbóth András*	1900. nov.	19.	Budapest, r. kath.
	Török Sándor	1900. dec.	13.	Budapest, izr.
	Vészi Gábor	1900. máj.	6.	Budapest, izr.
	Vörösváry Ákos	1900. máj.	13.	Budapest, r. kath.

Magántanulók:

Hedry László (l. VI. oszt.)	1898. okt.	5.	Budapest, r. kath.
Schay Géza	1900. máj.	26.	Bécs, ág. ev.

Kilépett:

Benedek László	1900. aug.	2.	Debrecen, ref.
Geist Gáspár (beirt magánt.)	1900. júl.	31.	Budapest, r. kath.
Szabó Ferenc	1900. nov.	19.	Budapest, r. kath.

VI. osztály.

	Bolváry-Zahn Ferenc	1899. dec.	10.	Budapest, r. kath.
	Czakó István	1899. máj.	17.	Budapest, r. kath.
	Fried Richárd	1898. nov.	30.	Trencsén, izr.
	Grauer Miksa Pál	1899. jún.	20.	Budapest, izr.
5	*Hajdufy Bertalan*	1899. aug.	15.	Szabadka, r. kath.
	Halászy Tibor	1899. máj.	26.	Budapest, ág. ev.
	Hatvany Géza	1899. dec.	25.	Budapest, ref.
	Hecht Olivér	1899. júl.	16.	Budapest, izr.
	Hedry László	1898. okt.	5.	Budapest, r. kath.
10	*Hevesi Ödön*	1900. jún.	14.	Budapest, r. kath.
	Horváth Attila	1899. jan.	27.	Budapest, r. kath.
	Hunké Lajos	1899. aug.	18.	Budapest, r. kath.
	Ivády Gábor	1899. nov.	10.	Budapest, r. kath.
	Juhász Andor	1899. aug.	1.	Budapest, izr.
15	*Kapy Rezső*	1899. jún.	28.	Budapest, r. kath.
	Kirchner József	1899. dec.	17.	Budapest, r. kath.
	Komor János	1900. febr.	3.	Budapest, izr.
	Lukachich Sándor	1900. jan.	7.	Budapest, r. kath.
	Makay Miklós	1899. júl.	30.	Budapest, r. kath.
20	*Pajor Ferenc*	1899. okt.	16.	Budapest, izr.
	Br. Pongrácz Tasziló	1899. febr.	1.	Budapest, r. kath.
	Pulszky Imre	1898. febr.	27.	Budapest, ág. ev.
	Rácz László (ö. d.)	1900. febr.	16.	Bécs, r. kath.
	Rózsavölgyi László	1900. jan.	12.	Budapest, izr.
25	*Sándor Zoltán*	1900. márc.	1.	Medgyes, unit.
	Sárkány Jenő	1899. szept.	22.	Budapest, ág. ev.
	Siklóssy Pál	1899. júl.	16.	Budapest, r. kath.

	Simon Gábor	1899. dec.	21.	Budapest, izr.
	Stamberger Imre	1899. jún.	19.	Kassa, izr.
30	*Szászy István*	1899. dec.	1.	Budapest, ref.
	Szilasi Imre	1900. jan.	12.	Budapest, izr.
	Sztrókay Pál	1899. szept.	12.	Budapest, ág. ev.
	Temesváry Miklós	1899. aug.	4.	Budapest, izr.
	Torkos Ferenc	1899. nov.	7.	Budapest, ág. ev.
35	*Tuzson Ferenc*	1899. júl.	29.	Vihnyepeszerény, ref.
	Vörösváry Zoltán	1899. ápr.	2.	Budapest, r. kath.
	Wolfner András	1898. dec.	22.	Budapest, izr.

Magántanuló:

Gróf Hadik Endre (l. VII. o.)	1899. febr.	2.	Budapest, r. kath.
Szirmai Olivér	1899. okt.	22.	Budapest, izr.

VII. osztály.

	Barca József	1898. márc.	2.	Budapest, r. kath.
	Becsky Ödön	1898. jún.	13.	Budapest, r. kath.
	Bede Ödön	1898. máj.	4.	Pécs, unit.
	Belatiny Iván	1898. máj.	22.	Budapest, r. kath.
5	*Berczik Sándor*	1898. márc.	26.	Budapest, r. kath.
	Bricht László	1898. máj.	27.	Budapest, izr.
	Erőss Arisztid	1898. jún.	20.	Budapest, ref.
	Gál László (ö. d.)	1898. júl.	25.	Nagyabony, izr.
	Galster László	1898. febr.	8.	Budapest, r. kath.
10	*Göllner Lajos*	1898. szept.	24.	Budapest, ág. ev.
	Heinrich Tibor	1898. nov.	3.	Budapest, r. kath.
	Henrich Jenő	1899. ápr.	5.	Petrozsény, ág. ev.
	Kelemen Endre	1899. febr.	7.	Kistapolcsány, izr.
	Br. Korányi Sándor	1899. márc.	19.	Budapest, r. kath.
15	*Küszler István*	1898. máj.	13.	Budapest, izr.
	Lipthay László	1898. jún.	16.	Budapest, r. kath.
	Magyary-Kossa István	1898. okt.	21.	Budapest, ref.
	Mandl Félix	1898. dec.	16.	Bécs, izr.
	Marsovszky Endre	1898. ápr.	15.	Csabdi, r. kath.
20	*Pacher Béla* (ö. d.)	1898. júl.	30.	Budapest, r. kath.
	Pályi Gyula (ö. d.)	1898. ápr.	6.	Budapest, r. kath.
	Publik Andor	1898. márc.	5.	Szabadka, r. kath.
	Radnai György	1898. máj.	20.	Budapest, izr.
	Ranschburg Endre	1898. aug.	22.	Budapest, izr.
25	*Rottmann Jenő*	1898. júl.	27.	Budapest, r. kath.
	Sándor Jenő	1898. szept.	8.	Meggyes, unit.
	Stromszky Dénes	1899. febr.	8.	Budapest, ág. ev.

Szabó Sándor	1899. febr.	17.	Budapest, r. kath.
Szilágyi Kálmán	1899. febr.	24.	Budapest, izr.
Szomjas József	1898. jún.	14.	Budapest, r. kath.
Torma Domokos	1898. febr.	16.	Budapest, r. kath.
Tóth Elemér	1898. júl.	25.	Dunaharaszti, ref.
Zsedényi Gábor	1898. febr.	26.	Budapest, ág. ev.

Magántanulók:

Bukovinszky Péter	1899. febr.	2.	Budapest, ág. ev.
Gróf Hadik Endre	1899. febr.	19.	Budapest, r. kath.

VIII. osztály.

Barok László	1898. febr.	12.	Erzsébetfalva, izr.
Békássy László	1897. júl.	10.	Felcsút, r. kath.
Berecz László	1897. jún.	28.	Szentes, r. kath.
Bolváry Zahn Géza	1897. dec.	26.	Budapest, r. kath.
Bugarszky Sándor	1895. szept.	11.	Budapest, g. kath.
Dvořák József	1897. dec.	30.	Budapest, r. kath.
Fischer Béla	1897. febr.	15.	Budapest, izr.
Fock Aladár	1897. dec.	10.	Budapest, r. kath.
Gold István	1897. szept.	10.	Budapest, izr.
Grósz József	1897. ápr.	12.	Budapest, izr.
Hatvany László (ö. d.)	1897. aug.	5.	Budapest, ref.
Hegyessy László	1897. júl.	19.	Budapest, r. kath.
Herz György	1898. febr.	28.	Budapest, izr.
Horváth Boldizsár	1897. aug.	30.	Budapest, r. kath.
Horváth Loránt (ö. d.)	1897. márc.	15.	Budapest, r. kath.
Jalsoviczky Béla	1897. okt.	31.	Budapest, ág. ev.
Br. Jeszenszky Tibor	1896. dec.	8.	Budapest, r. kath.
Neményi István	1897. júl.	11.	Budapest, izr.
Orbán György	1897. ápr.	14.	Puszta-Gellér, r. kath.
Rácz Andor	1897. ápr.	26.	Szekszárd (Tolna vm.), izr.
Rottmann Elemér	1897. júl.	11.	Budapest, r. kath.
Rudó István	1897. szept.	25.	Budapest, izr.
Salacz Pál	1897. szept.	14.	Szarvas, r. kath.
Schwarz Miklós	1897. ápr.	4.	Budapest, izr.
Simon József	1898. jan.	8.	Budapest, izr.
Streitman András	1897. szept.	16.	Jászberény, r. kath.
Szabó László	1897. febr.	18.	Budapest, r. kath.
Várady Károly	1897. jan.	6.	Budapest, ref.

STATISZTIKAI KIMUTATÁSOK.

I. A tanulók számának alakulása az iskolai év folyamán.

	Részletezés	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	Összesen
		osztályban								
Nyilvános tanuló	az iskolai év folyamán fölvétetett	36	35	38	37	46	37	34	28	291
	« « « « magántanuló lett	—	1	1	—	1	—	1	—	4
	« « « « önként kimaradt	—		1	—	2	—	—	—	3
	« « « « kizáratott	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	« « « « meghalt	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	az osztályvizsgálatról elmaradt	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	osztályvizsgálatot tett	36	34	36	37	43	37	33	28	284
Magántanuló	felvétetett	1	—	2	—	2	2	1	—	8
	osztályvizsgálatot tett	1	1	3	—	2	2	2	—	11

II. A felvett nyilv. tanulók megbetegedései.

Megbetegedések száma	nem fertőző, könnyű	106	128	102	142	197	149	79	109	1012
	« « súlyos (6 napnál tovább tartó)	6	10	7	19	11	12	—	5	70
	fertőző (járványos)	8	2	—	2	—	—	4	1	17

III. A tanulók megoszlása kor szerint.

Az osztályvizsgát tett nyilv. és magántanulók száma	1905-ben született	10	—	—	—	—	—	—	—	10
	1904 « «	26	5	—	—	—	—	—	—	31
	1903 « «	1	26	4	—	—	—	—	—	31
	1902 « «	—	4	17	3	—	—	—	—	24
	1901 « «	—	—	18	32	4	—	—	—	54
	1900 « «	—	—	—	2	38	7	—	—	47
	1899 « «	—	—	—	—	2	28	8	—	38
	1898 « «	—	—	—	—	1	4	27	3	35
	1897 « «	—	—	—	—	—	—	—	23	23
	1896 « «	—	—	—	—	—	—	—	1	1
	1895 « «	—	—	—	—	—	—	—	1	1
	1894 « «									
	1893 « «									
	1892 « «									
	1891 « «									
	Az osztályvizsgát tett nyilvános és magántanulók összes létszáma	37	35	39	37	45	39	35	28	295

IV. A tanulók megoszlása honosság és a szülők (v. gyámok) állandó lakóhelye szerint.

	Részletezés	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	Összesen
		osztályban								
Az osztályvizsgálatot tett nyilvános és magántanulók	összes száma	37	35	39	37	45	39	35	28	295
	Ezek közül magyar honos volt:									
	1. magyarországi illetőségű	36	35	39	37	44	39	35	28	293
	2. horvát-szlavonországi illetőségű	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	boszniai illetőségű	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	külföldi honos volt	1	—	—	—	1	—	—	—	2
	száma, akiknek szülője (v. gyámja) állandóan Budapesten lakott	34	35	38	36	43	38	35	26	285

V. Az osztályvizsgálatot tett nyilv. és magántanulók megoszlása törvényhatóságonként szülőik (v. gyámjuk) magyarországi állandó lakóhelye szerint.

Magyar anyaország	Vármegyék:									
	Csongrád	—	—	—	—	1	—	—	—	1
	Fejér	—	—	—	—	—	—	—	1	1
	Győr	—	—	—	—	—	1	—	—	1
	Pest-Pilis-Solt-Kiskún	2	—	1	1	—	—	—	1	5
	a) Vármegyék együtt	2	—	1	1	1	1	—	2	8
	b) Városok: Budapest	34	35	38	36	43	38	35	26	285
Vármegyék és városok együtt		36	35	39	37	44	39	35	28	293

VI. Az osztályvizsgálatot tett nyilvános és magántanulók megoszlása szülőik (v. gyámjuk) foglalkozása (társadalmi állása) szerint.

A szülők (v. gyámok) közül	Részletezés	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	Összesen
		osztályban								
	nagybirtokos, nagybérlő (1000 kat. holdon felül)	3	3	3	3	3	3	2	—	20
	középbirtokos és bérlő (100—1000 kat. holddal)	—	1	—	—	—	—	1	3	5
	kisbirtokos, kisbérlő (100 kat. holdon alul)	—	—	1	—	—	—	—	—	1
	egyéb őstermelő (feles, majoros, kertész, halász)	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	gazdasági tisztviselő	—	—	—	1	1	—	—	—	2
	egyéb gazdasági segédszemély (földműves, napszámos, gazdasági cseléd)	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	nagyiparos, bánya-nagyvállalkozó	1	2	1	2	1	2	3	—	12
	kisiparos, bánya-kisvállalkozó	—	—	—	—	—	1	—	—	1
	ipari v. bányászati tisztviselő	2	—	1	—	2	—	2	—	7
	egyéb ipari v. bányászati segédszemély (előmunkás, segéd, munkás stb.)	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	nagykereskedő, nagyvállalkozó	3	2	1	3	2	4	1	2	18
	kiskereskedő, kisvállalkozó	1	—	—	—	—	—	—	—	1
	kereskedelmi v. közlekedési tisztviselő	5	1	5	2	3	2	1	2	21
	egyéb keresk. v. közl. segédszemély (altiszt, segéd, szolga)	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	köztisztviselő (a papok, tanárok és tanítók kivételével)	4	7	8	8	8	7	8	1	51
	pap, tanár, tanító	4	5	4	3	4	4	6	4	34
	másféle értelmiségi (orvos, ügyvéd, közjegyző, gyógyszerész, orsz. képv. stb.) ilyeneknél alkalmazott segéd, irnok stb.	10	8	13	10	14	6	7	15	83
	közhivatalban alkalmazott vagy másféle értelmiségi altiszt vagy szolga	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	katonatiszt (honvédtiszt, csendőrtiszt)	2	2	—	2	3	3	2	—	14
	katonaaltiszt (honvédaltiszt, csendőraltiszt)	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	tőkés, járadékos, háztulajdonos	—	—	—	1	—	—	—	—	1
	nyugdíjas tisztviselő, vagy az értelm. körébe számítható egyéb nyugdíjas	—	1	1	1	1	3	—	—	7
	magánzó vagy eltartásos	2	3	1	1	3	4	2	1	17
	egyéb és ismeretlen foglalkozású	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	árvaházi, szeretetházi tanulók	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	Összesen:	37	35	39	37	45	39	35	28	295

VII. Az osztályvizsgálatot tett nyilv. és magántanulók megoszlása vallás szerint.

	Részletezés	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	Összesen
		osztályban								
Az osztályvizsgálatot tett tanulók	összes száma	37	35	39	37	45	39	35	28	295
	Latin szertartású róm.kath. vallású volt	12	17	17	21	18	17	17	14	133
	Görög « « « « «	—		—	—	—	—	—	1	1
	Református vallású volt	4	—	4	2	3	3	3	2	21
	Ágostai hitv. ev. « «	4	4	2	1	3	5	5	1	25
	Görög keleti « «	—	1	—	1	1	—	—	—	3
	Unitárius « «	—	—	1	—	3	1	2	—	7
	Izraelita « «	17	13	15	12	17	13	8	10	105

VIII. Az osztályvizsgálatot tett nyilv. és magántanulók megoszlása anyanyelv szerint.

Az oszt. vizsg. tett tanulók közül	magyar anyanyelvű volt	36	34	39	36	44	39	35	28	291
	német « «	1	—	—	—	—	—	—	—	1
	szerb « «	—	1	—	1	1	—	—	—	3
	horvát « «	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	nem magyar anyanyelvű volt	1	1	—	1	1	—	—	—	4

IX. Az oszt.-vizsg.-t tett tanulók megoszlása nyelvismeret szerint.

Az osztályvizsg.tett magy. anyanyelvű tanulók közül	csak magyarul tudott	9	6	11	6	8	7	5	8	60
	más nyelven is «	27	28	28	30	36	32	30	20	231
	németül « «	25	28	26	30	36	30	13	19	207
	tótul « «	1	1	1	2	1	2	1	—	9
	oláhul « «		—	—	—	2	—	—	—	2
	szerbül « «	—	—	—	1	—	—	—	—	1
	horvátul « «	1	—	—	—	—	—	—	—	1
	angolul « «	1	1	3	4	4	4	6	4	27
	franciául « «	2	4	9	17	12	13	15	14	86

X. Ismétlők; a görög-pótló tárgyak tanulói; magaviselet és mulasztások.

	Részletezés	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	Összesen
		osztályban								
Az osztályvizsgálatot tett	nyilvános és magántanulók közül:									
	ismétlő volt	1	—	—	—	2	—	—	1	4
	a görög-pótló tárgyakat tanulta	—	—	—	—	32	24	18	19	93
	nyilvános tanulók közül:									
	magaviseletből 1 osztályzatot kapott	28	30	30	32	30	35	30	26	241
	« 2 osztályzatot kapott	8	4	6	5	13	2	3	2	43
	« 3 osztályzatot kapott	—	—	—	—	—		—	—	
	« 4 osztályzatot kapott	—	—	—	—	—		—	—	
	nyilvános tanulók közül:									
	egy órát sem mulasztott	5	2	4	2	3	10	5	3	34
	csak igazoltan «	31	32	32	34	40	27	28	24	248
	igazolatlanul «	—	—	—	1	—	—	—	1	2
	nyilvános tanulók által:									
	igazoltan mulasztott órák száma	1498	1710	1207	2017	1628	1473	1168	1167	11868
	igazolatlanul « « «	—	—	—	1	—	—	—	2	3

XI. Az osztályvizsgálatot tett tanulók általános előmenetele.

	Részletezés	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	Összesen
		osztályban								
A) A nyilv. és magántanulók közül mindenrendes tantárgyból	jeles osztályzatot kapott	6	4	9	7	6	8	4	2	46
	legalább jó « «	17	12	25	13	12	7	12	12	110
	legalább elégséges osztályzatot kapott	13	17	5	17	27	24	19	14	136
	egy tárgyból elégtelen « «	1	—	—	—	—	—	—	—	1
	két « « « «	—	1	—	—	—	—	—	—	1
	több « « « «	—	1	—	—	—	—	—	—	1
		37	35	39	37	45	39	35	28	295

B) **A rendkívüli tantárgyak szüneteltek.**

XII. Az osztályvizsgálatot tett nyilvános és magántanulók osztályzatai:

Tantárgy	I. osztály				II. osztály				III. osztály				IV. osztály				V. osztály				VI. osztály				VII. osztály				VIII. oszt.			
	jeles	jó	elgs.	elgt.	jeles	jó	elégs.	elgt.	jeles	jó	elgs.	elgt.	jeles	jó	elgs.	elgt.	jeles	jó	elgs.	elgt.	jeles	jó	elgs.	elgt.	jeles	jó	elgs.	elgt.	jeles	jó	elgs.	elgt.
Vallástan	18	17	2	—	21	10	4	—	25	14	—	—	19	12	6	—	16	14	15	—	19	11	9	—	18	12	5	—	14	10	4	—
Magyar nyelv	13	18	5	1	11	13	9	2	16	19	4	—	17	18	2	—	14	21	10	—	13	20	6	—	8	15	12	—	5	11	12	—
Latin nyelv	13	18	6	—	10	11	12	2	24	13	2	—	10	20	7	—	9	8	28	—	9	8	22	—	8	18	9	—	3	11	14	—
Görög nyelv	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	8	5	—	—	6	5	4	—	9	5	3	—	5	4	—	—
Görög-pótló irodalom	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	15	12	—	13	11	—	—	5	10	3	—	6	4	9	—
Görög-pótló rajz	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Német nyelv	—	—	—	—	—	—	—	—	23	15	1	—	16	11	10	—	15	14	16	—	14	20	5	—	13	13	9	—	10	11	7	—
Történelem	—	—	—	—	—	—	—	—	12	23	4	—	10	16	11	—	11	17	17	—	9	17	13	—	6	13	16	—	4	13	11	—
Földrajz	6	21	10	—	6	20	8	1	27	11	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Természetrajz	15	19	3	—	13	16	6	—	—	—	—	—	19	17	1	—	14	24	7	—	18	17	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Természettan	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	19	11	5	—	16	6	6	—
Mennyiségtan	17	13	7	—	15	12	7	1	22	16	1	—	19	13	5	—	21	18	6	—	10	18	11	—	12	12	11	—	9	13	6	—
Rajzoló geometria	14	14	9	—	14	9	12	—	26	11	2	—	18	18	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Filozófiai propedeutika	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	10	8	10	—
Szépírás	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Testgyakorlás	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Összesen	37				35				39				37				45				39				35				28			

A rendkivüli tantárgyak szüneteltek.

Észrevétel: A rendes tárgyak közül a szépirás, a görögpótló rajz, a tornázás az egész 1914—1915-iki iskolai év folyamán szünetelt.

ÉRETTSÉGI VIZSGÁLAT A HÁBORÚ ÉVÉBEN.

Az iskolai év elején megtartott javító érettségi vizsgálat *dr. Négyesy László* elnöklete mellett folyt le.

Az idei VIII. osztálynak 28 beiratkozott növendéke volt, kik közül ketten, névszerint *Bugarszky Sándor* és *Br. Jeszenszky Tibor*, minthogy az 1896. és 1895-ben született középiskolai tanulóknak a sikeres katonai szemle után katonai szolgálatra be kellett vonulniok, a Vall. és Közokt. M. 913/1915. eln. sz. a. kiadott rendkívüli felhatalmazás alapján, a szabályszerű elbírálás után már 1915. évi április 8-án keltezett érettségi bizonyítványt kaptak. A bizonyítványok külön miniszteri intézkedés szerint 1915. április 22-én kerültek kiosztásra, mely alkalommal a budapesti középiskolai tanárképző intézet igazgatója: *Dr. Petz Gedeon*, a rendkívüli intézkedés hátterében álló nagy háborúval kapcsolatban, a két fiatal katonát és a tanári vizsgálóbizottság tagjait is mélyen megható beszédet mondott.

A megmaradt 26 növendék *osztályvizsgálatai* 1915. május 10., 11., 12. napjain folytak le és ezeknek sikeres eredménye alapján mind a huszonhat jelölt bocsáttatott az érettségi vizsgálatra. Az *írásbeli* érettségi vizsgálatokat a megszokott sorrendben május hó 25., 26., 27. napjain tartottuk meg. Az egyes tantárgyak tételei voltak:

a) A *magyar* nyelv és irodalom köréből: Balladaköltészetünk fejlődése. Az eredmény volt: 3 jeles, 13 jó, 9 elégséges, 1 elégtelen.

b) A *latin* nyelv és irodalom köréből: Fordítás latinból magyarra — Livius XXV. 13. 1—10. pont: (Cum Hannibal circa Tarentum .... Beneventi mœnia est ingressus). Az eredmény volt: 5 jeles, 11 jó, 10 elégséges.

c) A *mennyiségtan* köréből:

1. Oldjuk meg a következő egyenletrendszert:

$$\text{I.}\quad \frac{5x-4}{8}+2y=\frac{14-2x}{3}+\frac{y-1}{2}+8$$

$$\text{II.}\quad \frac{3x-2y+2}{4}-\frac{5x-4y}{15}=1$$

2. Egy hegyen álló torony csúcsa a völgyből $\varphi_1=28^\circ\ 15'$ magassági szög alatt látszik; ha 230 m-rel közelebb megyünk hozzá $\varphi_2=35^\circ\ 2'$ a magassági szög. Milyen magasan van a

torony csúcsa a völgy fölött? Az eredmény volt: 16 jeles, 8 jó, 2 elégséges.

A *szóbeli* érettségi vizsgálatnak elnöki minőségben való vezetésével a Vallás- és Közoktatásügyi Miniszterium 55,394/V. sz. rendeletével *dr. Wittmann Ferencz* műegyetemi ny. r. tanárt bízta meg, kinek elnöklete és vezetése alatt a vizsgálatokat folyó évi június 4., 5., 7. napjain tartottuk meg. A végleges eredmény szerint a jelöltek közül 4 jelesen érett, 13 jól érett és 9 egyszerűen érett lett; 5 jelölt a *görög* nyelvből tett kiegészítő vizsgát, mind az öt *jeles* eredménnyel.

Az 1914—15. tanévi érettségi vizsgálatok statisztikája.*

Az első ízben tett teljes vizsgálaton nyilvános tanuló:								
Érettségire jelentkezett	Az írásb. dolgozatokat legalább elégséges eredménnyel készítette el	Szóbelire bocsáttatott	Betegsége miatt nem jelent meg a vizsgálaton	A szóbeli vizsgálat alapján				
				jelesen érett	jól érett	érett	javító vizsgálatra utasíttatott	ismétlő vizsgálatra utasíttatott
26	26	26	—	4	13	9	—	—

Az érettségit tett tanulók tovább tanulnak:

I. A tudomány-egyetem				II. A műegyetem				III. Más főiskolákon			IV. Katonai kötelezettségnek tesz eleget	V. Kereső pályára lép
hittani	jogi	orvosi	bölcsészeti	vegyész-mérnöki	építészeti	mérnöki	gépész-mérnöki	mező-gazdasági	kereskedelmi	katonai		
karán				szakosztályán								
—	7	7	1	—	—	3	—	1	4	3	2	—

* Két növendék a 913/1915. eln. sz. r. alapján ápr. havában kapott érettségi bizonyítványt.

AZ INTÉZETI SZERTÁRAK ÉS KÖNYVTÁRAK.

A nagy szertárak és könyvtárak a katonaság beszállásolása és több szertárőrnek bevonulása miatt nem voltak hivatalosan átadhatók és átvehetők; az idei beszerzések, melyek egyébként is csekélyszámúak voltak, a jelen évi Értesítő-ben nem voltak közölhetők. A pótlásról a jövő évi Értesítő fog gondoskodni.

ÖSZTÖNDIJAS, JUTALMAZOTT ÉS TANDÍJMENTES TANULÓK AZ 1914—1915. ISKOLAI ÉVBEN.

I. Az intézetünkhöz kötött ösztöndíj- és jutalomdíj alapítványoknak rendelkezésre álló kamatait az 1914/15. iskolai évben a következők kapták:

a) Az *Egyesült Budapest-fővárosi takarékpénztár* millenniumi alapítványának ösztöndíj-kamatait (200 kor.) az alapító takarékpénztár adományából *Pályi Gyula* VII. oszt. tanuló élvezte. (Az alapító tkpt. 1912. nov. 28-án 1367. sz. alatt kelt végzése.)

b) A *Strauss Antal-féle alapítvány* 100 koronát tevő jutalomdíját a tanári-kar egyhangú jelölése alapján az igazgató *Pacher Béla* VII. o. növendéknek adományozta.

c) A *Brüll Ármin-féle ösztöndíj-alapítvány* kamatait 320 korona összegben a «Pesti izr. hitközség» előljárósága ez idén is *Szilasi Jenő* V. oszt. tanulónak adományozta. (1915. április 24-én 2973. sz. a. kelt végzése.)

d) A *Volf György-féle jutalomdíj-alapítvány* kamataiból 3 db. körmöci aranynak megfelelő 36 kor. összeget a tanári kar a tanárképző-intézet igazgatójának alapszabályszerű jóváhagyásával *Gál László* VII. o. növendéknek adományozott; továbbá az alapítólevél értelmében egy darab körmöci aranyat, illetőleg ennek megfelelő 12 kor. összeget a tanári kar — Törökbálint község iskolaszékének kijelölése alapján — *Weisz István*-nak, az ottani elemi iskola V. oszt. tanulójának adományozott, mint aki társai közt a magyar nyelvben legnagyobb előmenetelt tanusított.

e) A *dr. Kármán Mór nevére tett alapítvány* kamataiból: dr. Kármán Mór, «Pedagogiai dolgozatok» című két kötetes munkáját ebben az iskolai évben nem adtuk ki.

f) A *Dr. Havas Ernő-féle 2400 kor. ösztöndíj-alapítvány* kamatait a tanári testület 108 kor. összegben *Horváth Loránt* VIII. o. növendéknek adományozta.

II. **Külső ösztöndíjat** élvezett, még pedig: *a) Gr. Löwenburg-féle ösztöndíjat* (600 kor.): *Steffanits Pál* IV. o. tanuló. (Ő cs. és ap. kir. Felségének Bécsben 1912. júl. 17-én kelt legkegyelmesebb adományából: Vall. és Közokt. Min. 1912. júl. 30-án kelt 99,452. sz. r.)

b) Kincstári Mária Terézia-féle ösztöndíjat: (240 kor.) *Marinovich Marcel* V. o. tanuló. (M. kir. Pénzügymin. adományából 1912. aug. 14-én 2904. sz. r.)

c) Budai és váci Mária Terézia-féle ösztöndíjat (240 kor.): *Rácz László* VI. o. tanuló. (Vallás- és Közokt. Miniszt. adományából 1914 május 15-én kelt 51941. sz. r.), úgyszintén 1915. évi 21,790 sz. r.-tel 240 koronát *Mészáros Károly* IV. o. növendék; az iskolai év végén érkezett 1915. évi 53,407. sz. r.-tel, a váci Mária Terézia-féle alapítvány terhére, 120 korona tanulmányi segélyt kapott *Horváth Loránt* VIII. o. növendék.

d) Belánszky-féle ösztöndíjat (210 kor.): *Szőke Zoltán* I. oszt. tanuló. (A váczi káptalan 2663/1913. sz. a. kelt adományából, melyet a Vall. és Közokt. Min. 188,175/1913. sz. r. tudomásul vett).

e) Balla Athanáz-féle ösztöndíjat (300 kor.): *Bikár Vazul* V. o. növendék. (Vallás- és Közokt. Miniszt. 1915. évi jan. 29-én kelt 167,814/V. sz. r. a.)

f) Horvát-Szlavonországból származó tanulóknak adandó nevelési kedvezményből (500 kor.): *Dominich Vilmos* I. oszt. növendék. (Horv.-Szlavon. Min. 1914. évi szept. 2-án 360. eln. sz. a. kelt r.)

g) Bésán-féle (200 kor.): *Medveczky Zsigmond* II. oszt. növendék. (Vallás- és Közokt. Miniszt. 1914. évi ápr. 29-én kelt 51,945. sz. r.)

h) Rökk Szilárd-féle segélyalapból tanulmányi segélydijat: (240 kor.) *Hatvany László* VIII. o. növendék. (Igazságügymin. 1909. évi 1433/1. sz. a.)

III. **Jutalomkönyvek.** A *Hadi kölcsön-alap* kamataiból hat növendék részesült egy-egy jutalomkönyv adományában, névszerint: *Dvořák József* és *Rudó István* VIII. o., *Mandl Félix* és *Stromszky Dénes* VII. o., *Juhász Andor* és *Szászy István* VI. o. növendékek, akik Riedl Frigyes: Arany János c. művének egy-egy díszkötésű példányát kapták emlékül és jutalmul.

ADATOK AZ INTÉZET 1914—1915. ÉVI TÖRTÉNETÉHEZ.

A tanügyi kormányzat és iskolánk. A második félév elején, 1915 február 8-án Ő-Excellenciája a Vallás- és Közoktatásügyi Miniszter úr magas látogatásával tisztelte meg iskolánkat, mely alkalommal egész közvetlenül szerzett meggyőződést azokról a rendkívüli nehézségekről, melyekkel e háborús év folyamán, idegen intézet falai között, meg kellett küzdenünk. A miniszter úr minden előzetes bejelentő értesítés nélkül egyedül jelent meg tanári szobánkban és az órarendből megállapította a meglátogatandó osztályokat és tantárgyakat. Meghallgatta a tanítás menetét a VII. osztályban a német nyelvből, az V. osztályban a geometriából, a IV. osztályban a természetrajzból, a VI. osztályban a latin nyelvből és ugyancsak a IV. osztályban a történetből. Ő-Nagyméltósága mindenütt élénk figyelemmel és meleg érdeklődéssel kísérte a növendékek feleleteit.

A m. kir. Tanárképző-intézet igazgatója: *Dr. Petz Gedeon* több izben látogatta meg iskolánkat és hivatali helyiségünket. A karácsony ünnepe előtt tartott és az évet bezáró összefoglalások alkalmával több órában jelent meg, de egyébként is az intézetnek minden ügyét beható érdeklődéssel és nemes tettrekészséggel karolta fel. Ő-Méltóságának főleg azért is tartozunk nagy hálával és köszönettel, hogy az ő fáradozása révén nem egyszer meg tudtuk nyerni Ő-Excellenciájának *báró Eötvös Loránd* úrnak, a Tanárképző-intézet Elnökének, hatékony jóakaratát, akinek köztudomás szerint a magyarországi gyakorlati tanárképzés körül halhatatlan érdemei vannak.

A tanári testület személyi ügyei. A háborús év egész súlyával nehezedett intézetünkre. Annyi jelentékeny változást kellett megérnünk ebben az egy évben, mint máskor évek hosszú során keresztül. Megbontva az időbeli sorrendet, mindenekelőtt meg kell emlékeznünk arról a legfelsőbb királyi kéziratról, mely a

«Budapesti Közlöny»-ben 1914. évi december 25-én megjelent és következőképen hangzik:

Vallás- és Közoktatásügyi magyar miniszterem előterjesztésére *dr. Badics Ferencet*, a budapesti középiskolai tanárképző-intézettel kapcsolatos gyakorló-főgimnázium igazgatóját, főigazgatót, a VI. fizetési osztályban való meghagyása mellett, a Budapest-vidéki tankerület főigazgatójává kineveztem.

Kelt Bécsben, 1914. évi december hó 16-án.

Ferenc József s. k.

Jankovich Béla s. k.

Még aznap délután hivatalos úton is megérkezett a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium 1914 dec. 22-én kelt 168,086/V. ü. o. sz. rendelete, melynek a közvetlenül felettes tanhatóságtól mellékelt kisérő irata méltó elismeréssel nyilatkozott «az értékes és eredményekben gazdag tevékenységről», melyet az intézet volt vezetője «a tanárképzés fontos ügyének javára kifejtett».

A Budapest-vidéki tankerület új főigazgatója, aki az 1914 november 7-én meghalt *dr. Spitkó Lajos* utódja lett, a lehető leggyorsabban igyekezett új hivatalát elfoglalni, amely akkor már közel két hónapon át vezető nélkül állott. Ezért már december 28-án, a délutáni órákban megkezdte az igazgatósági ügyek átadását. Az igazgatósági irodai helyiségnek áttekinthető rendje igen könnyüvé tette a munkát, de maga az intézet, a nagy és értékes szertárak és könyvtárak, főleg a katonaságnak ittléte miatt és nehány szertárőrnek távolléte miatt *nem adattak és nem vétettek át* hivatalosan.

Volt igazgatónk, intézetünknek több mint három lusztrumon át vezetője és főnöke, a rendkívüli helyzetre és viszonyokra való tekintettel azt kívánta, hogy már a karácsonyi szünidő után való első napon, január 4-én, a délutáni órák egyikében búcsúzhasson el növendékeinktől és a tanári testülettől. Csak nagy nehezen sikerült Ő-Nagysága beleegyezését megnyerni arra nézve, hogy két nappal később, január 6-án, Vízkereszt ünnepén, sokkal méltóbb és mindenképen megfelelőbb módon tartsuk meg ezt a nevezetes és mindnyájunkat érintő s megható búcsuzó ünnepet. *Dr. Horváth Cyrill* főreáliskolai igazgató úr előzékeny szivességének köszönhettük, hogy az intézeti épület díszes termében volt főnökünkhöz úgy a tanári testület nevében, mint a tanárjelöltek és az ifjúság részéről mondott nehány mélyen érzett szót intézhettünk. Nem volt

és nem is lehetett ez zajos ünneplés, de nagyon intim és őszinte barátságos szavak hangzottak el minden oldalról. Rendes körülmények között, más időben és intézetünk falai között, sokkal nagyobbszabású és impozáns búcsúztató ünnepet lehetett volna rendeznünk, a nagyszámú szülőknek és az ünnepelt tanférfiú nem csekélyszámú tisztelőinek belevonásával, de az adott viszonyok között és az igen komoly, szinte válságos háborúnak perceiben mindnyájan beértük a szerényebb keretekkel. Egyébként is az intézet vezetésétől megváló igazgatónk, ércnél szilárdabb és továbbtartó, ære perennius, emléket hagyott maga után, mert egész működése és munkássága nyitott könyvként fekszik előttünk azokban a hivatalos írásokban és az igazgatói irodának megszámlálhatlan okmányjellegű aktáiban, a jegyzőkönyvekben és évi Értesítőkben. Mindezek az administrationális dolgok óriási munkaerejét kötötték le és vették igénybe, s örökké fognak tanúskodni *Badics Ferenc* rendkívül pontos és gondos munkásságáról, melyet hivatásában és hivatalában kifejtett. Az új helyzet annyiban is kissé nehéz volt, mert az igazgatói teendőkkel való megbízás egyelőre élőszóval történt meg, úgy, hogy a tanári testületet csak január 15-én lehetett rendes értekezletre összehívni, hogy az új igazgató beköszöntője után foglalkozzék a váratlanúl bekövetkezett és sietős gyorsasággal megoldott üggyel. A tanári testület értekezletén megemlékeztünk mindazon nevezetes eseményekről, melyek Badics Ferenc igazgatósága alatt történtek és végbementek, s elismervén azokat az elévülhetlen érdemeket, melyek az eltávozó igazgató nevéhez és személyéhez fűződnek, az értekezlet mélyen érzett hálaját és köszönetét nyilvánította és foglalta jegyzőkönyvbe, s egyuttal elhatározta a jegyzőkönyvi kivonat átnyújtását azzal a hozzáadással, hogy a háború után várható békés időben gondoskodni fogunk Badics Ferenc főigazgató arcképének megfestéséről és lehetőleg arról is, hogy egy, az ő nevét viselendő alapítványa legyen az intézetnek. A tanári testületnek érdemes tagja, *dr. Császár Elemér*, fölkérésünkre szíves készséggel vállalkozott arra, hogy az ő jártas és szakavatott tollával megrajzolja Badics egyéniségének és munkásságának jellemzését. Az érdekesen megírt méltató tanulmányt ez Értesítő első felében közöltük.

A tanárképző-intézeti gyakorló főgimnázium nagy köszönetével párosított őszinte szerencsekivánatainkat jegyezzük le e helyen is, hogy a működési kört cserélt főigazgató másirányú vezető munkásságával évek hosszú során át változatlan jólétben és egészségben még nagyobb és hatékonyabb sikereket arasson.

A fentebb említett 168,086/V. ü. o. sz. rendelet kapcsán kiadott 1915 január 5-én keltezett 1429/V. ügyosztály sz.

rendelettel a nagyméltóságú Vallás- és Közoktatásügyi Miniszter az igazgatói teendők ideiglenes vezetésével *dr. Pruzsinszky János* intézeti rendes tanárt, középiskolai igazgatót bízta meg.

Intézetünk még a múlt évi nyári szünidő elején értesült arról a nagy kitüntetésről, melyben *Jankovich Béla* magyar királyi miniszter úr sajátkezü rendelkezésével *dr. Waldapfel János* kartársunkat és barátunkat részesítette. Az 1914. évi július 14-én kelt 78,512. sz. rendelettel Waldapfel János az egész 1914—15. évre tartósan szabadságoltatott avégett, hogy egész erejét a folyamatban levő középiskolai reform-munkálatoknak szentelhesse. Azóta lepergett ez a minden időkre emlékezetes nagy iskolai év, melynek folyamán nagy búzgósággal és komolysággal folytak a tárgyalások az Országos Közoktatásügyi Tanács kebelében. A sikeres munkásságnak kitüntető megjutalmazását látjuk Ő-Nagyméltóságának újabb intézkedésében, mely szerint Waldapfel a jövő 1915—16. iskolai évre is tartós szabadságot nyert.

Még az elmult nagy iskolai év megkezdése előtt jelent meg a debreczeni egyetemhez kinevezett új tanárok névsora, amelyben intézetünknek volt rendes tanára: *Dr. Láng Nándor*, mint a classica-philologia tanára foglal helyet. Egy régóta várt, bőségesen kiérdemelt kitüntetés jutott osztályrészül a hazai tudomány egy buzgó és szorgalmas munkásának, aki mint egyetemi magántanár, mint a Philologiai Közlöny volt társszerkesztője s mint az Országos Tanárvizsgáló Bizottságnak tagja sokoldalú és nevezetes munkásságot fejtett ki. Intézetünknek az 1909—10. iskolai év óta volt lelkes tanára, akitől a testület és az ifjúság csak nehezen bírt megválni. Új hivatásában az ő erős és komoly törekvésű egyéniségének bizonyára sikerülni fog jelentékeny hatást gyakorolni és új meg új tanítványokat nevelni gyönyörű szaktanulmányainak. A tanári testület hálája, tisztelete és meleg szerencsekívánatai, valamint a tanulóifjúság szeretete kíséri a körünkből távozó kartársunkat és jó barátunkat díszes és szép méltóságába.

Amiről már az Értesítő első felében fájdalmas érzéssel megemlékeztünk, arra itt, az intézet történeti adatainak közlésében, vissza kell térnünk. *Szabó Péter* rövid egy heti gyengélkedés után elköltözött az élők sorából. Halálának híre, amily váratlanul érkezett, annyira megdöbbentett mindnyájunkat. A tanári testület külön értekezletén adott kifejezést igaz, őszinte gyászának. A halottnak érdemeit jegyzőkönyvbe foglalta és az özvegyhez részvétiratot intézett. Úgy a testület, mint az ifjúság díszes koszorút helyezett a ravatalára. A farkasréti temetőben temettük el szeretett társunkat, akinek egész lényében alapvonása a *religio* volt a szó tágabb értelmében. A temetésen tanügyünk legjobbjai jelentek meg vagy képviseltették magukat.

Egy alkalmi tudosító, a Budapesti Hirlapnak előkelő tollú dolgozó társa, Sebestyén Károly, aki Szabónak Berlinben hallgató kollegája volt, ekkép írt róla az említett lap szept. 26. számában:

«A gyakorló gimnázium épületéről gyászlobogó hirdeti az iskola egy kiváló tanárának, a magyar tudományosság egy szerény, de nagyérdemű és fényes műveltségű munkásának, *Szabó Péter* doktornak halálát. Szabó Péter, Szabó Sámuelnek, a híres kolozsvári református történettudósnak fia, Kolozsváron született 1867-ben. Egyetemi tanulmányait Budapesten, Berlinben és Párisban végezte és matematikai kutatásaival már a külföldön felköltötte mesterei figyelmét. Husz évvel ezelőtt a budapesti felsőbb leányiskolán lett tanár, majd a gyakorló-gimnáziumhoz került. Meleg szive, humánus érzése, a gyermekek iránt való gyöngéd szeretete páratlan népszerűséget szerzett neki az ifjúság körében. Férfias jellemét, nyilt becsületességét, széleskörű tudását megbecsülték társai. Élete utolsó éveiben páratlan buzgalommal foglalkozott a két nagy Bolyainak, Jánosnak és Farkasnak roppant jelentőségű, világraszóló munkásságával. A Magyar Tudományos Akadémia nagy elismeréssel fogadta és a maga égisze alatt közölte a Bolyaiakról szóló tanulmányát. Az érdemes pedagógus halálát őszinte fájdalommal gyászoljuk mindazok, akik a puritán férfit, a jó embert, a lelkes és odaadó tanítómestert ismertük.»

Szabó Péter korai halála igaz nagy vesztesége a magyar tanügynek és a magyar tudománynak. Fakadjon áldás nemes emlékezetéből. Gyászjelentésünk végső szavait idézve búcsúzunk halottunktól: A művészlelkű, tudós tanár emlékét kartársai és tanítványai kegyelettel és szeretettel fogják megőrizni.

Még a volt igazgatónak intézkedésére és fölterjesztésére kaptak megbizást a nagyszámú matematikai órák ellátására: *Rados Ignácz, Jeanplong Győző, Juváncz Iréneusz, Selényi Pál* (134,547/1914. V. sz. r.). A II. félévben, amikor *dr. Beke Manó* egyetemi tanár az I. félévben önként felajánlott heti 3 órájáról kénytelen volt lemondani, Juváncz kapott erre nézve is megbizást, továbbá, Selényi Pál bevonulása után Ujj Gyula okleveles tanár és intézetünk volt tanárjelöltje vette át az órák vezetését. (23,820/1915. V. sz. r.) Fogadják az itt említett bejáró óraadó tanárok az intézet hálás köszönetét.

A nmélt. Vallás- és Közokt. Minisztérium 1915. évi 7510. sz. r.-vel intézetünkhöz szolgálattételre beosztotta *Bielek Dezső* VII. ker. állami főgimn. rendes tanárt, aki intézetünknek egykor jeles jelöltje volt és tanügyi s irodalmi munkásságával kitűnt. Ugyancsak a nmélt. Vallás- és Közokt. Minisztérium 23,654/1915. sz. r.-vel *dr. Császár Elemért* az intézet létszámába a VII. fiz. osztály 3. fokozatába kinevezte, illetőleg áthelyezte, *Kármán Ferenczet*, mint az intézet rendes tanárát

a VII. fiz. osztály 3. fokozatába előléptette. Kormányképviselői tisztet töltöttek be a minisztérium megbízásából *dr. Császár Elemér* a pápai református kollégium érettségi vizsgálatain, *Bielek Dezső* rendes tanár pedig a felsőlövői ág. evang. tanítóképző-intézet képesítő vizsgálatain. Legutóbb f. é. július havában *dr. Császár Elemér* az Országos Tanárvizsgáló-bizottság tagjává neveztetett ki.

Intézetünk jóltevői. Az elmúlt tanév második felében, 1915 február 22-én intézetünk egy jelentékeny alapítvánnyal gazdagodott. Méltóságos *Havas Emil* udvari tanácsos úr, úgy a maga, mint neje *Bartha Etelka* úrnő nevében 2400 korona értékű (B. 230,901. számmal jelzett) törlesztéses járadék-kölcsön értékpapirt adott az intézet igazgatójának, azzal a rendeltetéssel, hogy mint *Dr. Havas Ernő*-féle alapítvány évről-évre 108 kor. jutalomdíjat biztosítson az intézet egy derék és méltó növendékének, akit az igazgató a tanári testülettel együtt arra méltónak tart. Amidőn a nagylelkű adakozóknak e nemes céllal tett alapítványáért őszintén érzett, meleg köszönetet mondunk, úgy mint a múlt években e helyen közöljük a nmélt. Vallás- és Közoktatásügyi minisztériumnak 62,938/1915. sz. VIII. a. ügyosztály rendeletével jóváhagyott *Alapítólevél* szövegét:

Mindenkor hálás érzéssel gondolva a Budapesti Tanárképző-intézeti Gyakorló-főgimnázium tanári testületére, melynek tagjai évek hosszú során át odaadó gondossággal és a hivatás szeretetével teljesítették forrón szeretett, felejthetlen emlékű fiunknak: *dr. Havas Ernőnek* szellemi kiképzését, én és feleségem elhatároztuk, hogy emlékezetét az intézet kebelében egy újabb, az előbbi jutalomkönyv-alapítványtól teljesen független alapítvánnyal megörökítjük. Evégből az intézet jelenlegi igazgatójának: dr. Pruzsinszky János úrnak, aki fiunknak öt éven át volt latin nyelvi tanára, átadtunk egy 2400 (kettőezernégyszáz) korona névértékű 4 ½ százalékkal kamatozó törlesztéses járadék-kölcsön értékpapirt, azzal a kívánsággal, hogy az évről-évre esedékes 108 (száznyolc) koronára rúgó összeget az intézet felsőbb osztályainak egy jóerkölcsű, jellemes, jó tanuló növendéke élvezze, aki szerényebb viszonyok között él.

A részletekre nézve a következőkép rendelkezünk:

1. Az alapítvány mindig dr. Havas Ernő nevét viselje.
2. A kamatok évenként április hó 30-án, fiunknak születése napján osztassanak ki, amikor is néhány szóval megemlékezés történjék a szomorú esetről.
3. Az intézet igazgatójának és a tanári testületnek belátására és bölcsességére bízzuk annak eldöntését, hogy évről-évre melyik növendék kapja meg az alapítványi díjat.

4. Hogy már ebben az 1915. év április 30-án lehessen kiosztani a díjat, az első f. é. március 1-én esedékes félévi szelvény értékéhez: 54 koronához — készpénzben csatolunk ugyancsak 54 koronányi összeget.

Budapesten, 1915 március havában.

Előttünk:

dr. Geréb József, *Havas Etelka,* *Havas Emil,*

dr. Pruzsinszky János.

A világháború évében intézetünk növendékserege is megörökítette emlékét egy szép és örökké igaz érzelmi értékkel bíró alapítvánnyal.

Minden dicsérő hála helyett szóljon maga a hivatali előd öm, nyolc osztályfőnök és tizenhat növendék által aláírt Alapító-levél:

A budapesti m. kir. tanárképző-intézeti gyakorló-főgimnázium tanuló-ifjúsága az 1914/5. tanév alatt hazánk nagy érdekeiért folyó háború költségeihez a maga filléreivel is hozzá akarván járulni, ezt akkép tette, hogy az intézet minden osztályában (I—VIII.) gyüjtést indított s ennek eredményét a m. kir. Pénzügyminisztérium által f. é. nov. 17-én kibocsátott «hadi kölcsön»-járadékba fektetvén, az így szerzett tőkét örök alapítványúl a gyakorló-főgimnáziumnak ajánlja fel.

A gyakorló-főgimnázium igazgatója örömmel látván a tanuló-ifjúság hazafias felbuzdulását és nemesszívű áldozatkészségét, a felajánlott alapítványt az intézet részére elfogadja s az alapító-levél alábbi pontjait — a tanári karral és az ifjúsággal egyetértve — akkép állapítja meg, hogy az alapítvány a történeti nagy-évnek és az ezen év folyamán intézetünkben tanult ifjúságnak egykép maradandó emléke legyen.

A mai napon lezárt gyüjtés eredménye *összesen 1147 kor. 20 fill.* Ezen összegből 1121 kor. 25 fillérért 1150 kor. névértékű hadi kölcsön-járadékra a «Pesti Magyar Kereskedelmi Bank»-nál a jegyzés megtörtént. A fennmaradó 25 kor. 95 fill., valamint az 1150 kor. n. é. járadék kamatainak felhasználása iránt a következő határozat hozatott.

1. Az alapítványi tőke kamatai minden második iskolai év végén adatnak ki, amidőn a két évi tiszta kamatjövedelemből (138 kor.) 100 azaz egyszáz korona mint *jutalomdíj* készpénzben, a fennmaradó 38 kor. pedig jutalomkönyvekben fog kiadatni. Mivel azonban az első jutalom-kiosztás idejéig (az 1915/6. tanév végén) az 1914. nov. 1-től kamatozó kötvények másfél évi

kamat jövedelme csak 102 kor. 50 fill., ehhez csatolandó az addig takarékpénztárban elhelyezendő 25 kor. 95 fillér is, mely a kötvény-vásárlásnál a gyüjtés összegéből fennmaradt.

2. Mind jutalomdíjban mind jutalomkönyvben a m. kir. tanárképző-intézeti gyakorló-főgimnázium jó magaviseletű és szorgalmas tanulói részesülnek, bármelyik osztályba járnak s bármily vallásfelekezethez tartoznak. A jutalomdíj azonban első sorban olyan tanulónak adandó, kinek atyja a most folyó nagy háborúban elesett; ha ilyen tanuló nincs, akkor más apátlan árvának; ha ilyen sincs, akkor bármely más tanulónak, ki a föntebbi feltételeknek megfelel.

3. A jutalomdíj és jutalomkönyvek odaitélésének jogát a gyakorló-főgimnázium tanári testületének javaslata alapján az igazgató gyakorolja; az adományozás azonban megerősítés végett bejelentendő a tanárképző-intézet igazgatójának. A jutalomdíjak és jutalomkönyvek kiadása az iskola évzáró ünnepének keretében történik.

4. A félévi kamatok felhasználásig, valamint a könyvvásárlások alkalmával fennmaradó pénzmaradékok takarékpénztárban kezelendők mindaddig, míg a kamatos-kamatokkal annyira növekednek, hogy belőlük egy újabb állami kötvény vehető, melynek kamatai az első alaptőke 100 koronán felüli kamataival együtt szintén jutalomkönyvek vásárlására fordítandók.

5. Az alapítvány tőkéjét tevő járadékkötvények szelvényeikkel együtt, valamint a takarékpénztári betétkönyvek a gyakorló-főgimnázium mindenkori igazgatójának őrizete alatt lesznek, aki a kamatok felhasználásáról az alapítványok kezelését szabályozó miniszteri rendelet szerint szerkesztendő számadásait minden második évben fölterjeszti a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumhoz.

6. Ezen alapító-levél két egyenlő példányban állíttatott ki s ezek egyike — jóváhagyás után — a Vallás- és Közokt. Minisztérium, másika a m. kir. tanárképző-intézeti gyakorló-főgimnázium levéltárában őriztetik.

Kelt Budapesten, 1914 november 23-án.

(P. H.)

Aláírások:

Minden osztályból két—két tanuló.

Dr. Badics Ferencz és nyolc osztályfőnök.

Természetrajzi gyűjteményünk számára *Kálmán Gusztáv* v. b. t. t., nyug. államtitkár Ő-Excellenciája az «Aranyat vasért» mozgalom megyei bizottsága nevében felajánlott és elküldött egy termés aranyat tartalmazó terméskövet. Hálás köszönettel fogadtuk az adományt és a rólunk való szives megemlékezést.

Bodnár István nyugalmazott állami tanár, aki legutóbb Budapesten, a II. ker. állami főreáliskolának volt rendes tanára, folyó évi március 11-én meghalt és végrendeletében nagyon csinos és eléggé értékes könyvtárát intézetünknek hagyta. Az idő rövidségénél fogva eddigelé csak cédulás-katalógust készíthettünk a könyvállományról, amelyben főleg történeti, földrajzi művek vannak, ezeken kívül pedig egy Pallas-lexikon és a magyar klasszikus írók díszkötéses kiadásai. Néhai Bodnár István 1830-ban született Gölnicbányán és évek hosszú során keresztül élvezte nyugalmát. Az érdekes hagyatékot tanácstermünkben a kézi könyvtárunk mellett fogjuk elhelyezni és mindvégig megfogjuk becsülni, annyival inkább, mert a nagylelkü adományozó a mi intézetünkkel soha semmiféle viszonyban nem állott. Hálánkat is csak egyik bizalmas jóbarátjának, *Vajda Béla* úrnak, a Pesti Hazai Első Takarékpénztár érdemes tisztviselőjének nyilváníthatjuk, aki a végrendelet tartalmáról értesítette az intézet igazgatóját és a könyvtárt két szekrénnyel együtt nekünk juttatta.

Mint a *Gyakorló-főgimnáziumi egyesület* buzgó és lelkes tagja, még a múlt tanév végén közölt kimutatás szerint, kegyeletes célra áldozott elég jelentékeny összeget *dr. Csathó Ernő* kereskedelemügyi m. kir. miniszteri titkár, aki nagy szomorúságunkra f. é. márc. 9-én, hosszas szenvedés után meghalt. Intézetünknek mindvégig egyik legjelesebb növendéke és a magyar közügynek ritka derék munkása volt. Időnek előtte, 41 éves korában esett áldozatúl az emésztő kórnak; halála veszteséget jelent egyesületünknek és a magyar közéletnek. Fájdalmas részvéttel adózunk emlékének.

ÉRTESÍTÉS AZ 1915—1916. ISKOLAI ÉVRE.

Az **iskolai beiratásokat** 1915. szeptember havában folytatjuk, de kizárólag az intézetnek eddigi növendékei számára.

Minden tanuló személyesen tartozik megjelenni, s ha csak lehet, édesatyja vagy anyja személyes jelenlétében történjék a beiratás.

Az V. osztályba lépő növendékek írásbeli nyilatkozatot mutatnak be, melyben atyjuk vagy helyettese kijelenti, hogy **görög nyelvet** tanulnak-e vagy a **görög nyelvet helyettesítő tantárgyakat.**

A Gyakorló-főgimnázium növendékei 10 korona **fölvételi díjon** kívül ifjúsági könyvtárra, évvégi Értesítőre, kirándulásokra stb. 9 kor. 70 fill.-t fizetnek, összesen 19 kor. 70 fill.-t. A rendkívüli tárgyakra nézve külön intézkedés történik a tanév folyamán.

A rendes tandíj egész évre 100 korona, melyből az első félévi részlet legkésőbb december 1-ig, a második félévi legkésőbb május 1-ig fizetendő, még pedig a pósta-takarékpénztárba olyan befizetési (csekk) lapokkal, melyeket a tanulók *Dr. Császár Ernő* tandíjkezelő tanár úrtól kapnak.

A **javító-vizsgálatokat** is szeptember havában tartjuk meg.

Az **új iskolai év ünnepélyes megnyitását,** melyen kizárólag csak a tanári testület és az ifjúság vesz részt, lehetőleg intézetünk tornacsarnokában, **1915 szeptember havának egyik hirlapilag közlendő napján,** reggel nyolc órakor, szándékozunk megtartani.

Másnap reggel nyolc órakor minden tanuló magával hozza fölvételi lapját és a megelőző évi bizonyítványát.

Ha bármi oknál fogva a személyes megjelenés lehetetlen volna, azt a mulasztást, ha csak lehet, előzetesen, de mindenesetre meg kell okolni, mert három napon túl az illető hiányzó és nem jelentkező növendék helyét más tanulóval töltjük be.

Budapest, 1915 július havában.

Az intézet igazgatója.

TARTALOM.

Lap

Őfelsége arcképe

A király a gyermekekhez ... 3

Vér és vas éve 1914—1915, írta Pruzsinszky János ... 6

Iskolánk a háború évében, írta Pruzsinszky János ... 20

Badics Ferenc, írta Császár Elemér ... 28

Szabó Péter, írta Szijártó Miklós ... 49

Középiskolai tanügyünk halottai, írta Bielek Dezső ... 60

A m. kir. középiskolai tanárképzőintézet gyakorló-főgimnáziumának tanári személyzete az 1914—1915. iskolai év végén ... 64

A vezető és gyakorló-tanárok intézeti munkaköre az 1914—1915. iskolai évben ... 67

Az intézet tanárjelöltjei az 1914—1915. iskolai évben ... 69

Az 1914—1915. iskolai évben feldolgozott tananyag ... 71

A m. kir. tanárképzőintézeti gyakorló-főgimnázium tanulóinak névsora az 1914—1915. iskolai évben ... 98

Statisztikai kimutatások ... 106

Érettségi vizsgálat a háború évében ... 112

Az intézeti szertárak és könyvtárak ... 114

Ösztöndíjas, jutalmazott és tandíjmentes tanulók az 1914—1915. iskolai évben ... 114

Adatok az intézet 1914—15. évi történetéhez. Intézetünk jóltevői 116

Értesítés az 1915—1916. iskolai évre ... 125

2002

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA

Kiadja a m. kir. tanárképző-intézeti gyakorló-főgimnázium.